

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GANAIM-İ BAHİRİYE MAHKEMESİNİN
KURULUŞU, TEŞKİLATI VE
YARGILAMA USULÜ

Rıdvan Abdurrahman DEMİRTAŞ

2501160475

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Fethi GEDİKLİ

İSTANBUL - 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : RIDVAN ABDURRAHMAN DEMİRTAŞ Numarası : 2501160475
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : KAMU HUKUKU Danışmanı : PROF. DR. FETHİ GEDİKLİ
Tez Savunma Tarihi : 25.07.2019 Saati : 11.00
GTez Başlığı : GANAİM-İ BAHRİYE MAHKEMESİNİN KURULUŞU, TEŞKİLATI VE YARGILAMA USULÜ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUyla karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF. DR. FETHİ GEDİKLİ		Kabul
2-PROF. DR. MEHMET AKİF AYDIN		Kabul
3-DOÇ. DR. GALİP ENGİN ŞİMŞEK		Kabul
4-DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULLAH İSLAMOĞLU		Kabul
5-DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ ADEM YÖRÜK		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF. DR. AYHAN CEYLAN		
2-DR. ÖĞR. ÜYESİ EBRU KAYABAŞ		

ÖZ
GANAIM-İ BAHİRİYE MAHKEMESİNİN KURULUŞU,
TEŞKİLATI VE YARGILAMA USULÜ
RİDVAN ABDURRAHMAN DEMİRTAŞ

Bu tezde, Osmanlı ganaim-i bahriye mahkemesi konu edilmiştir. Ganaim-i bahriye mahkemeleri, esas itibarıyla, zapt ve müsaderenin hukuka uygun olup olmadığına karar verir. Tezde, Osmanlı ganaim-i bahriye mahkemesinin kuruluşu, teşkilatı ve yargılama usulü ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Ganaim-i bahriye mahkemesi, ganaim-i bahriye, zapt, müsadere, harp kaçağı, istirdat.

ABSTRACT
ESTABLISHMENT, ORGANIZATION AND PROCEDURE OF
THE OTTOMAN PRIZE COURT
RIDVAN ABDURRAHMAN DEMİRTAŞ

In this thesis, the Ottoman prize court was included. The prize courts decide whether capture is lawful or not. This thesis deals with establishment, organization and procedure of the Ottoman prize court.

Keywords: The prize court, prize, capture, seizure, contraband, recapture.

ÖNSÖZ

Osmanlı Devletinin uzun ömrüne karşın çok kısa bir süre faaliyette bulunmuş olan ganaim-i bahriye mahkemesine ilişkin bu çalışma, hukuk tarihinin bir noktasını aydınlatmak amacına matuftur. İncelediği konu itibarıyla ilk sayılabileceğinden, daha sonra bu tezin kapsamını aşacak olan çalışmalar için bir başlangıç noktası teşkil edeceği umulmaktadır.

Tez çalışması boyunca bir parça da olsa yardımını gördüğüm sayısız insandan yalnızca birkaçının ismini zikretmekle yetinecek olsam da esasında herbirine teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu konudaki çalışmamı destekleyerek Hukuk Tarihi alanındaki birikimini gerek tez çalışması sırasında, gerekse Fakültedeki çalışmalarımız sırasında paylaşan ve büyük katkılar sağlayan tez danışmanım ve hocam Prof. Dr. Fethi Gedikli'ye teşekkür ederim.

Tez konusunun tespiti aşamasından itibaren yol gösterici fikirlerini, önerilerini ve eleştirilerini esirgmeden paylaşarak çalışmanın ilerlemesine katkı sağlamış olan hocam Dr. Öğr. Ü. Ali Adem Yörük'e teşekkür ederim. Hukuk Tarihi Anabilim Dalı öğretim üyeleri Prof. Dr. Cihan Osmanağaoğlu Karahasanoğlu, Dr. Öğr. Ü. Ebru Kayabaş ve Dr. Öğr. Ü. Abdullah İslamoğlu'na ise çalışmam boyunca yaptıkları katkılar ve göstermiş oldukları kolaylıklar için teşekkür ederim. Daha yüksek lisans ders döneminde ganaim-i bahriye mahkemeleri konusuna dikkatimi çekmesi sebebiyle Dr. Öğr. Ü. Metin Ünver'e de teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Tez çalışmama farklı açılardan bakarak dikkatimi çektiği noktalar sayesinde çalışmanın olgunlaşmasına katkı sağlayan Ar. Gör. Mahmud Esad Kalıpçı'ya; tez konusunun tespitinden itibaren heyecanıma ortak olan, teze dair düşüncelerimi gece gündüz demeyip usanmadan dinleyen ve fikirlerini paylaşan dostum Ar. Gör. İbrahim Enes Onat'a; kendi zamanından feragat etme pahasına çalışmam boyunca saymakla bitmeyecek katkılarını ve bazı kaynakların temininde yardımını esirgemeyen Ar. Gör. Furkan Şahan'a; çalışmam boyunca iş yükümü hafifletmek için verdiği destek sebebiyle Ar. Gör. Esra Çetinkaya'ya teşekkür ederim.

Kullandığım arşiv malzemesi ve kaynakların temininde göstermiş oldukları kolaylıklar ve oluşturdukları verimli çalışma ortamı için İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesi, Devlet Arşivleri Başkanlığı ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Deniz Tarihi Arşivi çalışanlarına teşekkür ederim.

Son olarak bu çalışma boyunca dönem dönem uzak kalmamızı büyük bir olgunlukla karşılayan ve desteklerini hiçbir vakit esirgemeyen annem, babam ve kardeşlerime sonsuz teşekkür ederim.

İSTANBUL, 2019

RIDVAN ABDURRAHMAN DEMİRTAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GANAIM-İ BAHİRİYE

I. Ganaım-i Bahriyeyle İlgili Temel Kavramlar	6
A. Ganaım-i Bahriye	6
1. Düşman Sıfatı ve Ganaım-i Bahriye	9
2. Tarafsızlık Sıfatı ve Ganaım-i Bahriye	13
B. Zapt ve Müsadere	14
1. Zapt ve Müsadere Usulü	15
2. Zapt ve Müsaderenin Yer Bakımından Uygulanması	17
3. Zapt ve Müsaderenin Zaman Bakımından Uygulanması	19
C. İstirdat	22
Ç. Harp Kaçağı	23
II. 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılın Başında Ganaım-i Bahriyeye İlişkin Devletlerarası Düzenlemeler	27
A. 1856 Paris Barış Konferansı	27
B. Lahey Sulh Konferansları	28
1. I. Lahey Sulh Konferansı (1899)	28
2. II. Lahey Sulh Konferansı (1907)	28
C. 1909 Londra Beyannamesi	29

İKİNCİ BÖLÜM

GANAIM-İ BAHİRİYE MAHKEMESİNİN KURULUŞU

I. Trablusgarp Harbinde Ganaım-i Bahriye	31
---	-----------

A. Trablusgarp Harbi	31
B. İlk Zapt İşlemleri ve Ganaim-i Bahriye Mahkemesinin Kurulması Talepleri	32
II. Mahkemeye Giden Süreç	33
A. Babıali Hukuk Müşavirliğinin Ganaim-i Bahriye İle İlgili Mütalaası.....	33
B. Meclis-i Vükelanın Kararı.....	35
C. Ganaim-i Bahriye Mahkemelerinin Faaliyetlerine Başlaması	36
III. Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati	37
A. Kanunun Hazırlık Çalışmaları	37
B. Komisyon Layihası	38
C. Kanun Layihası Üzerine Şura-yı Devlette Yapılan Çalışmalar	41
1. Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesinde Yapılan Çalışmalar	41
2. Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesinde Yapılan Çalışmalar	43
IV. Kanunun Yürürlüğe Girmesi ve Kanunda Yapılan Değişiklikler	45
A. Kanunun İlanı ve Yürürlüğü	45
B. Kanunda Yapılan Değişiklikler.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GANAİM-İ BAHRİYE MAHKEMESİNİN TEŞKİLATI

I. Müsadere Komisyonu	48
II. Ganaim-i Bahriye Mahkemesi	52
A. Mahiyeti	52
B. Teşkilatı.....	56
1. Azalar	57
2. Hükümet Komiseri	59
C. Kurulan Ganaim-i Bahriye Mahkemeleri.....	62
1. Dersaadet, İzmir ve Selanik Ganaim-i Bahriye Mahkemeleri	62
2. Beyrut Ganaim-i Bahriye Mahkemesi	64
3. I. Dünya Savaşında Kurulan Ganaim-i Bahriye Mahkemeleri	67
III. Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi	67

A. Kuruluşu.....	67
B. Teşkilatı.....	69
1. Heyet	69
2. Teşkilata İlişkin Bazı Meseleler.....	71
a. Heyetin Oluşturulmasında Karşılaşılan Sorunlar	71
b. Duruşma Salonu Meselesi.....	72
c. Tahsisat Meselesi	73

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GANAIM-İ BAHRİYE MAHKEMESİNİN YARGILAMA USULÜ

I. Görev.....	75
A. Mahkemenin Görevi	75
B. Görev Uyuşmazlığı	77
II. Yargılama Usulü	77
A. Taraflar ve Davaya Müdahale.....	77
B. Dilekçe	78
C. Duruşmanın İlanı ve İcrası	79
1. Duruşma Davetiyesi ve İlan Usulü	79
2. Duruşmanın İcrası	80
Ç. İsticvap ve İstinabe.....	81
D. Deliller ve İspat Külfeti	81
E. Kefalet ve Kefalet Akçesinin Tayini	82
III. Karar	84
A. Müsadere Hakkında Verilecek Karar.....	85
1. Meşruiyet Kararı	85
a. Müsaderenin Meşruiyetine Karar Verilmesi	85
b. Müsaderesinin Meşruiyetine Karar Verilen Gemi ve Yüklerin Akıbeti	85
2. Adem-i Meşruiyet Kararı	88
a. Müsaderenin Adem-i Meşruiyetine Karar Verilmesi	88

b. Müsadereden İstisna Tutulan Gemiler	89
(1). Kıyı Balıkçılığı ve Mahalli Taşımacılığa Mahsus Gemiler.....	89
(2). Dinî, Hayrî ve İlmî Hizmetlerde Kullanılan Gemiler.....	90
(3). Hastahane Gemileri	91
(4). Kazazede Gemilerin Durumu	92
B. İstirdat Halinde Verilecek Karar	92
C. Zarar ve Ziyanın Tazmini Hakkında Verilecek Karar	94
Ç. Avoid Hakkında Verilecek Karar	95
1. Avoid	95
2. Avoid Miktarının Belirlenmesi	96
3. Avoidin Paylaştırılması	98
IV. İSTİNAF YARGILAMASI.....	99
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA	108
EKLER.....	121

KISALTMALAR LİSTESİ

V. Lahey Sözleşmesi	: 1907 tarihli II. Lahey Sulh Konferansının Bir Kara Savaşında Tarafsız Güçlerin ve Kişilerin Hak ve Görevlerine dair V. Sözleşmesi
VI. Lahey Sözleşmesi	: 1907 tarihli II. Lahey Sulh Konferansının Muhasamatın Başlangıcında Düşman Gemilerinin Statüsüne dair VI. Sözleşmesi
VII. Lahey Sözleşmesi	: 1907 tarihli II. Lahey Sulh Konferansının Ticaret Gemilerinin Savaş Gemilerine Dönüştürülmesine dair VII. Sözleşmesi
X. Lahey Sözleşmesi	: 1907 tarihli II. Lahey Sulh Konferansının Cenevre Sözleşmesi İlkelerinin Deniz Savaşına Uyarılmasına dair X. Sözleşmesi
XI. Lahey Sözleşmesi	: 1907 tarihli II. Lahey Sulh Konferansının Deniz Savaşında Zapt Hakkının Kullanılmasına dair XI. Sözleşmesi
XII. Lahey Sözleşmesi	: 1907 tarihli II. Lahey Sulh Konferansının Devletlerarası Ganaim-i Bahriye Mahkemesi Kurulmasına dair XII. Sözleşmesi
XIII. Lahey Sözleşmesi	: 1907 tarihli II. Lahey Sulh Konferansının Deniz Savaşı Sırasında Tarafsız Devletlerin Hak ve Yükümlülüklerine dair XIII. Sözleşmesi
A.} DVN. MKL.	: Sadaret Divan (Beylikçi) Kalemi Mukâvelenâme ve Mukâvelât Defterleri
BCA.	: Cumhurbaşkanlığı (Başbakanlık) Cumhuriyet Arşivi

BEO.	: Babıali Evrak Odası
C. HR.	: Cevdet Hariciye
DH. HMŞ.	: Dahiliye Nezareti Hukuk Müşavirliği Evrakı
DH. MUİ.	: Dahiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DTA.	: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Deniz Tarihi Arşivi
DTA. MBN.	: Deniz Tarihi Arşivi Mülga Bahriye Nezareti Evrakı
DTA. MKT.	: Deniz Tarihi Arşivi Bahriye Nezareti Mektubî Kalemi Evrakı
DTA. MKVD.	: Deniz Tarihi Arşivi Müsadere Komisyonu Varide Dosyası
Ed.	: Editör/Edited by
Haz.	: Hazırlayan
HR. HMŞ. İŞO.	: Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Evrakı
HR. SYS.	: Hariciye Nezareti Siyasi
HR. TO.	: Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı
İ. AZN.	: İrade Adliye ve Mezahib
İ. BH.	: İrade Bahriye
İ. MMS.	: İrade Meclis-i Mahsus
İ. ŞD.	: İrade Şura-yı Devlet
ML. EEM.	: Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti Evrakı
MV.	: Meclis-i Vükela Mazbataları

Nu.	: Numara
RG.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ŞD.	: Şura-yı Devlet Evrakı
TV.	: Takvim-i Vekayi
vd.	: ve devamı
Y. y.	: Yazarı yok

GİRİŞ

Kara savaşlarında düşmandan elde edilen şeyler ganimet olarak kabul edildiği gibi, deniz savaşlarında elde edilen gemi ve yüklerin de ganimet olarak kabul edilmesi öteden beri tabii kabul edilegelmiştir. 19. yüzyılın ortalarında korsanlık kaldırılana kadar denizlerden elde edilecek ganimetler de karada elde edilenler gibi, savaşçıların “doyum olması”na katkı sağlıyordu¹. Ancak 1856 Paris Barış Konferansında korsanlığın kaldırılmasıyla birlikte, elde edilen gemi ve yüklerin devlet namına zapt ve müsadere olunmasının sebebi, denizlerde eşkıyalık faaliyetlerine meydan vermemektir. Denizde düşman devletin ve tebaasının deniz gücüne karşı alınan tavır, esasında ganimet elde etmekten çok, düşmanın denizden ikmalini sekteye uğratarak savaş gücünü zayıflatmak olmuştur.

1856 Paris Barış Konferansından 1909 Londra Konferansına kadar geçen elli yılı aşkın süre boyunca, deniz savaş hukukuna ilişkin devletler arasında uygulanagelen kuralların yazılı hale getirilmesi ve yenilerinin oluşturulması için pek çok konferans toplanmış, devletlerarasında sözleşmeler imzalanmıştır. Ganaim-i bahriyeye ilişkin yargılamalarda gerek Osmanlı Devleti, gerekse çağdaşı olan devletler, iç hukukta yapmış oldukları düzenlemelerin yanısıra dönemin devletlerarası hukukunu meydana getiren bu sözleşmelere de başvurmuşlardır. Bu sebeple çalışmada, söz konusu konferanslar ve sözleşmelere ayrı bir önem atfedilmiştir.

Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinin yürürlüğe girdiği 31 Ocak 1912’den önce ganaim-i bahriye işleriyle ilgili olarak Osmanlı Devletinde yapılmış bazı hukuki düzenlemeler bulunmaktadır. Müsaderât-ı Bahriye Meclisinin faaliyette bulunduğu 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ve 1897 Osmanlı-Yunan Harbi sırasında yürürlükte bulunan nizamname, kararname ve talimatın metni, Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati ile birlikte tezin sonuna eklenmiştir.

¹ “... [Barbaros] Hayrettin Beyin çağrısını işitip Tunus’tan Aydın Reis ve Şaban Reis ve daha başka on iki reis kırk parça gemi ile yanına toplanup küffar yakasına gittiler. Kıyılarda olan şehirleri varup yağma ile nice tutsak ve mal alup doyum oldular. ...”, Katip Çelebi, **Tuhfetü’l-Kibar Fî Esfari’l-Bihar (Deniz Savaşları Hakkında Büyüklere Armağan)**, Haz.: Orhan Şaik Gökyay, C: 1, İstanbul, Tercüman 1001 Temel Eser, 1980, s. 54. Braudel, 1560’larda Cezayir korsanlarının bir seferde sekiz kadirga, bir başka seferde de 28 tekne zapt ettiklerini aktarmaktadır. Fernand Braudel, **II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, C: II, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2017, s. 782.

Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati, yalnızca Trablusgarp Harbinden I. Dünya Savaşı sonuna kadar değil, İstiklal Harbi sırasında faaliyet gösteren Samsun Ganaim-i Bahriye Mahkemesinde de uygulanmaya devam etmiştir. Cumhuriyetin yaklaşık ilk 30 yılı boyunca yürürlükte kalan bu muavakkat kanun, 10.7.1940 tarih ve 3894 sayılı Denizde Zabt ve Müsadere Kanunu² ile yürürlükten kaldırılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, 1945 yılında Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ettiğinde bu kanunda düzenlenmiş olan deniz müsadere mahkemelerinin³ kurulduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Deniz müsadere mahkemelerinin kurulduğuna dair tespit edilen yegâne karar, Kıbrıs Barış Harekâtı günlerine aittir. Bakanlar Kurulu, harekâttan bir gün önce, 19 Temmuz 1974'te zapt ve müsadere hakkının kullanılması için İstanbul, İzmir ve İçel'de birer deniz müsadere mahkemesi ve üst derece mahkemesi olarak Ankara'da Yüksek Deniz Müsadere Mahkemesinin kurulmasına karar verdi⁴. Kısa süren harekât boyunca deniz müsadere mahkemelerinin faaliyete geçerek yargılama yaptığına dair bir bilgiye ise rastlanamamıştır.

Tezin bütünü incelendiğinde, ulaşılabildiği ölçüde, birinci dereceden kaynak olarak arşiv belgelerinin kullanıldığı görülecektir. Çalışma, esas itibarıyla Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivinde bulunan belgelere dayanmaktadır. Bu arşivde de diğerlerine oranla Babıali Evrak Odası, Hariciye Nezareti ve Şura-yı Devlete ait evraklardan daha fazla yararlanılmıştır. Kullanılan arşiv malzemesi için Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivinin yanında, Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığının Beşiktaş'taki Deniz Tarihi Arşivinden de faydalanılmıştır. Çalışmayla ilgili olarak Deniz Tarihi Arşivinden kullanılan belgelerin büyük kısmı, "Müsadere Komisyonu"nın görevlerini ve faaliyetlerini ortaya koymaya yaramış, ayrıca ilgili olabilecek diğer başlıklarda aydınlatıcı bilgiler sağlamıştır.

² RG., 18 Temmuz 1940, Nu: 4564, s. 14313-14320.

³ Kanunda düzenlenen deniz müsadere mahkemeleri hakkında bkz.: Süha Tanrıver, "Kuruluş ve Görevleri İtibarıyla Deniz Müsadere Mahkemeleri", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1-2 (Prof. Dr. M. Şakir Berki'ye Armağan), 1996, s. 131-135. Yazarın çalışması, aynı başlıkla, aynı yıl içerisinde başka bir dergide daha yayınlanmıştır. Süha Tanrıver, "Kuruluş ve Görevleri İtibarıyla Deniz Müsadere Mahkemeleri", **Ankara Barosu Dergisi**, S. 3, 1996, s. 341-345.

⁴ BCA. 30-18-1-2/317-47-6, 19 Temmuz 1974.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivinde bulunan belgeler kullanılırken atıflar, genel uygulamaya uygun olarak, “ilgili arşiv fonu. dosya nu./gömlek nu./sayfa nu.” şeklinde gösterilmiştir: ŞD. 2807/7/45 gibi. Cumhuriyet Arşivinden kullanılan belgelere, “ilgili fon/kutu-gömlek-sıra” ile referans verilmiştir: BCA. 30-18-1-2/317-47-6 gibi. Deniz Tarihi Arşivinden kullanılan belgelerin atıfları ise “ilgili arşiv fonu. dosya nu./sayfa nu.” olarak gösterilmiştir: DTA. MBN. XIV. 747/294 gibi. Belgelerin tarihi gösterilirken varsa rumi tarih dikkate alınmış, yanına parantez içerisinde miladi tarihi yazılmıştır. Rumi ve hicri tarihlerin miladi tarihe çevrilmesinde ise Türk Tarih Kurumunun internet sitesinde bulunan “Tarih Çevirme Kılavuzu”⁵ kullanılmıştır.

Çalışmanın başından itibaren her iki arşivin tasnif edilip araştırmacıların kullanımına açılmış belgeleri arasında yapılmış olan taramalara karşın gerek ilk derece olarak görev yapan ganaim-i bahriye mahkemelerinin, gerekse Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafinin vermiş olduğu kararları içeren herhangi bir karar defterine ya da açılan davaların kaydedildiği istida defterine rastlanamaması, çalışmanın özellikle bazı bölümlerinin hazırlanmasını zorlaştırmıştır. Eldeki sınırlı sayıdaki mahkeme karar suretleri de kurumlar arasındaki yazışmalardan ve *Ceride-i Adliye*den bulunmuştur. Bu eksiklik, çalışmanın kimi bölümlerinde Osmanlı Devletindeki uygulamanın, çağdaşı diğer devletlerin uygulamaları karşısında ne yönde cereyan ettiğini ortaya koymaya ve karşılaştırma yapmaya büyük ölçüde engel olmuştur.

Mahkeme kararlarının elde olmamasının getirdiği zorluğa, bir de gerek Osmanlı Devleti, gerekse Türkiye Cumhuriyeti döneminde ganaim-i bahriye mahkemesini merkeze alan çalışmaların olmayışını eklemek gerekir. Her ne kadar gerek Osmanlı, gerekse Cumhuriyet dönemlerinin devletler hukuku ve insancıl hukuk kitaplarının deniz savaş hukukuna dair kısımlarında, denizde zapt ve müsadere konusu ele alınıyor olsa da bunlardan Osmanlı ganaim-i bahriye mahkemesinin nasıl işlediğine dair bilgi edinebilmek neredeyse mümkün değildir. Tezde de görüleceği üzere bu çalışmalardan büyük ölçüde, teorik bilgiler ve Osmanlı Devletinin çağdaşı

⁵ <http://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu>

diğer devletlerdeki uygulamalardan örneklerin gösterilmesi bağlamında yararlanılmıştır.

Tezin birinci bölümünde ilk olarak ganaim-i bahriyeyle ilgili temel kavramlar olan ganaim-i bahriye, deniz savaşlarında düşman ve tarafsız sıfatlarıyla zapt ve müsaderecinin usulü, yer ve zaman bakımından ne şekilde uygulanacağı, istirdat ve harp kaçağı kavramları, bunlara ilişkin kaidelerin devletler tarafından ne şekilde uygulandığı ortaya konulacaktır. Daha çok teorik bilgilere dayanacak olan birinci bölümün ikinci kısmında 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başındaki ganaim-i bahriyeye ilişkin devletler hukuku düzenlemeleri ele alınacaktır. Çalışma boyunca, gerekli görülen yerlerde incelenen dönemin öncesi ve sonrasındaki devletler hukukundan ve devletlerin uygulamalarından örnekler de verilecektir.

İkinci bölümün konusu, ganaim-i bahriye mahkemesinin kuruluşu üzerinedir. Bu bağlamda ilk olarak mahkemenin kurulmasına sebep olan Trablusgarp Harbinin başlangıcındaki zapt işlemleri, ganaim-i bahriye mahkemelerinin kurulması aşamasında kurumların çalışmaları ele alınacaktır. Bu bölümün sonraki kısmında ise Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinin hazırlanışının komisyon ve Şura-yı Devletteki aşamaları, ayrı ayrı incelenecektir. Kanunun yürürlüğü ve Kanunda yapılan değişiklikler ise bu bölümün sonunda ele alınacak konulardır.

Üçüncü bölüm, ganaim-i bahriye mahkemesinin teşkilatına ilişkindir. Bu bölümde ilk olarak Kanunda düzenlenmeyip ganaim-i bahriye mahkemesi teşkilatı içerisinde olmamakla birlikte, zapt işlemlerinde oynadığı rol sebebiyle Müsadere Komisyonu ele alınacaktır. Daha sonra ganaim-i bahriye mahkemelerinin gerek devletler hukuku, gerekse Osmanlı hukuku bakımından mahiyeti, ilk derece ganaim-i bahriye mahkemesinin teşkilatı, azalar ve hükümet komiserinin görevleri ortaya konulacaktır. Bölümün sonu ise Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafinin kuruluşu ve teşkilatına ilişkindir.

Dördüncü bölümün konusu ise ganaim-i bahriye mahkemesinin yargılama usulüdür. Bu bölümde, eldeki mahkeme kararlarından da yararlanılmak suretiyle, mahkemenin bakmakla görevli olduğu davalar, yargılama usulüne ilişkin temel

meseler ile mahkemenin müsadere, istirdat, avaid ve tazminat hakkında vereceği kararlar ele alınacaktır. Bölümün sonu ise istinaf yargılamasına dairdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GANAIM-İ BAHİRİYE

I. Ganim-i Bahriyeye İlgili Temel Kavramlar

A. Ganim-i Bahriye

Ganimet, savaşta düşmandan ele geçirilen her türlü mühimmat, eşya, yiyecek, içecek, alet ve araçtır¹. Ganim-i harbiye ise savaşta düşmandan alınan şeyler için kullanılmaktadır². Düşman devletin tebaasına ait olmayıp doğrudan düşman devlete ait olan gemi ve yük, ganim-i bahriye statüsünde değerlendirilmez ve bunlar, Ganim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinde düzenlenen zapt ve müsadere hakkına tâbi tutulmaz. Bunlar, doğrudan doğruya ganim-i harbiye olarak kabul edilir ve ganim-i bahriyenin aksine, haklarında herhangi bir mahkeme kararı gerekmeksizin ganimet kabul edilirler³. İğtinam ise, savaşta düşmanın eşya ve mallarını zapt etme, bunları ganimet olarak görmektir⁴.

Denizde düşmandan zapt ve müsadere edilen gemi ve yük için “ganim-i bahriye”nin karşılığı olarak Fransızcada “prise”, İngilizcede “prize” kavramları kullanılmaktadır. Osmanlı Devletinde ganim-i bahriye kavramı kullanılmakla beraber kimi belgelerde ganim-i bahriye karşılığı olarak “preze (پرهزه)” kullanıldığı görülmektedir. 1774 tarihli bir belgede kullanılan “... hengâm-ı seferde ahz eyledikleri *prezelerinden*...” ve “... zikrolunan *prezelerden* iki kıta sefine ...” ifadeleriyle⁵ 1877 yılındaki bir belgede kullanılan “... Dersaadette “preze” yani ganim-i bahriye mahkemesi teşekkül etmiştir. ...” ifadesi⁶ örnek gösterilebilir.

¹ Şemseddin Sami, **Kamus-ı Türki**, C: 2, Dersaadet, İkdâm Matbaası, 1318, s. 970; Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C: 1, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, s. 644.

² Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. 1, s. 643.

³ **Türk Hukuk Lûgatı**, Ankara, Maarif Matbaası, 1944, s. 67; Walter Gladisch, “Müsadere ve Ganim Hakkının [Prisenrechts] Tatbiki”, **İstanbul Barosu Mecmuası**, Yıl: 1940, C: XIV, Çev.: Kenan Or, s. 617.

⁴ Şemseddin Sami, **Kamus-ı Türki**, C: 1, Dersaadet, İkdâm Matbaası, 1317, s. 133.

⁵ C. HR. 130/6466/1, 4 Şevval 1188 [8 Aralık 1774].

⁶ HR. TO. 475/43/2, [15 Mayıs 1877].

Ganaım-i bahriye, savaş sırasında savaşan devletlerden birinin harp gemisi veya devletin izin verdiği korsan gemisince zapt ve müsadere olunan düşman devlet tebaasına ait gemi ve mallardır⁷. Korsanlık, 1856 Paris Konferansının deniz hukukuna ilişkin düzenlemeleriyle kaldırılmış olduğundan ganaım-i bahriye üzerinde zapt ve müsaderenin, kural olarak, yalnızca harp gemileri tarafından gerçekleştirilebileceği kabul edilir. Bununla beraber ticaret gemileri de belirli şartlar dahilinde zapt işlemini gerçekleştirebilir (Ganaım-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati, 1. madde).

Savaşabilme gücünü beslemesi sebebiyle düşmanın deniz yoluyla gerçekleştirilen ticaretini engellemek, savaşın deniz cephesinin ana hedeflerinden biridir⁸. Dersaadet Ganaım-i Bahriye Mahkemesi bir kararında, savaşın deniz cephesinin savaşan tarafların tebaalarını da etkileyecek şekilde genişletilmesinin amacını, savaşın engellenmesi veya sona erdirilmesi için hükümet üzerinde baskı oluşturmak amacıyla toplumun harekete geçmesini sağlamak olarak gösteriyordu⁹. Ganaım-i bahriyenin zapt ve müsaderesiyle düşmanın iktisadi ve ticari gücüne vurulan darbelerle savaş engellemeye veya sona erdirmeye yarayan baskıyı oluşturacak kitlelerin tahrik edilmesi umulmaktaydı.

Düşmanın denizdeki malları ve deniz yolundan ikmal sağlaması, düşmanın hem karada, hem denizde, hem de havada savaşa devam edebilmesi bakımından büyük önem arz eder. Deniz üzerinden düşman devletin yapmış olduğu ikmale sekte vurmak için ona ait gemi ve yükün zapt ve müsadere edilecek olması, savaşın bir gereğidir¹⁰. Bunun yanında düşman tebaasına ve kimi durumlarda tarafsız devlet

⁷ Süleyman Nutki, **Kamus-ı Bahrî**, Dersaadet, Matbaa-i Bahriye, 1333-1917, s. 269; Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C: 1, s. 643; Türkzâde Hafız Mehmed Ziyâeddin Efendi, **Osmanlı Hukuk Sözlüğü: Mükemmel Istılâhât-ı Kavânin Yâhut Mâlûmât-ı Kanûniye Hülâsası**, Haz.: Fethi Gedikli, İbrahim Enes Onat, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2017, s. 73-74.

⁸ Mehmed Cemil [Bilsel], **Sulhte ve Harpte Hukuk-ı Düvel**, İstanbul, Erkân-ı Harbiye Mektebi Matbaası, 1339, s. 331.

⁹ İ. MMS. 166/4/35, 19 Şubat 1328 [4 Mart 1913].

¹⁰ 1787-1791 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rus Karadeniz filosunun hedeflerinden biri, Osmanlı limanları arasında irtibat yollarını kesmek, hiç olmazsa seferleri aksatmaktı. Bu amaçla Ruslar, küçük filolar oluşturarak Sinop-Samsun arasında kıyı taşımacılığı yapan tekneleri yakaladıkları gibi, Bulgaristan kıyılarından İstanbul'un tahıl ihtiyacını deniz yoluyla temin eden gemilere de saldırarak tahıl ikmalini sekteye uğratmışlardı. Daniel Panzac, **Osmanlı Donanması (1572-1923)**, Çev.: Ahmet Maden, Sertaç Canpolat, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s. 251.

tebaasından birinin şahsına ait gemi ve yük, şahısların karadaki mallarının aksine, taarruzdan istisna kabul edilmeyerek doğrudan doğruya ganaim-i bahriyenin konusunu oluşturur¹¹.

Düşmanın deniz ticaretine yapılacak saldırı, aslında savaşın ilanıyla başlamakla birlikte, kimi durumlarda devletlerin savaş öncesi seferberlik dönemlerinde de hasımlarına karşı tedbirler aldıkları görülmektedir. Nitekim henüz Balkan Harbi başlamadan önce gerek Yunan, gerekse Bulgar hükümetleri, Osmanlı sularında ve limanlarında bulunan gemilerine, anavatan limanlarına dönme talimatı verdi¹². Bu talimattan haberdar olan Meclis-i Vükela, yüklerini boşalttıktan sonra bulundukları Osmanlı limanından ticari eşya yüklemekten ayrılan Yunan ve Bulgar gemilerinin boğazlardan geçmelerine engel olunması için Boğazlar Kumandanlığına talimat verdi¹³. Bahriye Nezareti, nakliyede kullanılmak üzere kiralanacağı gerekçesiyle bu gemilerin alıkonulmaları hususunda bütün liman reisliklerine emir gönderdi¹⁴. Bu emir üzerine çok sayıda Yunan gemisi alıkonuldu. Balkan Harbi başladıktan sonra, alıkonulan bu gemiler zapt ve müsadere edildi¹⁵. Müsadere edilen Yunan vapurlarındaki eşyanın tetkiki için Dersaadet Liman Dairesinde deniz subaylarından oluşan bir komisyon kuruldu¹⁶. Yunan bandırasını taşıyan *Trablus* adındaki bir gemi ise Balkan Harbi başlamadan önce, Dersaadet Limanında kurulmuş olan Sevkiyat-ı Askeriye Komisyonu tarafından 7 Ekim 1912’de alıkonuldu. Bu gemi hakkında 21 Kasım 1912’de Müsadere Komisyonu, müsadere edildiğine ilişkin evrak düzenledi¹⁷.

¹¹ Gladisch, “Müsadere ve Ganaim Hakkının [Prisenrechts] Tatbiki”, s. 611; Mehmed Cemil, **Sulhte ve Harpte Hukuk-ı Düvel**, s. 338.

¹² Osman Öndeş, **Vapur Donatanları ve Acenteleri Tarihi**, İstanbul, İMEAK Deniz Ticaret Odası Yayınları, 2013, s. 57-58.

¹³ **Hikmet**, 19 Eylül 1328 [2 Ekim 1912], Nu: 61, s. 3.

¹⁴ MV. 169/45/1, 18 Eylül 1328 [1 Ekim 1912].

¹⁵ Balkan Harbinden önce alıkonulan gemilerin bir kısmını gösteren liste için bkz.: HR. SYS. 2000/13/10-11, 15 Haziran 1330 [28 Haziran 1914].

¹⁶ **Tasvir-i Efkar**, 16 Teşrinievvel 1328 [29 Ekim 1912], Nu: 572, s. 4.

¹⁷ İ. MMS. 166/4/34, 19 Şubat 1328 [4 Mart 1913]. Savaş ilanından önce alıkonulan bu gemilerin durumu, Yunanistan ile I. Balkan Harbini bitiren 1913 Atina Antlaşmasında bir maddeyle düzenlendi. Antlaşmanın 9. maddesinin 1. fıkrası uyarınca Osmanlı Devleti, savaş ilanından önce alıkonulan Yunan bayraklı gemileri derhal serbest bırakacaktır. Aynı maddenin 2. fıkrası ise alıkonulan gemi ve yüklerin zarar ve ziyanlarını tayin için oluşturulacak hakem heyetinin nasıl teşekkül edeceğine dairdir. “The Treaty of Peace Between Turkey and Greece”, **The American Journal of International Law**, Vol: 8, No: 1, 1914, s. 49.

1. Düşman Sıfatı ve Ganaim-i Bahriye

Gemilerin düşman sıfatını taşıyıp taşımadıkları, taşıdıkları bayrağa göre tayin edilir. Düşman bayrağı taşıyan bir gemi, sahibi tarafsız devlet tebaasından olsa dahi, düşman gemisi sayılır. Nitekim deniz savaşına dair kuralları düzenleyen 1909 Londra Beyannamesinin 57. maddesi uyarınca düşmanlık sıfatı, geminin taşımaya hakkı olduğu bayrağa göre tayin edilir¹⁸. I. Dünya Savaşı sırasında Almanya, tarafsız devletlerin armatörleri ile anlaşarak bunların gemilerini tarafsız devlet bayrağı altında kullanmaya başladı. Bunun üzerine İngiltere, 1915'te ilan ettiği bir kararnameyle Londra Beyannamesinin bu maddesini uygulamaktan vazgeçti ve İngiliz ganaim-i bahriye mahkemeleri, tarafsız gemilerin yalnızca taşıdıkları bayrakları değil, faaliyetlerini de gözeterek karar vermeye başladı¹⁹. Daha sonra Fransa ve Rusya da İngiliz uygulamasını takip etme yolunu tuttu²⁰.

Düşman tebaasına ait gemi ve eşyanın ganaim-i bahriyeden addedilerek zaptını, teamüller ve devletlerarası hukuk²¹ uygun görse de savaşan devletler, karşılıklı olarak zapt hakkını kullanmaktan vazgeçebilirler. Örneğin, 1866 Prusya-Avusturya Savaşı sırasında taraflar, şahıslara ait gemiler ve bunlarda bulunan yükleri zapt etmemeyi karşılıklı olarak taahhüt ettiler²². Muhariplerden biri, tek taraflı olarak zapt hakkından vazgeçebilir.

Düşman devlete ait gemiler, harp gemisi olabileceği gibi, devlete bağlı olarak ticari faaliyet dışında kullanılan gemiler de olabilir²³. Ticari amaçla kullanılmayıp devletin görmüş olduğu hizmetlerin gerçekleştirilmesinde kullanılan gemilere,

¹⁸ Seha L. Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C: 2, Yeniden gözden geçirilmiş 3. bası, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1965, s. 498.

¹⁹ Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C. 2, s. 498, 499.

²⁰ Erik Castren, **The Present Law of War and Neutrality**, Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Oy., 1954, s. 329.

²¹ Zapt ve iğtinam hakkının meşru olduğu kanaatinde olan hukukçuların görüşleri için bkz.: Hasan Fehmi Paşa, **Telhis-i Hukuk-ı Düvel**, Tab'-ı Sâni, Dersaadet, Mahmud Bey Matbaası 1326, s. 379.

²² Amiral Stockton, **Bahriye Zabitanına Mahsus Hukuk-ı Umumiye-i Düvel**, Çev.: Yüzbaşı Ahmed Vahid, Matbaa-i Bahriye, 1328, s. 262.

²³ Gladisch, "Müsadere ve Ganaim Hakkının [Prisenrechts] Tatbiki", s. 617.

hastahane gemileri, kablo döşeme gemileri, eğitim gemileri, bilimsel araştırma yapan gemiler ve posta gemileri örnek verilebilir²⁴.

Zapt olunan bir geminin sahibinin kim olduğunu tespit etmek önem arz eder. Çünkü düşman devlete ait gemi ile tebaasına ait gemi, zapt olunduklarında farklı statülere tabi olurlar. İleride ele alınacağı üzere, Osmanlı Devletinde düşman devlete ait gemilerin zapt ve müsaderesi hakkında karar verme yetkisi ganaim-i bahriye mahkemesine değil, Şura-yı Bahriyeye aittir.

Düşman devletin tebaasına ait bir ticari gemi, kimi durumlarda silahlandırılarak harp gemisi olarak kullanılabilir. Böylece silahlandırılan bu türden gemiler, muharip güç unsuru olmanın yanında asker, teçhizat yahut diğer askeri malzemelerin taşınmasında kullanılmak suretiyle düşmanın savaş gücünü arttıran bir unsur haline gelirler. Esasında korsanlığın kaldırılması dolayısıyla 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren devletler, donanmalarını kuvvetlendirmek için ticaret gemilerini harp gemilerine dönüştürmeye başladılar. 1904-1905 Rus-Japon Harbi sırasında gerçekleşen bir olay, 1909'da toplanacak II. Lahey Sulh Konferansında, ticaret gemileriyle ilgili bu meselenin gündeme alınarak düzenlenmesine sebep oldu. Rus-Japon Harbi sırasında Karadeniz'de bulunan *Petersburg* ve *Smolensk* isimli iki Rus ticaret gemisi, silahlandırılıp harp gemisi haline getirildiler. Bu iki gemi, Boğazlardan harp gemilerinin geçişinin yasak olması sebebiyle ticari bayrak çekerek Boğazlardan geçtiler. Daha sonra harp gemisi bayrağı çeken bu iki gemi, rast geldikleri gemileri durdurup harp kaçağı araması yaptılar ve *Malacca* isimli bir İngiliz ticaret gemisi zapt ettiler²⁵.

1907 tarihli VII. Lahey Sözleşmesinde ticaret gemilerinin silahlandırılıp harp gemisi haline getirilmesine ilişkin usul düzenlenmiştir²⁶. Sözleşmeye göre ticari geminin harp gemisine dönüştürülmesi için şu koşulların yerine getirilmesi gerekir: i)

²⁴ Selami Kuran, **Uluslararası Deniz Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2016, s. 30.

²⁵ Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C. 2, s. 486; Castren, **The Present Law of War and Neutrality**, s. 252.

²⁶ M. Yasin Aslan, "Savaş Hukukunun Temel Prensipleri", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.: 79, 2008, s. 239. VII. Lahey Sözleşmesinin metni için bkz.: **Paris ve Lahey Konferanslarının Bahriyeye Müteallik Mukarreratı**, İstanbul, Selanik Matbaası, 1329, s. 5-8.

Ticari gemi, bandırasını taşıdığı devletin doğrudan denetim ve sorumluluğuna girerek özel gemi niteliğini kaybetmiş olmalıdır. ii) Harp gemisi olduğunu gösterir işaretler taşınmalıdır. iii) Gemi kaptanı, bandıra devletin deniz subayları listesinde bulunmalıdır. iv) Mürettebatı, askeri disiplin ve nizam altında bulunmalıdır. v) Savaş kurallarına uygun hareket etmelidir. vi) Bu gemi, bandırasını taşıdığı devletin harp gemilerini gösterir listeye eklenmelidir²⁷. Osmanlı Devleti, bu sözleşmeyi, çekince koyarak kabul etmiştir. Boğazların harp gemilerine kapalı olması sebebiyle taahhütlerini yerine getirebilmek için harp gemisine dönüştürülmüş ticaret gemilerinin de Boğazlardan geçirilmesini ve bu yoldaki dönüştürmeleri tanımayı kabul etmemiştir²⁸.

Düşman sıfatının tayini bakımından diğer bir mesele, tarafsız bayrağa geçen düşman ticaret gemilerinin durumudur. Bunun için bayrak tebdilinin savaştan önce mi, yoksa sonra mı gerçekleştiğinin tespiti gerekir. Bu bakımdan iki farklı uygulama ortaya çıkmıştır: Fransız uygulamasına göre, savaşın başlangıcından sonra gerçekleşen bayrak tebdili geçerli değildir. İngiliz uygulamasına göre, ne zaman yapılmış olduğuna bakılmaksızın iyi niyetle, abluka altında bulunmayan bir limanda veya satıcının geri alma şartı koşmadığı bayrak tebdilleri geçerli kabul edilir.

1909 Londra Beyannamesi, bayrak tebdillerine ilişkin Fransız ve İngiliz görüşlerini bağdaştırarak zapt ve müsadere hakkının kullanılmaya başlanmasından sonra ve belirli şartların varlığı halinde savaşın başlangıcından önceki bazı bayrak tebdillerinin geçerli sayılmayacağını düzenlemiştir. Beyannameye göre, tarafsız bayrağa geçiş, düşman sıfatının getirdiği neticelerden kaçınmak amacıyla yapılmışsa geçersiz kabul edilir. Bu bağlamda bayrak tebdilinin zapt ve müsadere hakkının uygulanmaya başlandığı tarihten sonra yapılması, böyle bir amacın varlığına karine teşkil eder. Buna ek olarak tebdil için gerekli evrakları bulunmazsa, tebdil şartı bağlı yapılmışsa ve geminin tasarruf hakkı önceki maliklere bırakılırsa bayrak tebdili, düşmanlık sıfatının sonuçlarından kurtulmak için yapılmış kabul edilir²⁹.

²⁷ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, 16. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2017, s. 578.

²⁸ Ayşe Nur Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2006, s. 100-101.

²⁹ Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C: 2, s. 499-500.

Trablusgarp Harbi sırasında İtalyan gemilerinin usulsüz bayrak tebdilleri sebebiyle Osmanlı Devleti birtakım tedbirler aldı. İşkodra Gölünden doğup Adriyatik Denizine dökülen Boyana Nehri üzerinde Osmanlı ve Karadağ haricindeki devletlerin gemilerinin seyir ve sefer serbestisi, dönemin devletler hukuku kurallarına göre sınırlıydı. Ancak Trablusgarp Harbinden önce İtalyan gemileri, Karadağ bandırası çekerek, Osmanlı memurlarının tüm girişimlerine karşın nehirde serbestçe seyrettiler³⁰. Savaşın başlamasından sonra da İtalyan gemileri, zapttan korunmak için hakları olmadığı halde Karadağ sancağı çekerek İşkodra-Şingin arasında seyretmeye devam ettiğinden bu gemiler hakkında ne yapılacağı merkeze soruldu³¹. Meclis-i Vükela, bu gemilerin bayrak tebdilinin geçerli kabul edilmeyerek bunlardan zapt edilenlerinin tâbiyetleri ve müsadereleri hakkında karar vermeye ganaim-i bahriye mahkemesinin yetkili olacağına karar verdi³².

Osmanlı Devletinin bayrak tebdilinin geçersiz sayılması için savaşın başlamasının yanında, savaştan önce düşmanca hareketlerin gerçekleşmesini de bir başlangıç noktası kabul ettiği görülmektedir. Henüz Balkan Harbi başlamadan önce, 25 Eylül 1912'de İstanbulda bulunan Yunan gemilerinden büyük bir kısmı, Fransız bayrağı çektiler. Hükümet, bu bayrak tebdillerinin haksız olduğu gerekçesiyle 1909 Londra Beyannamesi hükümleri uyarınca bu gemileri zapt etti. Daha sonra Fransa Sefaretiyle gerçekleşen yazışmalarda, zapt edilmiş olan gemiler arasında üçünün Fransa bayrağı çekmeye hakkı olduğu anlaşıldığından bu üçünün teslimiyle diğerlerinin alıkonulacağı ifade edildi. Fransa Sefareti diğer gemilerin iadesini talep ettiyse de bunların ferağ işlemleri ve bayrak tebdilleri hukuka aykırı şekilde gerçekleşmesi ve savaş halinde olunan Yunan tebaasına ait olmaları sebebiyle iade edilemeyeceği, gerekirse ilgililerin ganaim-i bahriye mahkemesine başvurabilecekleri sefarete bildirildi³³.

³⁰ İlhan Ekinci, "İşkodra Gölü ve Boyana Nehrinde Uluslararası Nehir Hukuku Tartışmaları", s. 17-20, (Çevrimiçi), <https://www.academia.edu>, 14 Nisan 2019.

³¹ Hamdi Ertuna (Haz.), **TSK Tarihi-Osmanlı Devri Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912)**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1981, s. 260.

³² MV. 157/16/1, 24 Eylül 1327 [8 Ekim 1911].

³³ HR. HMS. İŞO. 34/3/5, 10 Teşrinisani 1329 [23 Kasım 1913].

2. Tarafsızlık Sıfatı ve Ganaim-i Bahriye

Tarafsızlık, bir devletin, iki veya daha çok devlet arasında çıkan savaşta, savaşan taraflara her türlü yardımdan kaçınacağını ilan etmesi, kendisini fiili ve hukuki bakımdan savaş hali dışında tutması ve savaşan devletlerce de böyle sayılmasıdır³⁴. Tarafsız devlet, tarafsızlığın yükümlülüklerini yerine getirdiği ve kendi ülkesinde bulunan fertlerin savaşan taraflara yardımda bulunmasını engellemek için gerekli tedbirleri aldığı müddetçe savaşan devletler de onun tarafsızlığını kabul etmek ve saygı göstermekle yükümlüdürler³⁵.

Tarafsızlığın çerçevesi, iki temel ilke de belirlenmiştir: i) Çekimser kalma ilkesine göre, tarafsız devlet, savaşa fiilen katılmadığı gibi, kaynaklarını ve topraklarını savaşan devletlere kullanıramaz. Örneğin, kendi ülkesini savaşanlara üs olarak kullanıramaz. ii) Fark gözetmeme ilkesi ise savaşanlar arasında taraf tutmama, bunların arasında eşit muamelede bulunmaktır³⁶.

Tarafsızlık statüsünün tespit edilmesindeki amaç, savaşan devletlerle tarafsızlar arasındaki ticari ilişkilerin belirli kurallar dahilinde devamını sağlamaktır. Bu sebeple tarafsızlık hukuku, savaşan taraflarla ticari ilişkileri yasaklamaz. Ancak tarafsız devlet, kendi vatandaşlarının savaşan devletlerle ticari ilişkilerini yasaklayacak ve sınırlayacak tedbirler alabilir³⁷.

1856 Paris Barış Konferansının deniz hukukuna ilişkin beyannamesinde, deniz savaşları sırasında şahısların mülkiyetindeki gemi ve eşyaya uygulanacak genel bir esas kabul edilmiştir. Bu beyanname uyarınca, düşmana ait gemide taşınan tarafsıza ait eşya, harp kaçağından olmadığı müddetçe müsadere edilemez³⁸. Benzer şekilde, tarafsız gemide bulunan düşmana ait eşya, harp kaçağı olmadıkça müsadere masundur. Bu kural, “Bitaraf bayrak düşmana ait hamuleyi örter, yani muhafaza

³⁴ **Türk Hukuk Lûgatı**, s. 39; Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş**, s. 70.

³⁵ Quincy Wright, “Devletler Hukukunda Yeni Değişiklikler”, Çev.: Prof. Dr. Hikmet Belbez, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 7, S. 3, 1950, s. 106.

³⁶ Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş**, s. 71.

³⁷ Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş**, s. 71.

³⁸ Bu kuralın 1856’dan önce de uygulandığı görülmektedir. Osmanlı Devletiyle savaşmakta olan devletin tebaasına ait gemide tarafsız Rus tüccarına ait malların müsadere edilmeyeceği, Rusya ile imzalanan 1782 tarihli ticaret antlaşmasının 43. maddesinde düzenlenmiştir. Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, C: II - 1. Kitap, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018, s. 404.

eder. Meğerki harp kaçağı ola.” şeklinde ifade edilmiştir³⁹. Kural bu olmakla birlikte tatbikatta aykırı uygulamaların gerçekleştiği görülmektedir. Trablusgarp Harbi sırasında “Ungarisch-Italienische Forst-Industrie-Actien Gesellschaft Nagy Tolmaes” unvanlı Macar şirketin, bir Macar şirketinden kiraladığı “Antartika” isimli Yunan bandıralı gemi, İtalya’nın Livorno limanına taşıdığı kereste yüküyle birlikte zapt olundu. Hariciye Nezaretinden Bahriye Nezaretine yazılan tezkirede kereste, ilan edilen harp kaçağı listesindeki yasak eşya arasında sayılmadığı ifade edildi. Tezkirenin devamında, her ne kadar unvanından İtalyan şirketi olduğu izlenimi uyansa da tarafsız Yunan bandırası, Macar şirkete ait harp kaçağı sayılmayan kereste yükünü himaye edeceğinden gemi ve yükün iadesinin gerekeceği görüşü Bahriye Nezaretine bildirildi⁴⁰.

B. Zapt ve Müsadere

Ganaim-i bahriyenin zaptı, ganaim-i bahriyeyle ilgili işlemlerin gerçekleştirilmesi için düşmana yahut tarafsıza ait geminin tutulmasıdır. Ganaim-i bahriyenin müsadere-i ise sahibinin rızası olmaksızın ona el konulması, zoralımdır⁴¹. Ganaim-i bahriyenin zapt ve müsadere-i, düşman veya tarafsıza ait geminin durdurulması, muayenesi, gemide bulunan kişiler ve yükler hakkında mevzuatın gerektirdiği işlemlerin yapılmasıdır⁴². Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati layihasının⁴³ Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesinde görüşüldüğü sırada Şura-yı Devlet azasından Kostantin Efendi, gemi zapt etme hakkını, “hal-i harp ile merbut ve bir memleket kuvve-i hâkimesinin evâmîr ve talimatına mestenit bir fiil ve hareket icrası” şeklinde tanımlamıştır⁴⁴.

³⁹ Bedros Karayan, “Ganaim-i Bahriye”, **Ceride-i Adliye**, Sene: 3, Numara: 60, 20 Mayıs 1328 [31 Mayıs 1912], s. 2944-2945.

⁴⁰ HR. SYS. 1566/1/73, 29 Eylül 1327 [12 Ekim 1911].

⁴¹ Müsadere kavramı yerine *zoralm* kavramı da kullanılmaktadır. XII. Lahey Sözleşmesiyle kurulması kararlaştırılan devletlerarası mahkemeyi, “Uluslararası Zoralm Mahkemesi” olarak adlandıranlar için bkz.: M. Yasin Aslan, “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri”, s. 239; Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, s. 444; *Denizde Zoralm Mahkemeleri* kullanımı için bkz.: Orhan Hançerlioğlu, **Ticaret Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1982, s. 101.

⁴² Gladisch, “Müsadere ve Ganaim Hakkının [Prisenrechts] Tatbiki”, s. 614, 615.

⁴³ Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati layihası hakkında bkz.: II. Bölüm.

⁴⁴ ŞD. 2807/7/45, 4 Kanunuevvel 1327 [17 Aralık 1911].

1. Zapt ve Müsadere Usulü

Durdurulan bir gemi, geminin ve gemideki yükün sıfatı hakkında gerekli tahkikat yapıldıktan sonra zapt edilebilir⁴⁵. Geminin ve yükün sıfatına, onun düşmana mı, tarafsıza mı ait olduğu ile harp kaçağından olup olmadığı hususlarında yapılacak tahkikat sonucunda karar verilir. Buna göre gemi ya serbest bırakılır ya da zapt olunur.

Denizde düşman bandırasını taşıyan ya da harp kaçağı eşya taşıdığından şüphe edilen tarafsız devlet bandıralı bir ticaret gemisine rastlayan harp gemisi, arama için onun durması amacıyla ihtar mahiyetinde, kurusıkı bir top atar. Bu ihtar topuna karşılık ticaret gemisi, yoluna devam ederse gitmekte olduğu istikamete bir atış daha yapılır. Ticaret gemisi, ikinci atışa rağmen durmazsa artık onu durdurmak ve teslim olmasını sağlamak amacıyla hedef gözeterek atış yapar⁴⁶. Bu durumda gemi batarsa sorumluluk doğmaz⁴⁷.

Savaş sırasında ticaret gemilerini muayene ve zapt hakkı, donanmaya ait harp gemilerinin uhdesindedir. Durdurulan gemiyi muayene için harp gemisinden bir subay ve birkaç asker, filikayla ticaret gemisine gönderilir. Görevlendirilen subay, muayene sırasında geminin tâbiyetini, taşıdığı yükü, ayrıldığı ve gideceği limanları gösteren evrakı inceler⁴⁸. Yapacağı inceleme neticesinde subay, durdurulan geminin zapt edilerek ganaim-i bahriye mahkemesine gönderilmesini gerektiren mevzuata aykırı durumların varlığını, kendi kumandanına bildirir⁴⁹. Kumandanın emriyle düşmana ait ticaret gemisi zapt edilir. Eğer geminin zaptını gerektiren bir durum yoksa geminin yevmiye jurnaline muayeneye dair kayıt düşülür⁵⁰.

Tarafsız devlet tebaasına ait gemilere gelince bunlar, kural olarak, zapt ve müsadereden masundurlar. Ancak bunlar da kimi eylemleri sebebiyle zapt edilebilirler. Düşmanın harekâtında aktif olarak görev alan, düşman harekâtının

⁴⁵ Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C: 2, s. 508.

⁴⁶ Mehmed Cemil, **Sulhte ve Harpte Hukuk-ı Düvel**, s. 263.

⁴⁷ Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş**, s. 104.

⁴⁸ Gladisch, “Müsadere ve Ganaim Hakkının [Prisenrechts] Tatbiki”, s. 615.

⁴⁹ Henry Woods, **Ganaim-i Bahriye Kavaidi**, Çev.: Sağkulağası Giridi Ahmed Efendi, İstanbul, Mihran Matbaası, 1298, s. 7.

⁵⁰ Mehmed Cemil, **Sulhte ve Harpte Hukuk-ı Düvel**, s. 263-264.

gerçekleşmesi için yardım eden tarafsız devlet tebaasına ait geminin, tarafsızlığın gereğine aykırı hareket etmiş olması sebebiyle zaptı meşrudur. Nitekim I. Dünya Savaşı sırasında Japonya, Meksika'dan Çin'e tayin edilmiş olan Alman sefirini taşıyarak tarafsızlığa aykırı hareket ettiği iddiasıyla bir Norveç gemisini zapt etmişti⁵¹. Düşman harp gemilerinin nezaretinde, konvoy düzeninde seyretmekte olan tarafsız ticaret gemileri, düşmanın nezaret ve denetimi altına girmiş, yani düşman ticaret gemisi gibi kabul edilerek zapt edilir⁵². Gemide arama yapılmasına mukavemet eden, evrakı eksik ya da hatalı olan, taşımaya hakkı olmadığı bir devletin bandırasını kullanan, harp kaçağı eşya taşıyan tarafsız ticaret gemisine de aynı şekilde muamele edilir⁵³.

Yukarıda sayılanların yanında, düşmanın liman ve sahilleriyle açık deniz arasındaki bağlantının deniz kuvvetleri marifetiyle kesilmesi amacıyla şartlarına uygun olarak kurulmuş meşru ablukayı delerek abluka uygulanan limana girmeye yahut limandan çıkmaya teşebbüs eden gemi de zapt edilir⁵⁴. Ablukanın⁵⁵ meşru kabul edilmesi için yerine getirilmesi gereken şartlar, 1909 Londra Beyannamesinde belirlenmiştir. Öncelikle abluka, ciddi ve fiili olmalı, yani düşman sahilinin açık denizle bağlantısını kesmeye yetecek deniz gücüyle icra edilmelidir. Abluka, ilan edilmiş ve abluka altına alınan liman idaresine tebliğ edilmiş olmalıdır. Son olarak,

⁵¹ Mehmed Cemil, **Sulhte ve Harpte Hukuk-ı Düvel**, s. 350.

⁵² Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş**, s. 122.

⁵³ Sakuyé Takahashi, **International Law Applied to The Russo-Japanese War with The Decisions of The Japanese Prize Courts**, London, Stevens and Sons Limited, 1908, s. 331.

⁵⁴ Mehmed Cemil, **Sulhte ve Harpte Hukuk-ı Düvel**, s. 335. 1866-1869 Girit İsyanı sırasında Osmanlı Donanması hizmetine katılan Hobart Paşa, Girit sahillerinde Osmanlı harp gemilerinin varlığına karşın tarafsız Yunan bandırasıyla isyancılara gönüllü asker, silah, mühimmat ve yiyecek ikmalı yapan teknelerin abluka hattını aşma teşebbüsleri sebebiyle bunların yargılanması için yaptıklarını hatıratında anlatmaktadır. Charles Hobart Hampden, **Hobart Paşa'nın Anıları**, Çev.: Derin Türkömer, Haz.: Kansu Şarman, 3. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, s. 130-142. Abluka hattını aşmaya çalışan *Arkadion* isimindeki bir Yunan abluka kırıcı vapuru, 20 Ağustos 1867'deki başarısız girişiminden sonra Hobart Paşanın komutasındaki *İzzeddin* Vapurundan açılan ateş üzerine vurularak karaya oturdu. Daha sonra tekrar yüzdürülerek İstanbul'a çekilen bu vapur, *Arkadi* ismiyle donanma hizmetine alındı. Panzac, **Osmanlı Donanması**, s. 361; Hampden, **Hobart Paşa'nın Anıları**, s. 207. Ali Fuat Türkgeldi, *İzzeddin Vapuru* tarafından vurulan geminin isminin "Arkadie" olduğunu ve vurulduktan sonra topları çıkarılarak teknesinin Suda Limanına getirildiğini yazmaktadır. Ali Fuat Türkgeldi, **Mesâil-i Mühimme-i Siyâsiyye**, C: 3, Haz. Bekir Sıtkı Baykal, 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1987, s. 20.

⁵⁵ Dönemin hukukçuları tarafından abluka kavramına karşılık gelmek üzere "muhasara-i bahriyye" terkihi de kullanılmaktadır. Bkz.: Ahmed Şuayb, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel (İkinci Sınıf Dersleri)**, Dersaadet, Matbaa-i İkbal, 1328, s. 576.

ablukanın düşman hakimiyetinde ya da düşmanın işgalinde bulunan limanlarla sınırlı olması gerekir⁵⁶. Ablukanın ne zaman ve hangi şartların varlığı halinde meşru kabul edileceğine dair 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sırasında yerleşmiş bir kaidenin olmaması, savaşan devletlerle tarafsızlar arasında ihtilaflara sebep oldu. Karadenizde abluka altında bulunan Rus limanlarından abluka hattını aşarak ayrılmaya çalışan tarafsız iki İtalyan ve üç Yunan gemisi, “Ganaim-i Bahriye Meclisi” (Müsaderât-ı Bahriye Meclisi) kararıyla alıkonuldu. Ancak ablukaya ilişkin düzenlemenin yalnızca İngiltere tarafından kabul edildiği gerekçesiyle İtalya ve Yunanistan, alıkonulan gemilerin iadesini talep etti. Bunun üzerine yükü bulunmayan İtalyan gemilerinin gidecekleri limanlara seyretmelerine ve yüklü bulundukları zahirenin İstanbulda satılması şartıyla Yunan gemilerinin serbest bırakılmalarına Meclis-i Vükelaca karar verildi⁵⁷.

Geminin zaptı, onun emir ve kumanda yetkisini ele almakla olur. Zapt durumunda gemideki belgeler saklanır ve bunların ayrıntılı listesi hazırlanır. Gemide bulunan eşya da geminin zaptıyla birlikte zapt edilmiş olur⁵⁸.

2. Zapt ve Müsaderenin Yer Bakımından Uygulanması

Ganaim-i bahriyenin zapt ve müsaderesi, ancak belirli deniz sahalarında gerçekleştirilebilir. Bunların dışında gerçekleşen zapt ve müsadere, hukuka uygun olmayacaktır. Zapt ve müsadere hakkının uygulanabileceği sahalar, savaşan devletlerin ve müttefiklerinin karasuları, körfezleri, limanlar ve açık denizlerdir⁵⁹.

Deniz savaşlarında tarafsızlığı düzenleyen 1907 tarihli XIII. Lahey Sözleşmesine göre, savaşan devletler, tarafsız devletlerin hakimiyet haklarına saygı göstermek ve bunların karasuları ve sahillerinde deniz harekâtı gerçekleştirmemekle

⁵⁶ Mehmed Cemil, **Sulhte ve Harpte Hukuk-ı Düvel**, s. 334, 335. Abluka hakkında ayrıca bkz.: Zeki Mesud Alsan, **Yeni Devletler Hukuku**, C. 2, Ankara, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., 1951, s. 433-435; Cem Sar, “Devletler Hukukunda Deniz Ablukası”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 17, S. 3, 1962, s. 387-398.

⁵⁷ İ. HR. 276/16777/1, 12 Muharrem 1295 [16 Ocak 1878].

⁵⁸ Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C: 2, s. 510, 511.

⁵⁹ Gladisch, “Müsadere ve Ganaim Hakkının [Prisenrechts] Tatbiki”, s. 616; Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C: 2, s. 508.

yükümlüdürler⁶⁰. Tarafsız devletlerin sahillerinde ve karasularında deniz harekâtı gerçekleştirilemeyeceğinden zapt ve müsaderenin icra edilemeyeceği de muhakkaktır.

Kendi karasularında zapt ve müsadere icra edilen tarafsız devlet, askeri gücü yetmiyorsa, icra edeni protestoyla yetinebilir. Bununla beraber tarafsız devlet, gücü yetiyorsa, zapt eden gemiyi zapt edip diğer gemiyi serbest bırakabilir⁶¹. Eğer zapt eden, zapt etmiş olduğu gemiyi, tarafsız devletin limanına getirirse tarafsız devlet, zapt edilen gemiyi serbest bırakabilir⁶². Tarafsız sularda gerçekleşen zaptın yok hükmünde olması sebebiyle, tarafsız devlet bu duruma sessiz kalmış olsa dahi, zapt eden devletin ganaim-i bahriye mahkemesinin gerçekleşen zaptı hükümsüz sayması gerekir⁶³.

Nehirlerde ve kanallarda zapt ve müsadere hakkının kullanılıp kullanılamayacağı, devletler hukuku bakımından, I. Dünya Savaşına kadar tartışmalıydı. Ancak I. Dünya Savaşında Alman, Belçika, İngiliz ve İtalyan ganaim-i bahriye mahkemeleri, buralarda da zapt ve müsadere hakkının kullanılabileceği yönünde kararlar verdiler⁶⁴. Trablusgarp Harbi sırasında Meclis-i Vükela, Boyana Nehrinde rast gelinen İtalyan bandıralı gemilerin yanında, hukuka aykırı şekilde Karadağ bandırası çekmiş olan İtalyan gemilerinin de zapt edilmesi için gerekenin yapılmasına karar verdi⁶⁵. Daha sonra Boyana Nehri üzerinde terk edilmiş olarak bulunup zapt edilen bir İtalyan şirketine ait iki adet duba hakkında Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesinde gıyapta görülen davada, müsaderenin meşruiyetine 11 Haziran 1912'de karar verilerek, müsadere kararı ilgililere *Takvim-i Vekayi* vasıtasıyla tebliğ edildi⁶⁶.

⁶⁰ Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C: 2, s. 543.

⁶¹ Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş**, s. 80; Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C: 2, s. 544.

⁶² Bonfils, Henry Joseph, Paul Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım, Hukuk-ı Harbden Muharebat-ı Bahriyeye**, Çev.: Ahmed Selahaddin, Dersaadet, Kasbar Matbaası, 1328, s. 174.

⁶³ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s. 173.

⁶⁴ Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C: 2, s. 508; James Wilford Garner, **Prize Law During The World War**, New York, The Macmillan Company, 1927, s. 207-210.

⁶⁵ MV. 157/16/1, 24 Eylül 1327 [8 Ekim 1911].

⁶⁶ TV., 30 Mayıs 1328 [13 Haziran 1912], Nu: 1150, s. 7.

Zapt hakkının denizler, nehirler ve kanallar dışında göllerde, gemi tamir havuzlarında ve yalnızca yılın bazı dönemlerinde gemilerin seyrine müsait olan nehirlerde de uygulandığı görülmektedir. I. Dünya Savaşı sırasında İtalyan ganaim-i bahriye mahkemeleri, tamir havuzlarında ve yıl içerisinde suları çekilerek seyre elverişsiz hale gelen nehirlerde zapt edilen gemiler hakkında müsaderenin meşruiyetine karar verdi⁶⁷. Yine I. Dünya Savaşı sırasında İngiltere ise Viktorya Gölünde Alman gemilerini zapt etti⁶⁸.

3. Zapt ve Müsaderenin Zaman Bakımından Uygulanması

Zapt ve müsadere hakkı, savaşın ilanıyla başlayıp barış ile sona erer. Devletler, uzun zaman savaşın başlangıcında kendi limanlarında bulunan düşmana ait gemileri zapt etmek yolunu tutmuşlardı⁶⁹. Barış zamanında limana girmiş olan ticaret gemileri ve bunların yüklerinin savaşın ilanından haberleri olmaksızın bulundukları limanlarda zapt edilmelerinin hakkaniyet ve nısfete uygun olmadığı muhakkaktı. 1853'te Kırım Harbi başladığında Osmanlı Devleti, limanlarında bulunan Rus gemilerinin belirlenen süre içinde Karadeniz veya Akdenize gitmeleri için kendilerine ihtarda bulunacağını ilan etti. Rusya da aynı şekilde hareket edeceğini bildirdi. Fransa ve İngiltere de limanlarında bulunan Rus gemilerine, limandan ayrılmaları için altı haftalık süre tanıdı. Böylece Kırım Harbinden sonra, savaşın başlangıcında düşman limanında bulunan gemilerin bu limanları terk edebilmeleri için belirli bir "lütuf süresi" (days of grace) kabul edildi⁷⁰. Bu uygulamaya, 1870-1871 Fransa-Prusya, 1877-1878 Osmanlı-Rus, 1897 Osmanlı-Yunan ve 1904-1905 Rus-Japon⁷¹ harplerinde de riayet edildiği görülür⁷². 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi başladığında Osmanlı limanlarında bulunan Rus ticaret gemilerinin en yakın Rus

⁶⁷ Angelo Piero Sereni, "Italian Prize Courts (1866-1942)", *The American Journal of International Law*, Vol: 37, No: 2, April 1943, s. 255.

⁶⁸ James Wilford Garner, *Prize Law During The World War*, s. 222.

⁶⁹ Bonfils, Fauchille, *Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım*, s. 174.

⁷⁰ Meray, *Devletler Hukukuna Giriş*, C: 2, s. 506, 507.

⁷¹ 9 Şubat 1904 tarihli bir Japon imparatorluk emirnamesi uyarınca, savaş başladığında Japon limanlarında bulunan Rus ticaret gemilerinin 16 Şubat 1904'e kadar yükleme ve boşaltma yaptıktan sonra bulundukları limandan ayrılmalarına izni verileceği ilan olundu. Takahashi, *International Law Applied to The Russo-Japanese War with The Decisions of The Japanese Prize Courts*, s.64.

⁷² Bonfils, Fauchille, *Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım*, s. 176.

limanına veya tarafsız bir limana gitmek için lüfüt süresi tanınacağına ilişkin padişahın iradesi alınmıştır⁷³.

Hukuk-ı Düvel Enstitüsü (Institut de Droit International) 1898’de lütuf süresi hakkında düşmanlığın başlangıcında veya savaşın ilanı sırasında bir düşman limanında bulunan ticaret gemisinin o devletin belirlediği süre içinde zapta maruz kalmayacağı ve bu süre zarfında o limana yüklerini boşaltıp yeniden başka yük alabileceği yönünde karar aldı⁷⁴.

Lütuf süresi, 1907 tarihli VI. Lahey Sözleşmesiyle de teyit edildi. Sözleşmede, bu durumdaki gemilerin bağlama limanlarına ya da tayin edilecek bir başka limana gitmelerini sağlayacak bir belgenin düzenlenmesinin arzu edilir olduğu ifade edildi⁷⁵. Sözleşmenin 2. maddesine göre devlet, savaşın başlangıcında limanında bulunan düşmana ait geminin limandan ayrılmasına izin vermezse yahut herhangi bir nedenle belirlenen sürede gemi limandan ayrılamazsa dahi gemi müsadere edilemez. Bu durumda gemi, savaş sonunda iade edilmek üzere tazminat gerekmeksizin alıkonulabilir yahut tazminat karşılığı kullanılabilir⁷⁶.

Savaş başlamadan önce limandan ayrılarak yola çıkmış olup savaş ilanından habersiz olarak seferine devam eden gemiler, müsadere olunmaz. Bu gemiler de savaş sonunda iade edilmek üzere tazminat gerekmeksizin alıkonulabilir ya da tazminatı ödenmek koşuluyla kullanılabilir⁷⁷.

Zapt ve müsadere, savaşta kullanılan bir araç olduğundan savaşın sona ermesiyle artık zapt ve müsaderenin icrası hukuka uygun olmaz. Bununla beraber ateşkes döneminde zapt ve müsaderenin icra edilip edilemeyeceği hususunda II. Dünya Savaşı döneminde dahi genel kabul görmüş bir kuraldan bahsetmek mümkün değildir. Örneğin 1941’de Almanya ve İtalya Fransa’nın, 1945’te ise İngiltere

⁷³ Saim Besbelli, **TSK Tarihi-Osmanlı Devri 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi**, C: 3, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1980, s. 27.

⁷⁴ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s. 177.

⁷⁵ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s. 178.

⁷⁶ Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C: 2, s. 507.

⁷⁷ Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C: 2, s. 507.

Almanya'nın teslim olmasına karşın gemilerini zapt ve müsadereye devam etmişlerdi⁷⁸.

19. yüzyılın ikinci yarısında uygulanmaya başlanan yeni bir usulle birlikte savaşan devletler, barış antlaşmasına ekledikleri bir maddeyle, antlaşma imzalanmadan önce ganaim-i bahriye mahkemesi kararıyla hakkında müsaderenin meşruiyetine karar verilmemiş olan gemi ve yükleri mümkünse aynen, değilse bedelini tazmin etmek suretiyle iade etmek yolunu tuttular⁷⁹. Eğer barış antlaşmasında iadeye ilişkin bir madde yoksa devletlerden bazıları yargılama yetkisinin devam edeceği, bazıları ise sona ereceği görüşüyle hareket etti. Yargılama yetkisinin sona ereceği görüşünde olanlara göre, ganaim-i bahriye hakkında karar verilmesi, düşmanlığın bir sonucudur ve düşmanlığı sona erdiren antlaşmayla yargılama yetkisi de sona erer. Nitekim Trablusgarp Harbini sona erdiren Uşi Antlaşmasında bir düzenleme olmamasına karşın İtalya, antlaşmanın imzalandığı tarihte henüz müsaderelerinin meşruiyetine karar verilmemiş olan Osmanlı gemilerini iade edeceğini bildirdi. Bunun üzerine Meclis-i Vükela, “mukabele bi'l-misil” uyarınca, müsaderelerinin meşruiyetine karar verilmemiş ve karar verilmekle beraber hakkındaki karar kesinleşmemiş olan İtalyan gemilerinin iadesi için gerekli çalışmaların yapılmasına karar verdi⁸⁰.

Barış antlaşmasının imzalanmasından sonra zapt ve müsadereye ilişkin yargılamalara devam edildiği de görülmüştür. İtalya, Habeşistan ile savaştığı sırada harp kaçağı taşıdığı gerekçesiyle zapt etmiş olduğu tarafsız Hollanda bandıralı bir geminin yargılamasına, 1896'da Habeşistan ile barış antlaşması yapıldıktan sonra da devam etti⁸¹.

⁷⁸ Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C: 2, s. 507, 508.

⁷⁹ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s. 183.

⁸⁰ HR. SYS. 1566/1/62, 26 Şubat 1328 [11 Mart 1913].

⁸¹ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s. 184.

C. İstirdat

İstirdat, geri isteme, verilmiş veya gönderilmiş bir şeyin geri çevrilmesini talep etme anlamındadır⁸². Ganimetin istirdadı ise tâbiyetinde bulunan devletin ya da müttefikinin düşman tarafından ele geçirilmiş gemisinin, düşman devletin ganimet-i bahriye mahkemesince müsaderenin meşruiyetine karar verilmeden önce düşmandan geri alınmasıdır⁸³.

Zapt ve müsaderenin meşruiyetine ya da adem-i meşruiyetine karar verilinceye kadar gemi ve yükü zapt edenin, bunlar üzerinde tasarruf ve mülkiyete ilişkin herhangi bir hakkı yoktur. Böyle bir karar verilene kadar gemisi ve yükü zapt edilmiş olanın tasarruf ve mülkiyet hakkı ortadan kalkmış değildir. Düşmandan gemi ve yükü istirdat etmiş olanın da kendinden önce gemi ve yükü zapt etmiş olan gibi, bunlar üzerinde herhangi bir hakkı yoktur⁸⁴.

19. yüzyıl öncesinde, istirdada ilişkin iki farklı usulün uygulandığı görülür: Bunlardan ilkinde göre düşman, denizde ele geçirdiği ganimeti güvenli bir limanına yahut donanmasının bulunduğu yere getirene kadar gemisi yahut yükü zapt edilenin bunları istirdadı mümkündür. Ancak gemi ve yük, sayılan yerlere ulaştırıldığında artık düşmanın hakimiyetine girmiş sayılır⁸⁵. Benzer şekilde İslam hukukunda da gayrimüslimlerin savaşta Müslümanlardan elde ettikleri ganimete malik olabilmeleri için bunları kendi ülkelerine ulaştırmaları gerekir⁸⁶.

İstirdada ilişkin 19. yüzyıl öncesinde uygulanan ikinci usul ise zaptın gerçekleşmesinden itibaren geçecek kısa bir süre, örneğin yirmi dört saat boyunca ganimet-i bahriye üzerinde tasarrufun devam etmesi halinde zapt edenin ganimet-i bahriye üzerindeki hakkı sabit olur⁸⁷. Bu durumda gemi ve yükün asıl sahibinin hakkı artık sona erer. Düşman, gemi ve yükü sayılan yerlere ulaştırır ya da bunlar üzerindeki tasarrufunu kabul edilen süre boyunca devam ettirirse, daha sonra bunlar

⁸² Şemseddin Sami, **Kamus-ı Türki**, C: 1, s. 99.

⁸³ Castren, **The Present Law of War and Neutrality**, s. 366.

⁸⁴ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s. 202.

⁸⁵ Hugo Grotius, **Savaş ve Barış Hukuku (De Iue Belli Ac Pacis)**, Çev.: Seha L. Meray, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1967, s.207.

⁸⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuk-ı İslâmiyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu**, C: 3, İstanbul, Bilmen Yayınevi, s. 404.

⁸⁷ Grotius, **Savaş ve Barış Hukuku (De Iue Belli Ac Pacis)**, s.208.

düşman elindeyken zapt edilmiş olsalar dahi artık bunların mülkiyetinin eski sahibine değil, son halde bunları zapt edene ait olacağı kabul edilmekteydi⁸⁸.

19. yüzyıldan itibaren, bu iki usulün de devletler tarafından terk edildiği görülmektedir. Denizde ele geçirilen gemi ve yük, düşman tarafından ne zaman ele geçirilmiş olursa olsun, hatta hakkında düşman ganaim-i bahriye mahkemesince müsaderenin meşruiyetine karar verilmiş olsa bile, istirdat edildiğinde yine asıl sahibine iade olunur⁸⁹. Nitekim, Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinde de düşmandan istirdat olunan gemi ve yükün, düşman tarafından ganimet olarak müsadere edilmiş olsa bile, ganaim-i bahriye mahkemesi kararıyla sahiplerine iade olunacağı düzenlenmiştir (Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati, 40. madde).

Ç. Harp Kaçağı

Harp kaçağı⁹⁰, düşmanın kara, deniz ve hava cephelerinde kullanacağı ve düşman veya tarafsız bir devlet ya da şahıs tarafından düşman ülkesine veya düşman tarafından işgal edilen araziye gönderilen veyahut düşman silahlı kuvvetlerine tahsis edilmiş eşya ve maddeleri ifade eder⁹¹.

Tarafsızların kara savaşı sırasında hak ve yetkilerini düzenleyen 1907 tarihli V. Lahey Sözleşmesinde, tarafsızların savaştan taraflara silah ve mühimmat satması yasaklanmamıştır. Ancak bu eşyaların düşmana ulaştırılması, onun savaş gücünü arttıracığından bunların müsaderesi eskiden beri bir hak olarak görülmüştür. Denizde taşınan eşya, -tarafsız da olsa- onu gönderenin değil, onu alacak olan düşman devletin malı farz olunarak müsadere edilir⁹².

Eşyanın harp kaçağı kabul edilebilmesi için iki unsur üzerinde durmak gerekir: Yasak eşya ve sevk edileceği yer. Bir şeyin ilan olunan harp kaçağı listesinde bulunması, onun zapt ve müsadere edilebilmesi için tek başına yeterli değildir.

⁸⁸ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s. 204.

⁸⁹ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s. 206.

⁹⁰ Harp kaçağı, Almancada “konterbande, banngut, bannware”, Fransızcada “contrebande de guerre”, İngilizcede ise “contraband of war” kavramlarıyla ifade edilir. Bkz.: **Türk Hukuk Lûgatı**, s. 117.

⁹¹ **Türk Hukuk Lûgatı**, s. 118.

⁹² Mehmed Cemil, **Sulhte ve Harpte Hukuk-ı Düvel**, s. 347, 348.

Bunun aynı zamanda düşmana sevk ediliyor olması gerekir⁹³. 1904-1905 Rus-Japon Harbi sırasında Kuzey Kutbunda ilmi araştırma yapmakla görevli bir Rus buharlı gemisinin Norveç'te bir limandan kömür ikmali yapması üzerine İsveç Dışişleri Bakanlığı, bu durumu Stockholm'deki Japonya büyükelçisine bildirdi. Bakanlık, kömürün Japonya tarafından harp kaçağından kabul edilmesi sebebiyle bu nitelikte bir gemiye kömür ikmali yapan İsveç'in tarafsızlığa aykırı hareket etmiş kabul edilip edilmeyeceğini büyükelçiden sordu. Büyükelçilikten gelen cevapta, Japonya'nın yalnızca harp kaçağı listesinde bulunan bir eşyanın düşman ordusu veya donanmasına nakli halinde bunu harp kaçağı nakliyatı kabul ettiği, ticari nakliyatta kullanılmayan ilmi araştırma gemilerinin bu kapsamda değerlendirilmediği ifade edildi⁹⁴.

Yasak eşyanın tayini için Hugo Grotius'tan beri büyük ölçüde kabul gören bir sınıflandırma vardır. Grotius, ticari eşyayı üç gruba ayırır: Savaşta doğrudan kullanılan, kullanılma ihtimali olan ve kullanılmayan eşyalar.

Mutlak harp kaçağı olarak adlandırılan ilk grupta, savaşta doğrudan kullanılmakta olan her türlü silah, mühimmat ve benzeri eşyalar bulunur. Bunlar, ister düşman gemisinde, isterse tarafsıza ait gemide taşınınsınlar, eğer düşman topraklarına yahut düşman silahlı kuvvetlerine sevk edilecekse zapt edilirler⁹⁵. Mutlak harp kaçağı kabul edilen eşyanın deniz yoluyla tarafsız bir devletin limanına indirildikten sonra kara yoluyla düşmana sevk edilecek olması durumunda da bu eşyanın zaptı gerekir⁹⁶.

Nisbî yahut meşrut harp kaçağı olarak adlandırılan ikinci grupta, düşmanın savaşta kullanabileceği gibi, savaş dışında da kullanabilecek eşyalar vardır. Bunlara para ve hububat örnek verilebilir. Bu nitelikteki eşyanın tarafsızlar tarafından

⁹³ Mehmed Cemil, **Sulhte ve Harpte Hukuk-ı Düvel**, s. 348, 349.

⁹⁴ Takahashi, **International Law Applied to The Russo-Japanese War with The Decisions of The Japanese Prize Courts**, s. 353.

⁹⁵ Amiral Stockton, **Bahriye Zabitanına Mahsus Hukuk-ı Umumiye-i Düvel**, s. 384, 385; Gladisch, "Müsadere ve Ganaim Hakkının [Prisenrechts] Tatbiki", s. 617-619.

⁹⁶ Mehmed Cemil, **Sulhte ve Harpte Hukuk-ı Düvel**, s. 349.

düşman limanlarına götürülmesi, tek başına zaptı gerektirmez⁹⁷. Bu eşyanın zapt edilebilmesi için ayrıca harp kaçağı listesinde bulunması gerekir.

Üçüncü grupta ise hiçbir şekilde savaşta kullanılması mümkün olmayan eşyalar bulunur. Bunlar, mürettebat ve yolcuların şahsi eşyası⁹⁸, resim ve heykel gibi şeylerdir. Tarafsızlar, bunların ticaretini yapmakta ve bunları taşımakta serbesttirler⁹⁹.

Savaşın başlangıcında savaşan devletler, hangi eşyaları harp kaçağı olarak kabul ettiklerini gösteren listeler ilan ederler. Balkan Harbi sırasında Osmanlı Devletinin harp kaçağı listesi, Harbiye Nezaretince hazırlanmıştır¹⁰⁰. İlan edilen harp kaçağı listesinde sayılan eşyalar şunlardır¹⁰¹:

- Her türlü silah ve tüfek ile bunların aksamı ve teferruatı
- Her türlü mermi, torpil, hartuç ile bunların aksamı ve teferruatı Her nev' mermiyât ile torpil ve hartuçlar ve bunların aksam ve müteferriatı
- Kurşun ve platin
- Savaşta kullanılan barut, patlayıcı kimyevi maddeler ve diğer patlayıcı maddeler
- Potasyum sülfat ve kükürt ile güherçile, yani potasyum nitrat
- Savaşta kullanılmaya mahsus olmamakla birlikte patlayıcı barutlar ve maddeler
- Top kundaklarıyla cephane arabaları, mühimmat arabaları, furgonlar [yolcu trenindeki eşya vagonları] ve savaşta kullanılan her türlü nakil vasıtaları ve bunların teferruatı

⁹⁷ Amiral Stockton, **Bahriye Zabitanına Mahsus Hukuk-ı Umumiye-i Düvel**, s. 384; Mehmed Cemil, **Sulhte ve Harpte Hukuk-ı Düvel**, s. 350.

⁹⁸ Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş**, s. 116.

⁹⁹ Amiral Stockton, **Bahriye Zabitanına Mahsus Hukuk-ı Umumiye-i Düvel**, s. 384.

¹⁰⁰ **Tasvir-i Efkâr**, 8 Teşrinievvel 1328 [21 Ekim 1912], Nu: 564, s. 3.

¹⁰¹ DTA. MKVD., s. 15; **TV.**, 15 Teşrinievvel 1328 [28 Ekim 1912], Nu: 1268, s. 3. I. Dünya Savaşı sırasında İtilaf Devletleri ve Almanya'nın ilan ettikleri harp kaçağı listelerinin karşılaştırması için bkz.: G.G. Phillimore, "Contraband of War", **Journal of the Society of Comparative Legislation**, Vol: 15, No. 2, 1915, s. 225-231.

- Savaşta kullanılan demirden yapılmış makinelerle alet, edevat ve bunların aksam ve teferruatı

- Her türlü kıyafet, askeri levazım ve askerlere mahsus kumaşlar ve ayakkabılar

- Askerî koşum ve eğerleriyle koşuma yarayan maddeler, çadırlar ve teferruatı

- Zırh, sac ve bakır levhalar

- Beygir nalları ve nalbantlar tarafından kullanılan maddeler

- Dikenli, iğneli teller ile bunların kurulmasına ve kesilmesine yarayan alet ve edevat

- 3/4 ve 5/8 inç çapında bükülmüş uzun demirler, 1/4 inç kalınlığını aşan demir çubuk levhalar, köşeli demirler, vidalar ve çinko

- Yalnız gemiler ve harp gemilerinde kullanılan maddeler

- Mermi ve silah üretimine ve kara ve deniz ordularının teçhizatını tamire ve bunların üretimine mahsus makinelerle alet ve edevat

- Balonlarla uçaklar ve “Aeroplan” türünden olan uçaklar ve bunların aksam ve teferruatı

- Savaşta kullanılan araba ve yük hayvanları.

Harp kaçağı listelerinin düzenlenmesinde, genel olarak, iki farklı usulün takip edildiği görülür. Bunlardan ilki, harp kaçağı eşyayı maddeler halinde uzunca bir listeye ilan etmektir. Bu usulün daha çok İngiltere tarafından kullanılmış olduğu görülür. Buna karşılık, ayrıntılı olmayan, kısa bir harp kaçağı listesi düzenleyip kalan eşyanın serbest bırakılması da mümkündür. Bu usul ise Fransa, Almanya ve İtalya tarafından uygulanmıştır¹⁰².

Harp kaçağı usulünü o döneme kadar şiddetle uygulayagelmiş olan İngiltere, bunun tarafsız devletlerin ticaretine ağır zararlar verdiği gerekçesiyle II. Lahey Sulh Konferansında kaldırılması gerektiğini gündeme getirdi. Konferansa katılan

¹⁰² Amiral Stockton, **Bahriye Zabitanına Mahsus Hukuk-ı Umumiye-i Düvel**, s. 386, 387.

devletlerin büyük çoğunluğu bu teklifi destekledilerse de Almanya, Amerika, Avusturya-Macaristan ve Fransa'nın muhalefeti sebebiyle harp kaçağı usulü kaldırılmadı ve sınırlandırılmasına yönelik çabalar da sonuçsuz kaldı¹⁰³. Harp kaçağına ilişkin düzenleme, ancak 1909 Londra Beyannamesiyle karara bağlanabildi¹⁰⁴. Ancak bu beyanname, devletler tarafından onaylanmadığı için yürürlüğe girmedi. Bununla beraber devletler, gerek uygulamalarında, gerekse daha sonra yaptıkları milli kanunlarında bu beyannamede düzenlenen esasları benimsediler¹⁰⁵.

II. 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılın Başında Ganaim-i Bahriyeye İlişkin Devletlerarası Düzenlemeler

A. 1856 Paris Barış Konferansı

1853'te başlayan Kırım Harbi, 30 Mart 1856'da Paris Antlaşmasının imzalanmasıyla sona erdi¹⁰⁶. Paris Barış Konferansının deniz hukukuna ilişkin önemli düzenlemeleri içeren beyannamesi¹⁰⁷, 16 Nisan 1856'da kabul edildi. Beyannameyle kabul edilen esaslar, dört maddede sayılabilir¹⁰⁸:

- Korsanlığın kaldırılması,
- Tarafsız devletin bayrağını taşıyan gemideki düşman eşyasının harp kaçağı olmadıkça zapt ve müsadere edilemeyeceği,

¹⁰³ Mehmed Cemil, **Sulhte ve Harpte Hukuk-ı Düvel**, s. 348.

¹⁰⁴ 1909 Londra Beyannamesiyle mutlak ve nisbî harp kaçağı kabul edilen ve harp kaçağı kabul edilmeyecek eşyanın listesi için bkz.: T. J. Lawrence, **The Principle of International Law**, Seventh Edition, Ed.: Percy H. Winfield, London, Macmillan&Co., 1937, s. 716-718.

¹⁰⁵ Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C: 2, s. 555.

¹⁰⁶ Kırım Harbi hakkında bilgi için bkz.: Türkgeldi, **Mesâil-i Mühimme-i Siyâsiyye**, C. 1, Haz. Bekir Sıtkı Baykal, 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1987; **Kırım Harbi'ne Dair Notlar**, Haz.: Erdoğan Keleş, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2013; Candan Badem, **Kırım Savaşı ve Osmanlılar**, Çev.: Eşref Bilgen Özbilen, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017. Konferans sonunda imzalanan antlaşma ve eklerinin Fransızca metninden yapılan çevirisi için bkz.: Fevzi, **1853-1855 Türk-Rus Harbi, Kırım Seferi**, İstanbul, Devlet Matbaası, 1927, s. 150-161.

¹⁰⁷ Beyannamenin tercümesi için bkz.: Türkgeldi, **Mesâil-i Mühimme-i Siyâsiyye**, C: 1, s. 134-135.

¹⁰⁸ Henry Bonfils, Paul Fauchille, **Telhis-i Hukuk-ı Düvel**, Çev.: Ahmed Selahaddin, Dersaadet, Necm-i İstikbal Matbaası, 1326, s. 21-22; Zeki Mesud Alsan, **Devletler Hukuku Dersleri**, Ankara, Siyasal Bilgiler Okulu Yayınları, 1947, s. 63; Türkgeldi, **Mesâil-i Mühimme-i Siyâsiyye**, C. 1, s. 128.

- Düşmana ait gemide bulunan tarafsız devlet tebaasına ait eşyanın, harp kaçağı istisna olmak üzere, zapt ve müsadere edilemeyeceği,

- Deniz ablukasının, şartlara uygun ve limana girişi ve limandan çıkışı engelleyecek şekilde icra edilmesi halinde meşru kabul edileceği.

B. Lahey Sulh Konferansları

1. I. Lahey Sulh Konferansı (1899)

Barış halini korumak ve devletlerarası anlaşmazlıkların barış yoluyla çözülmesi için atılan adımlardan biri de 1899'da toplanan Lahey Sulh Konferansıdır. Rusya Çarı II. Nikola'nın dünyada ve özellikle Almanya'da artan silahlanmanın önüne geçilmesi için giriştiği teşebbüs, Hollanda'nın ev sahipliğiyle bir devletlerarası konferans halini aldı. Amerika, Asya ve Avrupa'dan toplam 26 devletin katıldığı bu konferansta, üç esaslı mesele gündeme alındı: i) savaş âdetlerinin düzenlenmesi, ii) zalimce sayılan bazı savaş âdetlerinin yasaklanması, iii) anlaşmazlıkların çözülmesi için dostane teşebbüs, tahkim gibi vasıtaların belli bir usule bağlanması¹⁰⁹.

I. Lahey Sulh Konferansı neticesinde imzalanan sözleşmelerin yanında deniz hukukuna ilişkin bazı temenniler de ortaya konuldu. Bunlardan biri de deniz savaşları sırasında şahısların hususi eşyasının zapt ve müsadereden korunması hususu oldu¹¹⁰.

2. II. Lahey Sulh Konferansı (1907)

II. Lahey Sulh Konferansı, dönemin ABD Başkanı Theodor Roosevelt'in teşebbüsü ve Hollanda'nın ev sahipliğinde 1907 Haziranında 44 devletin temsilcilerinin katılımıyla toplandı¹¹¹. Konferansın çalışmaları, devletlerarası

¹⁰⁹ Alsan, **Devletler Hukuku Dersleri**, s. 68.

¹¹⁰ Ahmet Reşit [Turnagil], **Hukuku Umumiyei Düvel**, İstanbul, Arkadaş Matbaası, 1932, s. 184.

¹¹¹ Charles Crozat, **Devletler Umumî Hukuku**, C: 1, Çev.: Edip Çelik, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1950, s. 307, 308.

ilişkilerin düzenlenmesi ile kara ve deniz savaşları için temel kuralların belirlenmesi meseleleri etrafında devam etti¹¹².

Konferansın sonunda, on üç sözleşme, bir beyanname ve temennileri içeren *Nihai Senet* düzenlendi. Sözleşmelerden kimi oybirliği, kimi de oyçokluğuyla kabul edildi. Bunların yürürlüğe girmesi, imzacı devletlerin her birinin tarafından onaylanmasına bağlı tutuldu. Ancak bazı devletlerin sözleşmeleri onaylamaması sebebiyle sözleşmelerden bazıları askıda kaldı. Bununla beraber sözleşmelerin çoğu yeni kurallar koymayıp uygulanagelen teamülleri içerdiğinden yürürlüğe girmemiş bazı sözleşmelerin hükümleri devletlerce uygulandı¹¹³.

1899 ve 1907'de Lahey'de toplanan konferanslar, barış ortamını tehdit eden silahlanma yarışını engelleyemedi. Ancak bu konferanslarda, her şeye rağmen, barışın ikinci derece meseleleri olarak kabul edilebilecek devletlerin çatışma sırasında kullanacakları kuvvetlerin nasıl sınırlandırılacağını ve hangi oranda güç kullanılabileceğinin çerçevesini çizip bunları kurala bağlaması bakımından önemlidir¹¹⁴.

C. 1909 Londra Beyannamesi

Deniz savaş hukuku bakımından devletler hukukunun genel olarak kabul edilen kurallarının neler olduğunu tespit etmek, bu konuda mümkün olduğu kadar yeknesaklığı temin etmek ve devletlerarası ganaim-i bahriye mahkemesinin kurulmasına dair XII. Lahey Sözleşmesinin neticesi olmak üzere İngiltere, bir konferansın toplanması için bazı devletleri Londra'da toplayacağı konferansa davet etti. Konferans, Aralık 1908'de toplanarak çalışmalarına başladı. İngiltere'nin ev sahipliğinde ve Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Avusturya-Macaristan,

¹¹² Bonfils, Fauchille, **Telhis-i Hukuk-ı Düvel**, s. 31.

¹¹³ Crozat, **Devletler Umumî Hukuku**, C: 1, s. 308; Alsan, **Devletler Hukuku Dersleri**, s. 69, 70.

¹¹⁴ Hasan Serdar Hoş, **Haklı Savaş ve İnsancıl Hukuk**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 92.

Fransa, Hollanda, İspanya, İtalya ve Japonya'nın katılımıyla toplanan konferans, Şubat 1909'a kadar devam etti¹¹⁵.

Konferansın sonunda, deniz savaşlarına ilişkin çeşitli konuları düzenleyen 71 maddelik bir beyanname kabul edildi¹¹⁶. Beyannamede, abluka, harp kaçağı, tarafsızlığa aykırı hareketler, bayrak tebdili, durdurma, arama, zaptın icrasına karşı koyma, zapttan kaynaklanan zarar ve ziyan gibi meseleler ele alındı¹¹⁷.

1909 Londra Beyannamesi, her ne kadar, imzacı devletler tarafından onaylanmamış olsa da içerdiği hükümler, teamül hukukundan kaynaklandığından I. Dünya Savaşı sırasında savaşan devletler tarafından uygulandı.

¹¹⁵ Crozat, **Devletler Umumî Hukuku**, C: 1, s. 308.

¹¹⁶ Beyannamenin tercümesi için bkz.: Rıfat Taşkın, **Denizde Zabt ve Müsadere Kanunu Şerhi ve Deniz Harplerine Dair Beynelmilel Mukavelenameler**, İstanbul, Deniz Matbaası, 1940, s. 56-70.

¹¹⁷ Ahmet Reşit, **Hukuku Umumiyei Düvel**, s. 184.

İKİNCİ BÖLÜM

GANAIM-İ BAHİRİYE MAHKEMESİNİN KURULUŞU

I. Trablusgarp Harbinde Ganim-i Bahriye

A. Trablusgarp Harbi

Siyasi birliğini 19. yüzyılın ikinci yarısı gibi geç bir tarihte sağlayan İtalya, sömürge sahibi olmak bakımından diğer Avrupa devletlerinin gerisinde kalmıştı. Bu yarışa dâhil olmak ve nüfuz sahasını genişletmek için imkanları kısıtlıydı. Fransa'nın 1881'de Tunus'u işgaliyle İtalya, gözünü Osmanlı Devletinin Trablusgarp ve Bingazi vilayetlerine dikmişti¹.

Avrupadaki siyasi dengeler, özellikle Osmanlı Devletiyle yapılacak olası savaş durumunda Avusturya'nın Balkanlardaki nüfuzunu arttırmak için harekete geçme ihtimali, önceleri İtalya'nın askeri harekâttan kaçınmasının sebeplerindendi². Ancak ülke içinde artan siyasi baskı neticesinde İtalyan hükümeti, savaş hazırlıklarına başladı. 28 Eylül 1911'de elçi De Martino aracılığıyla Osmanlı hükümetine verilen 24 saat süreli ultimatonda, derhal Trablusgarp ve Bingazi vilayetlerinin İtalya idaresine terk olunması, aksi takdirde savaş ilan olunacağı bildiriliyordu. Osmanlı hükümetinin İtalya'nın taleplerinin reddini içeren karşı ultimatomundan sonra, İtalya 29 Eylül 1911'de savaş ilan etti³.

¹ Timothy W. Childs, **Trablusgarp Savaşı Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri (1911-1912)**, Çev.: Deniz Berktaş, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008, s. 1.

² Childs, **Trablusgarp Savaşı Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri (1911-1912)**, s. 48.

³ Trablusgarp Harbi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Necdet Sançar, **Tarihte Türk-İtalyan Savaşları**, İstanbul, Arkadaş Basımevi, 1942, s. 90-99; Şengül Mete, "Trablusgarp Savaşı ve İtalya'nın Akdeniz'deki Faaliyetleri", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C. 3, S. 8, 1998, s. 261-292; Hale Şıvgın, **Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri**, 2. Baskı, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2006; Childs, **Trablusgarp Savaşı Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri (1911-1912)**; Commodore W. H. Beehler, **1911-1912 Türk-İtalyan Savaşı**, Çev.: Leyla Yıldırım, İstanbul, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2014. Trablusgarp Harbinin deniz cephesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Ali Haydar Emir, **1327-1328 Türkiya-İtalya Harbi Tarih-i Bahrîsi**, Bahriye Matbaası, 1329; Hamdi Ertuna, **TSK Tarihi-Osmanlı Devri Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912): TSK Tarihi Osmanlı Devri-1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi**, C. 3 (Deniz Harekâtı), Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1980.

B. İlk Zapt İşlemleri ve Ganaim-i Bahriye Mahkemesinin Kurulması Talepleri

Savaşın başlangıcında Bahriye Nezareti, özellikle Boğazlar bölgesinde, İtalyan bandıralı gemilere yönelik kısıtlayıcı tedbirler aldı. Savaşın ilk günlerinde, Bahriye Nezareti Müsteşarı Rüstem Paşa imzasıyla Sadarete gönderilen tezkirede, Boğazlardan geçmeye çalışan İtalyan bandıralı ticaret gemilerinin nezaret altına alındığı bildirildi. Bununla beraber, gemiler ve taşıdıkları yükler hakkında Bahriye Nezaretince başka bir işlem yapılamadığı ve bu durumun çaresinin “ganaim-i bahriye mahkemesinin hemen teşkiliyle bunlar hakkında yapılacak muamelenin tesrî-i çaresine bakılması” olduğu ifade edildi⁴.

Ganaim-i bahriyeyle ilgili ne şekilde muamele etmek gerektiği hususunda Meclis-i Vükelada çalışmalar devam ederken Bahriye Nezareti, İtalyan bandıralı gemilere ve bunların yüklerine karşı alınması gereken tedbirlere dair Sadaretle yazışmalarına devam etti. 7 Ekim 1911 tarihli bir telgrafta Bahriye Nezareti, Bahr-i Siyah (Karadeniz) boğazında müsadere edilerek Cisreyn’den⁵ Haliç’e alınan İtalyan bandıralı *Ernesto Ilardi* isimli gemide bulunan buğday ve diğer yüklerin rutubetten çürümesi ihtimaline dikkat çekti. Nezaret, ileride sorumluluk doğuracak bir durumun ortaya çıkmaması adına “bir an akdem ifa-yı vazife eylemesi istirham kılınan Ganaim-i Bahriye Komisyonunun teşkili” talebini yineledi⁶.

Bahriye Nezaretinin talebine benzer bir talebin Hariciye Nezaretinden geldiği de görülmektedir. Fransa Sefareti, Kavak Limanında zapt edilen İtalyan bandıralı ticaret gemisinde yüklü bulunan bir Fransız şirketine ait hububatın Boğazlardan geçirilmesine, hiç olmazsa başka bir vapura yükletilmesine engel olunmamasını talep etti. Bunun üzerine Hariciye Nezareti, Sadarete bir tezkire yazarak bu gibi hususların “Müsadere-i Bahriye Komisyonu”nca halledilebileceğini ve bir an önce bu

⁴ BEO. 3945/295809/4, 18 Eylül 1327 [1 Ekim 1911].

⁵ Cisreyn, iki köprü anlamında, Galata ve Unkapanı köprülerini ifade etmektedir.

⁶ BEO. 3945/295809/5, 24 Eylül 1327 [7 Ekim 1911].

komisyonun, yani ganaim-i bahriye mahkemesinin kurulması için gerekenin yapılmasını ifade etti⁷.

II. Mahkemeye Giden Süreç

A. Babialı Hukuk Müşavirliğinin Ganaim-i Bahriye İle İlgili Mütalaası

Zapt edilen gemilerle ilgili olarak ne şekilde hareket edilmesi gerektiğinin Bahriye Nezaretince sorulması üzerine Babialı Hukuk Müşavirliği, kapsamlı bir mütalaa⁸ hazırladı.

Mütalaada ele alınan ilk husus, mevcut savaş sebebiyle İtalyan bandıralı gemiler ve İtalyanlara ait yükleri zapt etme ve igtinam hakkının dönemin devletler hukuku kurallarına uygun olduğudur. Zapt edilen gemilerin İtalya tebaasındaki kaptan ve mürettebatı harp esiri⁹ kabul edilerek nezaret altına alınabilir, gerektiğinde bu tedbir tarafsız devlet tebaasından olan kaptan ve mürettebat için dahi uygulanabilir. Bununla beraber tarafsız devlet tebaasından olan kaptan ve tayfa, savaşın devamı müddetince savaşa ilişkin hiçbir harekâta katılmayacaklarını yazılı olarak taahhüt ederlerse bunların serbest bırakılmaları mümkündür. İgtinam, harp esiri kabul etme ve salıvermeye ilişkin sayılan bu düzenlemelerin dayanağının her ne kadar imzalanmışsa da henüz tasdik edilmemiş olan 1907 tarihli II. Lahey Sulh Konferansı sözleşmeleri¹⁰ olduğu mütalaada açıkça ifade edildi¹¹.

Harp kaçağı sayılan mallara ilişkin uygulanacak usulün tayini, mütalaada ele alınan bir diğer husustur. Savaş sırasında düşman devlet tebaasına ait mallar, düşman devlet bandırasını taşıyan gemide bulunuyorsa gemiyle birlikte zapt ve müsadere

⁷ HR. SYS. 1566/1/1, 19 Eylül 1327 [2 Ekim 1911].

⁸ BEO. 3945/295809/2, 19 Eylül 1327 [2 Ekim 1911].

⁹ Zapt edilen düşman gemisinin kaptan ve tayfasının harp esiri olarak kabul edilmesinin gerekliliği hakkında dönemin hukukçularının görüşleri için bkz.: Hasan Fehmi Paşa, **Telhis-i Hukuk-ı Düvel**, s. 378-380.

¹⁰ Trablusgarp Harbi sırasında sözleşmelerin tasdik edilmesi gündeme geldiyse de İtalya'nın da sözleşmeleri tasdik etmemiş olması sebebiyle devletin İtalya karşısında kendisini kayıt altına almaması için tasdik işinin savaş sona erene kadar ertelenmesi Meclis-i Vükelaca uygun görüldü. MV. 159/39/1, 14 Teşrinisani 1327 [27 Kasım 1911].

¹¹ BEO. 3945/295809/2, 19 Eylül 1327 [2 Ekim 1911].

edilir. Ancak tarafsız devlet tebaasına ait bir gemide bulunan düşmana ait mallar, harp kaçağı olmadıkça, müsadere edilemez. Tarafsız devlet tebaasına ait mallar, düşman gemisine yüklenmiş olsa bile, ancak harp kaçağı ise müsadere edilebilir. Harp kaçağı malların kasten taşınması durumunda gemi, tarafsız devlet tebaasından bulunsa dahi zapt ve müsadere edilir¹². Mütalaada, hangi eşyaların harp kaçağından sayılacağına tespiti için ise 1909 Londra Beyannamesine başvurulması gerektiği açıkça ifade edildi¹³.

Mütalaada, ganaim-i bahriye mahkemesinin yargılama yetkisine (daire-i kazasına) dair bir çerçeve de çizildi. Buna göre kurulacak olan bu mahkemeler, İtalyanlara ait gemi ve yüklerle tarafsızlara ait harp kaçağı eşyanın zaptı, düşman kaptan ve mürettebatının harp esiri kabul edilmesi ve tarafsız devlet tebaasındaki kaptan ve mürettebatın zapt ve müsadereye ilişkin itirazlarını inceler. Devletçe uygun görülecek yerlerde hakimler ve Bahriye zabitlerinden müteşekkil ve nezdinde bir müddeiumumi¹⁴ bulunduracak olan ganaim-i bahriye mahkemesi, zapt ve müsadere şartlarının varlığını, gemi ve yükünün tabiiyeti ile müsadereden doğacak diğer uyuşmazlıkları inceleyip bunlar hakkında karar vermekle görevlidir. Mütalaanın hazırlandığı sırada henüz mahkemenin kuruluşuna ve yargılama usulüne dair bir kanun bulunmadığından 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sırasında faaliyet göstermiş olan Müsaderât-ı Bahriye Meclisinin teşkilat ve vazifelerine dair evrak, nezaretlerden temin edilerek yeni mahkeme, bu meclisin çalışma esaslarına göre vakit geçirmeksizin faaliyetlerine başlayacaktır¹⁵.

Mütalaanın son kısmında, savaş sırasında İtalyanlara ve tarafsız devlet tebaasına hangi hukukun uygulanacağı ele alındı. Başlayan savaş sebebiyle İtalya ile yapılmış olan bütün muahedeler ilga edilmiş olduğundan İtalyanlar hakkında

¹² Dönemin devletler hukukunda ve teamülünde, geminin yükünün çoğunun harp kaçağı eşya olması, harp kaçağı ticaretinde kastı gösterdiğinden o geminin zapt ve müsadere edilmesi gerektiği kabul edilmekteydi. Meclis-i Vükela da yükünün yarısından fazlasını harp kaçağından sayılan malların oluşturduğu gemilerin müsadere olunacağını yabancı devletlere ilan olunmasına karar verdi. MV. 158/11/1, 16 Teşrinievvel 1327 [29 Ekim 1911].

¹³ BEO. 3945/295809/2, 19 Eylül 1327 [2 Ekim 1911].

¹⁴ Yürürlüğe girecek Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinde *hükümet komiseri* olarak adlandırılacaktır.

¹⁵ BEO. 3945/295809/2, 19 Eylül 1327 [2 Ekim 1911].

devletler hukukunun genel kaideleri uygulanacaktır¹⁶. Böylece İtalyanlar, adli imtiyazlardan, yani kapitülasyonlardan yararlanamayacaktır. Bu sebeple İtalyanların taraf olduğu davalarda konsolosluk tercümanları hazır bulunmasa da yargılamaya devam edilmesi gerekir. Ancak adli imtiyazlardan yararlanmaya devam eden tarafsız devlet tebaasının alakalı olduğu davalarda, konsolosluk tercümanları hazır bulunabilir. Bununla birlikte ganim-i bahriye mahkemelerinin, “mehakim-i fevkaladeden ve rüyet edecekleri deâvi, tehirata gayr-ı müsait mevadd-ı müstaceleden” olması sebebiyle duruşma sırasında tercüman çekilip gitse dahi mahkeme, duruşmaya tercümanın yokluğunda devam eder. Mütalaanın sonunda, başka ihtilafların ortaya çıkmaması için son derece mutedil davranılması gerektiği, Babıali Hukuk Müşavirliğince ifade edildi¹⁷.

B. Meclis-i Vükelanın Kararı

Babıali Hukuk Müşavirliğinin yukarıda ele alınan mütalaasını Meclis-i Vükela, 6 Ekim 1911’de müzakere etti¹⁸. Meclis-i Vükela, mütalaada ele alınan zapt, müsadere, harp esirliği, harp kaçağı, düşman tebaaya uygulanacak hukuk, ganim-i bahriye mahkemesinin görevi ve teşekkülü hususlarını Babıali Hukuk Müşavirliğinin mütalaasına uygun şekilde karara bağladı.

Meclis-i Vükela, savaş sebebiyle gerekli yerlerde birer Ganim-i Bahriye Mahkemesinin teşkilini lüzumlu gördü. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sırasında irade-i seniyye ile tayin olunan bir reis, altı aza, bir hükümet komiseri ve bir katipten oluşan Müsaderât-ı Bahriye Meclisine dair mukarreratın¹⁹ birer suretinin Bahriye ve Adliye Nezaretlerince hazırlanması için bu iki nezarete tezkire yazılmasına, ayrıca bu

¹⁶ Savaş süresince İtalyanlara, Avrupa devletler hukukunun uygulanacağına dair bkz.: MV. 157/19/1, 24 Eylül 1327 [7 Ekim 1911].

¹⁷ BEO. 3945/295809/2, 19 Eylül 1327 [2 Ekim 1911].

¹⁸ MV. 157/18/1, 22 Eylül 1327 [6 Ekim 1911].

¹⁹ Burada “mukarrerat”tan maksat, Müsaderât-ı Bahriye Meclisinin çalışma usulünü düzenleyen nizamname, kararname ve talimattır. HR. TO. 475/43/2, [15 Mayıs 1877], A.}DVN.MKL. 15/10/2, 24 Mayıs 1293 [5 Haziran 1877], A.}DVN.MKL. 15/15/2, 5 Temmuz 1293 [17 Temmuz 1877], BEO. 3945/295809/3. Bu nizamname, kararname ve talimat için bkz.: EK 3-4-5.

mahkemeye tayin olunacakların çalışma usulünü düzenleyecek yeni bir nizamnamenin hazırlanması için bir an önce bir komisyon kurulmasına karar verdi²⁰.

C. Ganaim-i Bahriye Mahkemelerinin Faaliyetlerine Başlaması

Meclis-i Vükela kararını takip eden günlerde, Adliye ve Bahriye Nezaretleri, mahkemelerin nerelerde teşekkül edeceğine ve mahkemelere tayin olunacak azalara ilişkin çalışmalara başladı. İtalya'nın 29 Eylül 1911'de savaş ilanı ettiği düşünüldüğünde kısa bir süre içerisinde, 11 Ekim 1911'de ganaim-i bahriye mahkemelerinin kurulduğuna dair bir irade-i seniyye ilan edildi²¹. Dersaadet, İzmir ve Selanik'te kurulan bu yeni mahkemelerin heyetleri, Adliye Nezaretince tayin olunan dört aza ve bir hükümet komiseri ile Bahriye Nezaretince tayin olunan üç azadan oluşuyordu.

Mahkeme faaliyete geçtiği sırada, yargılamada başvurulacak esasları, mahkemenin ne suretle çalışacağını düzenleyen bir kanun yürürlükte değildi. Bu sebeple mahkemeler, Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati yürürlüğe girene kadar özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi zamanında Müsaderât-ı Bahriye Meclisinin faaliyette bulunduğu dönemde yürürlükte olan nizamname²², kararname²³ ve talimata²⁴ göre önlerine gelen uyuşmazlıkları çözdüler. Bunların yanında 1856 Paris Konferansı, 1907 Lahey Konferansı ve 1909 Londra Beyannamesi hükümleriyle²⁵ devletler hukukunun genel kaidelerine başvurdular.

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinin başlangıcını takiben ganaim-i bahriye işlerini görmek üzere kurulan Müsaderât-ı Bahriye Meclisi, gerek teşkilatı, gerekse iş görme usulü bakımından ganaim-i bahriye mahkemesine örnek teşkil etmiştir.

²⁰ MV. 157/18/1, 22 Eylül 1327 [6 Ekim 1911].

²¹ TV., 1 Teşrinievvel 1327 [14 Ekim 1911], Nu: 948, s. 1.

²² HR. TO. 475/43/2, Bkz. Ek-3.

²³ A.}DVN. MKL. 15/10/2, 24 Mayıs 1293 [5 Haziran 1877], Bkz. Ek-4.

²⁴ A.}DVN. MKL. 15/15/2, 5 Temmuz 1293 [17 Temmuz 1877], Bkz. Ek-5.

²⁵ 1856 Paris Konferansı ve 1907 Lahey Konferansı hükümleriyle 1909 Londra Beyannamesinin uygulanacağına dair, BEO. 3945/295809/2, 19 Eylül 1327 [2 Ekim 1911].

III. Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati

A. Kanunun Hazırlık Çalışmaları

Ganaim-i bahriye mahkemelerinin faaliyete geçmesine karşın mahkemenin teşkilatına ve yargılama usulüne, ganaim-i bahriye işlerinin hangi kaideler esas alınarak çözüleceğine ilişkin bir kanun ya da nizamname yoktu. Meclis-i Vükela, bu eksikliği gidermek ve mahkemelerin işlerini görürken esas kabul edecekleri bir kanunun hazırlanması için bu işle görevli bir komisyonun kurulmasına karar verdi.

Meclis-i Vükelada yapılan görüşmede, ganaim-i bahriye mahkemelerinin vazifelerine dair bir nizamname layihası²⁶ kaleme alınmak üzere mesele hakkındaki vukûf ve malumatına binaen dönemin Orman ve Maadin Nazırı Krikor Sinapyan Efendi²⁷ komisyonun riyasetine getirildi. Babıali ve Maliye Nezareti hukuk müşavirleri arasından ganaim-i bahriye işlerinde bilgi sahibi olanlar da komisyona alınmasına karar verildi. Adliye Nezaretine de komisyona aza tayin etmesi için tezkire yazıldı²⁸.

Sadaretin talebi üzerine Adliye Nezareti, 17 Ekim 1911 tarihinde layiha komisyonu için üç üye tayin etti. Nezaret, komisyon için Temyiz Mahkemesi Ceza Dairesi Reisi Osman Bey, Temyiz Mahkemesi azasından İstefan Efendi ve Umur-ı Hukukiye Müdürü Yusuf Ziya Beyefendiyi tayin etti. Adliye Nezareti, tayin ettiği komisyon üyelerine, işin aciliyeti sebebiyle hemen görevlendirmeyi bildiren birer tebligat çıkarttı²⁹.

Yukarıda sayılan üyeler dışında ayrıca Maliye Nezareti tarafından nezaret hukuk müşaviri Mehmed Cemaladdin Bey, komisyona üye olarak tayin edildi. Komisyonun katipliğini ise Orman ve Maadin Nezareti Kalem-i Mahsus Müdürü

²⁶ İleride değinileceği üzere layihanın Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesinde yapılan incelemesi sırasında layihanın nizamname olarak değil, önemine binaen “kanun” olarak çıkmasının daha uygun olacağına karar verildi. ŞD. 2821/35/1, 17 Teşrinisani 1327 [30 Kasım 1911]. Bundan sonra layiha komisyonunun hazırladığı nizamname layihası, “kanun layihası” olarak adlandırılacaktır.

²⁷ Sinapyan Efendi, komisyondaki layiha çalışmaları tamamlanmadan önce Ticaret ve Ziraat Nazırlığına getirilmiştir. ŞD. 2807/7/30, 25 Teşrinievvel 1327 [7 Kasım 1911].

²⁸ BEO. 3949/296140/2, 4 Teşrinievvel 1327 [18 Ekim 1911].

²⁹ BEO. 3950/296247/3, 4 Teşrinievvel 1327 [17 Ekim 1911]

Cemal Bey yürüttü. Komisyon çalışmaları, Orman ve Maadin Nezareti binasında gerçekleşti³⁰.

B. Komisyon Layihası

Ganaim-i bahriye mahkemeleri için bir kanun layihası hazırlamak üzere görevlendirilen layiha komisyonu, göreve başlamasından kısa bir süre sonra layiha çalışmalarını tamamladı. Layiha, 7 Kasım 1911 tarihli komisyon raporuyla³¹ birlikte Sadarete gönderildi. Layiha komisyonunun hazırladığı kanun layihası, 4 fasıl ve 50 maddeden ibaretti ve komisyonun raporunda layihanın her faslı için ayrı ayrı değerlendirme yapıldı.

Komisyon tarafından yapılan değerlendirmeler, fasıl fasıl şöyle özetlenebilir:

Birinci fasıl, zapt ve müsadereye ilişkindir. Dönemin devletler hukuku kuralları uyarınca, deniz taşıtlarının zapt edilmesi, harp gemilerinin vazifesidir. Ticaret gemileri bakımından zapt hakkının doğması ise kendisine düşman gemisi ya da şüpheli bir gemi tarafından saldırı gerçekleşmesi veya saldırıya uğramış bir gemiye yardım etmesi durumlarında söz konusu olabilir. Ancak Osmanlı Devletinin coğrafi durumu ve kıyılarının uzunluğu göz önüne alındığında zapt işleminin yalnızca donanmaya hasredilmesi, harp kaçağı eşyayla yüklü düşman gemilerinin Osmanlı sularında korkusuzca yol alabilmeleri anlamına gelir. Bu sebepten donanmanın yanında, ticaret gemilerinin ve karadaki askeri unsurların da zapt yetkisi vardır. Bu faslın takip eden maddeleri, yargılama öncesinde zapt eden tarafından zaptla ilgili olarak yapılması gereken işlemlere ilişkindir.

İkinci fasıl, ganaim-i bahriye mahkemelerinin teşkilatı ve takip edecekleri yargılama usulüne dairdir. Ganaim-i bahriye mahkemeleri, bazı devletlerde sırf idari nitelikte, Anglo-Sakson hukukunun uygulandığı devletlerde sırf adli nitelikte ve diğer birtakım devletlerde ise hem adli, hem de idari nitelik taşıyan bir teşkilat olarak kabul edilmekle birlikte, Osmanlı Devletinde hükümetin siyasetin gereklerine göre

³⁰ **Tanin**, 11 Teşrinievvel 1327 [24 Ekim 1911], Nu.: 1327, s. 3.

³¹ ŞD. 2807/7/28, 25 Teşrinievvel 1327 [7 Kasım 1911].

hareket edebilmesi için ganaim-i bahriye mahkemelerinin idari teşkilat şeklinde düzenlenmesi maslahata daha uygundur. Ancak mahkemenin göreceği işlerin birçok kanun ve usule vukûfu gerektiren mühim davalardan olması, bu tür davaların görülmesi ve yargılama usulü hususunda daha fazla ehliyet ve maharet sahibi olan hakimlerin de heyette bulunmalarını gerektirir. Bu amacın gerçekleşmesi için, idari sıfatı baki kalmak üzere, mahkeme heyetini Adliye ve Bahriye nezaretlerince tayin olunan hakim ve zabıtlardan oluşur.

Trablusgarp Harbinin başlamasından sonra faaliyete geçen halizhazırdaki ganaim-i bahriye mahkemelerinin heyetinde³² dördü Adliye ve üçü Bahriye nezaretlerince tayin olunan yedi aza bulunmaktaysa da bu mahkemelerin birçok yerde teşekkül edecek olması göz önüne alındığında, mahkemelere yeterli sayıda aza bulunmasını zorlaştıracaktır. Ayrıca ilk derece mahkemesi üzerinde kurulması öngörülen Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi heyeti azalarının derecelerinin, ilk derecede bu işi gören mahkeme azalarının derecelerinden bir seviye daha arttırılması gerekir. Bu sebeple ilk derecede görev yapan ganaim-i bahriye mahkemesi heyetinin aza sayısının beşe indirilmesi daha uygundur. Bu beş azanın üçü Adliye ve ikisi Bahriye nezaretlerince tayin olunur. Adli bir sığata sahip olduğunun akla gelmemesi ve idari sıfatının unvanında tezahür etmesi için “mahkeme” yerine “ganaim-i bahriye meclisi” olarak adlandırılması maslahata daha uygundur³³.

Teşekkül edecek heyet içerisinde hükümet namına bulunacak memur, devlet aleyhine açılacak ganaim-i bahriyenin zapt ve müsaderesinin adem-i meşruiyeti talebine ilişkin davada taraflardan birini teşkil eder. Bu sebeple memurun müddeiumumi yerine “hükümet komiseri”³⁴ olarak adlandırılması gerekir³⁵.

Ganaim-i bahriye meclislerinde görülecek işler, acil olması ve uzun uzadıya yargılama usulünün uygulanmasına müsait olmadığından bu meclislerin verecekleri

³² Bu şekilde oluşan Dersaadet, Selanik ve İzmir ganaim-i bahriye mahkemelerinin heyetleri için bkz.: Üçüncü Bölüm, II.C.1. başlığı.

³³ ŞD. 2807/7/28, 25 Teşrinievvel 1327 [7 Kasım 1911].

³⁴ Hükümet komiseri hakkında ileride bkz.: Üçüncü Bölüm, II.B.2. başlığı.

³⁵ ŞD. 2807/7/28, 25 Teşrinievvel 1327 [7 Kasım 1911].

hükümler aleyhine itirâz ale'l-hüküm³⁶, itirâzü'l-gayr³⁷, yargılamanın iadesi (iade-i muhakeme) ve temyiz gibi kanun yollarına başvurmak mümkün değildir. Bununla beraber, ganaim-i bahriye mahkemesi heyetinin isabetsiz bir hüküm vermesi ihtimalini ortadan kaldırmak, ilgililerin haklarını elde edebilmeleri ve umumi vicdanın tatmin edilebilmesi amacıyla meclisin verdiği hükümleri tekrar incelemekle görevli yedi azadan oluşan “Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi” kurulur. Bu Divan-ı İstinaf heyeti de bidayet ganaim-i bahriye meclisi gibi, idari bir sıfatla çalışır.

Layihanın üçüncü faslı, müsaderenin ahkâmına ilişkindir. Zapt edilen bir gemi hakkında müsadere kararını verecek merci, gemiye göre değişir. Zapt edilen gemi, bir savaş gemisi ise bu geminin müsaderesine karar verme işi Şura-yı Bahriyeye³⁸ aittir. Bunun dışında zapt edilen ticaret gemileri ve harp kaçağı eşya hakkında karar verme yetkisi münhasıran ganaim-i bahriye meclisine aittir. Zapt edilmiş olup da müsadereye ilişkin şartları taşımayan gemi ve eşyalar, esas sahiplerine iade edilir. Düşmandan istirdat edilen bir geminin sahibine iadesine de ganaim-i bahriye meclisi karar verir. Tarafsız devlet tebaasına ait gemi ve yük sahiplerinin yolsuz bir zapttan doğan zarar ve ziyanlarının tazmini gerekir³⁹.

Dördüncü ve son fasıl ise ganaim-i bahriyeden elde edilecek avaide⁴⁰ dairdir. Avaidin tayininde zapt ve müsadere edilen geminin niteliğine göre bir ayrıma gidilir.

³⁶ İtirâz ale'l-hüküm, gıyaben verilen kararın icrasına karşı davacının davasının reddi ve verilmiş olan hükümden dönülmesi talebidir. Türközâde Hafız Mehmed Ziyâeddin Efendi, **Osmanlı Hukuk Sözlüğü: Mükemmel İstılâhât-ı Kavânin Yâhut Mâlûmât-ı Kanûniye Hülâsası**, s. 121.

³⁷ İtirâzü'l-gayr, bir davada taraflardan olmayan, yani gerek asaleten, gerekse vekaleten temsil edilmeyen ve davaya müdahil olmayan üçüncü şahsın hakkıyla ilgili olarak bir karar verildiğinde üçüncü şahsın, verilen karar aleyhinde itirazda bulunmasıdır. “İtirâzü'l-gayr”, **Muhâmat**, İkinci Sene, Nu.: 14, 10 Ağustos 1328, s. 420; Türközâde Hafız Mehmed Ziyâeddin Efendi, **Osmanlı Hukuk Sözlüğü: Mükemmel İstılâhât-ı Kavânin Yâhut Mâlûmât-ı Kanûniye Hülâsası**, s. 123.

³⁸ Daha önceleri “Şura-yı Âlî-i Bahrî”, “Meclis-i Rüesa”, Şura-yı Bahriye” ve “Meclis-i Bahriye” olarak adlandırılmış olan Şura-yı Bahriye, 18 Zilkade 1255 [23 Ocak 1840] tarihinde kuruldu. Safvet, **Bahriye Tarihimizden Filâsâlar**, Matbaa-ı Bahriye, 1329, s. 39-40. Şura-yı Bahriye, Bahriye Nezareti bünyesinde bahriyeyle ilgili her türlü teşkilat ve donanma sorunlarının görüşüldüğü en üst kurul olarak çalıştı. Levent Düzcü, “Osmanlı Bahriye Teşkilâtında Reform Çabaları (1876-1922)”, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, C: 3, S. 5, 2009, s. 4.

³⁹ ŞD. 2807/7/28, 25 Teşrinievvel 1327 [7 Kasım 1911].

⁴⁰ Avaid, sözlükte kelime olarak aida, gelir, irat anlamına gelmekle beraber, ganaim-i bahriye bakımından düşmandan gemi ve yük zapt edenlere verilen ödül, ganimet anlamına gelir. Şemseddin Sami, **Kamus-ı Türki**, C: 2, s. 955. İslam hukuku uyarınca deniz savaşlarında düşman şahıslardan ve düşmana ait gemilerden savaş ganimeti alınması mümkündür. Deniz savaşlarından elde edilen ganaim-i bahriye avaidinin ne şekilde paylaşılacağı hususunda kara savaşlarında ganimetlere tatbik olunan usul uygulanır. Macid Hadduri, **İslam Hukukunda Savaş ve Barış**, Çev.: Fethi Gedikli, 2.

Bir savaş gemisi, yalnızca devletin kullanabileceği nitelikte olduğundan böyle bir gemide devletin daha büyük bir hisseye sahip olduğu kabul edilir. Diğer taraftan bir ticaret gemisinin zapt ve müsaderesi halinde devlet namına düşen pay daha düşük olup, zapt edenlerin avaidi daha büyüktür. Osmanlı sancağını çekmişken düşman tarafından zapt edilmiş olan bir geminin, daha sonra istirdadı halinde gemi, esas sahibine iade olunduğunda dahi istirdat sırasında hizmeti geçenler için bir miktar avaid takdir edilir. Ganaim-i bahriyenin elde edilmesi sebebiyle avaiden pay, yalnızca donanma mensuplarına ve ticaret gemilerinin şartlara uygun bir zapt gerçekleştirmeleri durumunda, ticaret gemisinin kaptan ve tayfasına tahsis olunur. Zapt sırasında ya da zapt gerçekleştikten sonra vefat edenlere avaiden isabet edecek pay, onların varislerine intikal eder⁴¹.

C. Kanun Layihası Üzerine Şura-yı Devlette Yapılan Çalışmalar

1. Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesinde Yapılan Çalışmalar

Komisyonun çalışmalarını tamamlamasından sonra Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi, layihayı gündemine aldı. Tanzimat Dairesi, layihanın geneli üzerinde yaptığı tetkikinde layihayı, ganaim-i bahriye işleri için öngörülen maksadın temini bakımından yeterli bularak, yalnızca bazı maddelerin tetkiki ve değiştirilmesiyle yetindi⁴².

Görüşme sırasında Şura-yı Devlet azasından Kemaleddin Bey, ganaim-i bahriye meclislerinin kararlarının hangi merci tarafından incelenmesi gerektiği hususunda layihadakinden farklı görüşler ileri sürdü. Kemalettin Beye göre, ganaim-i bahriye meclislerinden sadır olacak kararları bir üst merci olarak inceleyecek heyet, muvakkat olmamalıydı. Hem Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinaf heyeti, hem de onun işlerini görececek katipler, muvakkat bir teşkilat olacağından bu durum, bazı mahzurları barındırmaktaydı. Üst merci olarak temyiz mahkemesinin

Baskı, İstanbul, Ekin Yayınları, 2018, s. 124. Kanuna göre avaidin paylaşılması usulü için ileride bkz.: Dördüncü Bölüm, III.Ç.3. başlığı.

⁴¹ ŞD. 2807/7/28, 25 Teşrinievvel 1327 [7 Kasım 1911].

⁴² ŞD. 2821/35/1, 16 Teşrinisani 1327 [29 Kasım 1911].

görevlendirilmesi akla gelebilirdi. Ancak ganaim-i bahriyeye ilişkin kararların devletçe feshinin mümkün olmasının siyaseten gerekliliği karşısında temyiz mahkemesinin kararlarının devletçe feshedilebilirliği temin edilmedikçe bu görevin temyiz mahkemesine bırakılması da birtakım mahzurlar ortaya çıkaracağı gerekçesiyle Kemaleddin Bey, ganaim-i bahriye meclislerince verilecek kararların nihai derecede Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesince incelenmesinin uygun olacağı görüşünü ortaya koydu. Ancak bu teklif, Tanzimat Dairesi azalarınca kabul edilmedi.

Layihanın 24. maddesinde düzenlenen Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafı heyeti, üçü Adliye, ikisi Bahriye nezaretleri ve ikisi de Şura-yı Devlet tarafından tayin olunacak toplam yedi azadan oluşmaktadır. Ancak layihada, bidayet ganaim-i bahriye meclislerinde bulunması gerekli görülen hükümet komiserinin Divan-ı İstinaf teşkilatı içerisinde düzenlenmediği görüldü. İşte Tanzimat Dairesi, Divan-ı İstinafta hükümet komiserinin bulunmamasının bir hikmeti olamayacağı gerekçesiyle maddeye “yedi aza ve bir hükümet komiserinden mürekkep olarak” ifadesinin ilavesini oyçokluğuyla uygun gördü.

Layihanın 49. maddesinde, ganaim-i bahriyenin elde edildiği savaşa katılıp da vefat edenlere isabet edecek avaidin bunların varislerine ne şekilde intikal edeceği düzenlendiyse de Tanzimat Dairesi, avaiden gelecek bu payın emval-i şahsiye (şahsi mal) olması ve bunun mirasçılara nasıl tevzi edileceğinin şer‘i hukukta düzenlenmiş olması sebebiyle 49. maddenin “ber-nehc-i şer‘î veresesine ita edilir” (şer‘î kurallara göre varislerine verilir) şeklinde tashihini uygun gördü.

Layihanın 50. maddesinde, ganaim-i bahriyenin zapt ve müsaderesi hususunda hükümet ile diğer devletler arasındaki antlaşmaların ve devletler hukukunun genel kaidelerinin uygulanacağı düzenlendi. Ancak Tanzimat Dairesi, ganaim-i bahriyenin zapt ve müsaderesine dair bir antlaşma bulunmadığından bu maddeyi kaldırmaya karar verdi. Her ne kadar açık şekilde belirtilmemiş olsa da bu maddenin kaldırılmasının sebebi, imzalanmış ancak o dönemde henüz tasdik edilmemiş olan 1907 tarihli II. Lahey Sulh Konferansı sözleşmelerinin ganaim-i bahriyeye ilişkin hükümlerinin uygulanması hususunda düşman veya tarafsız devletlerden gelebilecek itirazları engellemek olmalıdır.

Yukarıda gösterilen değişiklikler dışında Tanzimat Dairesince yapılan en önemli ve esaslı değişiklik, düzenlemenin unvanına yönelik oldu. Komisyon, ganaim-i bahriyeye ilişkin düzenlemeleri, “nizamname” başlığıyla hazırlamıştı. Ancak Tanzimat Dairesi, ganaim-i bahriyeyle ilgili özel hükümleri içermesi ve yargılama usulünü düzenlemesi sebebiyle layihanın nizamname başlığıyla neşrinin mümkün olmadığını belirterek, layiha unvanının “kanun” olarak değiştirilmesine karar verdi⁴³. Böylece, Tanzimat Dairesine “Ganaim-i Bahriye Nizamnamesi” olarak gelen layiha, Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesinin önüne “Ganaim-i Bahriye Kanunu” unvanıyla gönderildi⁴⁴.

2. Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesinde Yapılan Çalışmalar

Kanun layihasının Tanzimat Dairesinde görüşülmesinden sonra Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesi, layihayı ve Tanzimat Dairesinin mazbatasını gündemine aldı⁴⁵. Bu toplantıya Babıali Hukuk Müşavirlerinden Reşid Bey ile layiha komisyonu azasından İstefan Efendi de katıldı.

Heyet-i Umumiyenin kanun layihasının geneli hakkındaki görüşü, Tanzimat Dairesininkinden neredeyse tamamıyla farklıydı. Tanzimat Dairesi, komisyonca hazırlanan layihanın içeriğini, ganaim-i bahriyeye ilişkin işlerin halli bakımından yeterli bulmuştu. Ancak Heyet-i Umumiye, layihanın tümünü değerlendirdiğinde layihanın içeriğini, ganaim-i bahriyeyle ilgili işlerin tahkik ve tetkikinden umulan maksadın temini bakımından yeterli görmedi. Bununla beraber, devam eden savaş ve kanun hazırlama işinin acil olması sebebiyle diğer devletlerin kanunlarını, bu

⁴³ Kanun ve nizamname arasında mahiyet ve yapılış usulü itibarıyla farklar vardır. Kanun, bir hakkın kazanılmasında, görevin yerine getirilmesinde yeni bir usul ortaya koyar, mevcut bir usulü değiştirir ya da ortadan kaldırır. Nizamnamede ise bunun ne şekilde yerine getirileceği ayrıntılı olarak düzenlenir. 1876 Kanun-i Esasisinin ilanından sonra kanun, ilk olarak Şura-yı Devlette müzakere ve kabul edilip Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayandan oluşan Meclis-i Umuminin gönderilir. Yapılacak müzakereden sonra burada da kabul edilirse nihayet, onay için padişaha gönderilir. Nizamname ise Şura-yı Devlette görüşüldükten sonra Meclis-i Vükelada da kabul edilirse padişahın onayına sunulur. Kanun ve nizamname kavramları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Ali Fuat Başgil, “Türkiye Teşkilât Hukukunda Nizamname Mefhumu ve Nizamnamelerin Mahiyeti ve Tâbi Olduğu Hukukî Rejim”, **Cemil Bilsel’e Armağan**, Ayrı Baskı, İstanbul, 1939, s. 38-45.

⁴⁴ ŞD. 2821/35/1, 16 Teşrinisani 1327 [29 Kasım 1911].

⁴⁵ ŞD. 2807/7/47, 3 Kanunuevvel 1327 [16 Aralık 1911].

konudaki antlaşmaları ve teamülleri derleyip etraflıca değerlendiren bir kanun hazırlamak da mümkün değildi. Netice itibariyle Heyet-i Umumiye, savaş bittiğinde eksikleri giderilmek üzere layihanın yalnızca madde madde tetkikiyle yetinilmesini uygun gördü.

Heyet-i Umumiye yaptığı incelemede, ganaim-i bahriyeye ilişkin genel bir kaidenin kanuna konulmadığını fark etti. Düşmana ait gemi ve yüklerin zapt ve müsadere edilebileceği, layihanın 1. maddesinde düzenlenmişti. Ancak harp kaçağı sayılan eşyadan olmamak şartıyla, gerek düşman gemisindeki tarafsız devlet tebaasına ait yükün, gerekse tarafsız devlet sancağını taşıyan bir gemide bulunan düşman tebaasına ait harp kaçağı olmayan yükün zapt ve müsadere edilemeyeceği kaidesi layihada düzenlenmemişti. Bu kaide, layihanın mehzazını teşkil eden Rus Çarlığının ganaim-i bahriye işlerine dair nizamnamede⁴⁶ de bulunduğu için eksikliği gidermek amacıyla Heyet-i Umumiye, bu kaideyi layihanın 1. maddesine ekledi⁴⁷.

Heyet-i Umumiye, ganaim-i bahriye meclislerinin teşekkülüne dair 9. maddeye hem bazı eklemeler, hem de maddede bazı değişiklikler yaptı. Ganaim-i bahriye işlerini bidayeten görecek meclisin azalarının ve hükümet komiserinin irade-i seniyye ile tayin olunacakları, kararların oyçokluğu ile alınacağı, oyların eşit olması durumunda reisin olduğu tarafın tercih olunacağı maddeye eklendi.

Hem komisyon layihasında, hem de Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesinin mazbatasıyla değişik layihada⁴⁸ teşkil olunacak meclislerin görevine ilişkin olarak “daire-i kaza” ifadesi kullanılmıştı. Ganaim-i bahriye işlerini görecek kurulun adli nitelikte mi, yoksa idari nitelikte mi olacağı meselesi layiha komisyonunun çalışmalarından beri tartışılmakla beraber layiha komisyonu, oluşturulacak meclisin idari nitelikte olup kararları üzerinde hükümetin tasarrufta bulunmasını mümkün kılabilmek amacıyla “mahkeme” ifadesini kullanmayarak, bunu “ganaim-i bahriye

⁴⁶ Bu nizamname, 27 Mart 1895 tarihli dir. James Brown Scott (Ed.), **Cases on International Law Principally Selected From Decisions of English and American Courts**, St. Paul, West Publishing Company, 1922, s. 1036.

⁴⁷ ŞD. 2807/7/47, 3 Kanunuevvel 1327 [16 Aralık 1911].

⁴⁸ Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesinden Heyet-i Umumiyeye gönderilen kanun layihası için bkz.: ŞD. 2807/7/3-19.

meclisi” olarak adlandırmıştı⁴⁹. Heyet-i Umumiye, 9. maddede kullanılan “daire-i kaza” ifadesinin mahkemeyi çağrıştırdığını düşünmüş olmalı ki, bu ifadeyi “daire-i memuriyet” şeklinde değiştirdi. Meclislerin daire-i memuriyetlerinin ise hükümet tarafından tayin olunacağı ibaresi maddeye eklendi⁵⁰.

Tanzimat Dairesinde olduğu gibi Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesinde de ganaim-i bahriye meclislerinin kararlarını bir üst derecede inceleyecek olan Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafinın ne surette teşekkül edeceği ve teşkilatı tartışıldı. Şura-yı Devlet azası Kemaleddin Bey, Tanzimat Dairesinde ortaya koyduğu, bu işin Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesince görülmesi teklifini yineledi. Ancak Heyet-i Umumiye, oyçokluğu ile Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafa ilişkin olarak Tanzimat Dairesinde kabul edilen düzenlemeyi onayladı. Bununla beraber Heyet-i Umumiye, Divan-ı İstinafin teşekkülüne dair düzenlemenin 24. maddeden çıkarılarak, 9. maddeyi takiben 10. madde olarak müstakil bir maddede düzenlenmesine karar verdi.

IV. Kanunun Yürürlüğe Girmesi ve Kanunda Yapılan Değişiklikler

A. Kanunun İlanı ve Yürürlüğü

Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesi, layihaya son halini verdikten sonra 31 Ocak 1912’de Sultan Mehmed Reşad’ın iradesi alındı. Seçimler sebebiyle Meclis-i Umuminin toplantı halinde olmadığından meclis toplandığında kanun olarak teklif edilmek üzere 34 numaralı muvakkat kanun olarak yürürlüğe konuldu⁵¹.

Kanunun yürürlük hükmü, 52. maddede düzenlendi. Bu maddeye göre Kanun, tasdik edilmesinden sekiz gün sonra yürürlüğe girecektir. Bunun dışında sürelerle ilişkin özel bir yürürlük düzenlemesi bulunmaktadır. Kanunun 51. maddesi uyarınca

⁴⁹ MV. 166/69/1, 25 Teşrinievvel 1327 [7 Kasım 1911].

⁵⁰ ŞD. 2807/7/47, 3 Kanunuevvel 1327 [16 Aralık 1911].

⁵¹ Kanunun metni için bkz.: **Düstur**, II. Tertip, C: 4, s. 59-73; **TV.**, 2 Şubat 1327 [15 Şubat 1912], Nu: 1051.

22., 23., 24. ve 25. maddelerde düzenlenen süreler⁵², Kanunun yürürlüğe giriş tarihinden itibaren görülecek davalara mahsustur. Yürürlük maddelerini takiben 53. maddede, kanun hükümlerinin icrasına Bahriye, Adliye, Dahiliye ve Maliye nezaretlerinin memur edildiği belirtildi.

Ganaim-i bahriyeye ilişkin bu muvakkat kanun, Meclis-i Umumi toplandığında kanuniyeti görüşülmek üzere Meclis-i Mebusan riyasetine gönderildiyse de esbab-ı mucibe layihası (gerekçesi) gönderilmediğinden eksikliğin giderilmesi için Adliye Nezaretinden esbab-ı mucibe layihası temin edildi. Daha sonra esbab-ı mucibe layihası, Meclis-i Mebusan riyasetine gönderilmek üzere Meclis-i Vükela kararıyla Sadarete gönderildi⁵³. Ancak gerek Meclis-i Mebusan zabıt ceridelerinde, gerekse arşivde yapılan taramalarda söz konusu muvakkat kanunun Meclis-i Mebusan gündemine alındığına dair bir kayıt bulunmamaktadır⁵⁴.

Osmanlı Devletinin son yıllarında yürürlüğe konulmuş olan Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati, İstiklal Harbi sırasında Samsun Ganaim-i Bahriye Mahkemesi tarafından uygulanmıştır. Samsun Ganaim-i Bahriye Mahkemesinin en kapsamlı yargılaması, *Enosis* isimli geminin zaptı sebebiyle gerçekleşen yargılama sırasında olmuştur⁵⁵.

Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati, 10.7.1940 tarih ve 3894 sayılı Denizde Zabt ve Müsadere Kanunu⁵⁶ yürürlüğe girene kadar yaklaşık 28 yıl boyunca Türkiye

⁵² İlgili kanun maddeleri için bkz. Ek-1.

⁵³ MV. 166/69/2, 20 Haziran 1328 [3 Temmuz 1912], BEO. 4059/304365/1, 23 Haziran 1328 [6 Temmuz 1912].

⁵⁴ Meclis-i Mebusanın gerek 1912 yılındaki ikinci döneminin, gerekse 1914 yılında başlayan üçüncü döneminin zabıt ceridelerinde muvakkat kanunun gündemine alınmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim, Meclis-i Uminin yaklaşık iki yıl boyunca kapalı olduğu dönemde çıkmış olan muvakkat kanunların sayısı, beş yüz kırk ikiyi bulmuştur. Hükümet, acil olması sebebiyle bunlardan bazılarının öncelikle gündeme alınmasını talep ettiyse de bunlar arasında Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati bulunmamaktadır. **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi**, Üçüncü Devre, Dördüncü İçtima, 10 Mayıs 1330 [23 Mayıs 1914], s. 21.

⁵⁵ **Türk İstiklâl Harbi**, C. 5 (Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı), Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1964, s. 30. Enosis gemisi yargılaması hakkında bkz.: Mustafa Hergüner, “Kurtuluş Savaşı’nda Denizciliğimiz”, **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1992, s. 95, 96.

⁵⁶ **RG.**, 18 Temmuz 1940, Nu: 4564, s. 14313-14320; Kanunun şerhi için bkz.: Rıfat Taşkın, **Denizde Zabt ve Müsadere Kanunu Şerhi ve Deniz Harplerine Dair Beynelmilel Mukavelenameler**, İstanbul, Deniz Matbaası, 1940, s. 1-43.

Cumhuriyeti döneminde de yürürlükte kaldı. Denizde Zabt ve Müsadere Kanununun 154. maddesiyle yürürlükten kaldırıldı.

B. Kanunda Yapılan Değişiklikler

Kanunun ilanından kısa bir süre sonra, 14 Şubat 1327 [27 Şubat 1912] tarihli irade-i seniyye ile bazı maddelerde değişiklik yapıldı. Şura-yı Bahriye, Kanunun ilanından sonra lağvedilmiş olduğundan Kanunun 33., 43., 47. ve 49. maddelerinde geçen “Şura-yı Bahriye” ifadesi, “Erkân-ı Harbiye-i Bahriye Dairesi vezâîfî ile mükellef Birinci Daire⁵⁷” ifadesiyle değiştirildi⁵⁸.

⁵⁷ Erkân-ı Harbiye-i Bahriye vazifesiyle mükellef Bahriye Nezareti “Birinci Dairesi”, denizciliğe ait istihbarat, donanmanın sefere hazırlığı, sevki, işaret işleri yanında kütüphane, imtihan, harita ve kayıtlardan sorumluydu. Düzcü, “Osmanlı Bahriye Teşkilâtında Reform Çabaları (1876-1922)”, s. 7.

⁵⁸ DH. HMŞ. 24/3/1, 14 Şubat 1327 [27 Şubat 1912]; **Düstur**, II. Tertip, C: 4, s. 141-142.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GANAIM-İ BAHİRİYE MAHKEMESİNİN TEŞKİLATI

I. Müsadere Komisyonu

Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinde düzenlenmemiş olmakla birlikte Ganaim-i Bahriye Mahkemesinde gerçekleşecek yargılamanın öncesinde, zapt safhasındaki yeri sebebiyle Müsadere Komisyonunun görevlerinden burada bahsetmek gerekir. Bu komisyon, 19 Ekim 1912'de Dersaadet Liman Dairesinde kuruldu¹.

Müsadere Komisyonu, Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatine ve Bahriye Nezaretinden gelen emirlere göre iş görür. Nitekim 24 Ekim 1912 tarihli tezkiresinde Bahriye Nezareti, Müsadere Komisyonu ve liman reisliklerine, düşmana ait gemilerin zapt ve müsadere hususunda Kanuna göre hareket etmeleri gerektiğini bildirdi².

Müsadere Komisyonunun esas görevi, limanlarda bulunan düşmana ait gemilerin zapt ve müsaderesidir³. 22 Ekim 1912'de Dersaadet limanında faaliyette bulunan Yunan tebaasından birine ait mavna ile Reji Şirketinin mallarını taşıyan Karadağ tebaasına ait olan mavnaların⁴ müsadere edilmeleri, Dersaadet Liman Dairesi Riyasetince bir tezkire ile Müsadere Komisyonuna bildirildi⁵.

Müsadere edilecek olan gemiler hakkında gerekli tahkikatın yapılması da Müsadere Komisyonunun görevidir. Balkan Harbi sırasında Bahriye Nezareti İkinci Dairesi, Beykoz'da Donanma-yı Hümayun'a ait gemilere su temin eden Yunanlılara ait su dubalarının ehemmiyetlerine binaen kendilerine gösterilmiş olan müsamahayı

¹ DTA. MKVD., s. 38, 2 Kanunuevvel 1328 [15 Aralık 1912].

² DTA. MKVD., s. 32, 11 Teşrinievvel 1328 [24 Ekim 1912].

³ Müsadere Komisyonu tarafından 21 Kasım 1912'de Trablusgarp vapuru (İ. MMS. 166/4/34), 15 Kasım 1914'te Kuruçeşme'de Fransız bandıralı bir römorkör (HR. HMŞ. İŞO. 211/1) zapt ve müsadere edildi.

⁴ 15. yüzyıldan 17. yüzyıl başlarına kadar Osmanlı donanmasında askeri mavnalar bulunuyordusa da bunların ticari mavnalarla isim benzerliği dışında ilgisi yoktur. Ticari mavnalar, Marmara ve Karadeniz limanlarıyla İstanbul arasında kereste, buğday, kömür ve diğer eşyanın naklinde kullanılan yelkenli gemilerdir. Selim Özen, **Gemiler Sözlüğü**, İstanbul, Denizler Kitabevi, 2017, s. 295-300.

⁵ DTA. MKVD., s. 3, 9 Teşrinievvel 1328 [22 Ekim 1912].

suiistimal ederek Yunan gemilerine su temin ettiklerini Bahriye Nezaretine bildirdi. İkinci Daire, bunların hemen müsadere edilerek Tersane-i Amire'ye teslim edilmeleri için Müsadere Komisyonuna emir yazılması gereğini ifade etti⁶. Bahriye Nezaretinden yazılan emir üzerine Müsadere Komisyonu, Yunanlılara ait su dubaları hakkında gerekli tahkikatın yapılması için Dersaadet Liman Riyasetinden komisyon emrine bir istimbote tahsis edilmesini talep etti⁷.

Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinin 2. maddesi uyarınca, gemi ve hamulenin zaptı sırasında, zaptın sebeplerini ve zapt gerçekleşirken gemi ve yükün durumunu ortaya koyan bir zapt varakası düzenlenir. Müsadere Komisyonunca zapt gerçekleşirken zapt varakasının usulüne uygun düzenlenmesi, mahkemedeki safahatın sağlıklı şekilde ilerleyebilmesi için büyük önem arz eder. Bu hususun önemine Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesi Komiserliğince dikkat çekilmesi üzerine Bahriye Nezareti, Müsadere Komisyonuna bir tezkire gönderdi. 24 Ekim 1912 tarihli tezkirede, Trablusgarp Harbi sırasında zapt ve müsadere olunan İtalyan gemileri hakkında düzenlenen zapt ve müsadere varakalarının Kanuna uygun düzenlenmemiş olması sebebiyle mahkemelerin yargılamanın uzaması gibi birtakım zorluklarla karşılaştıkları ifade edildi. Bunların tekrarlanmaması için ilgili evrakın Kanuna uygun olarak düzenlenmesi gerektiği komisyona bildirildi⁸.

Müsadere Komisyonu, zapt olunan her bir gemi için ayrı bir zapt varakası düzenler ve bunları ganaim-i bahriye mahkemesi komiserliğine gönderir⁹. Taşra limanlarında veya donanma tarafından Osmanlı karasularında ya da açık denizlerde zapt edilen gemiler hakkında düzenlenmiş olan zapt evrakının ganaim-i bahriye mahkemesine gönderilmesi de Müsadere Komisyonunun görevidir. Müsadere Komisyonu, Hamidiye Kruvazörü tarafından Varna açıklarında ele geçirilen Bulgar bandıralı “Çar Ferdinand” isimli yelken gemisi hakkında düzenlenmiş olan zapt

⁶ DTA. MKVD., s. 31, 17 Teşrinisani 1328 [30 Kasım 1912].

⁷ DTA. MKVD., s. 31, 26 Teşrinisani 1328 [9 Aralık 1912].

⁸ DTA. MKVD., s. 4, 11 Teşrinievvel 1328 [24 Ekim 1912].

⁹ DTA. MKVD., s. 46-47, 4 Kanunusani 1328 [1 Ocak 1913].

varakasının mahkemesine tevdi edilmek üzere gönderilmesini Bahriye Nezareti Birinci Dairesinden talep etti¹⁰.

Düzenlenecek olan zapt varakasının ele geçirilen gemi ve yük hakkında ayrıntılı bilgiler içermesi gerekir. Geminin nerede zapt olunduğu¹¹, cinsi, taşıdığı yük ve yükün miktarı, zapt varakasinda tereddüde yer bırakmayacak şekilde yazılır. Ayrıca ileride uyuşmazlık çıkması muhtemel hususlardan olduğu için geminin zapt sırasındaki bandırası ve fiziki durumu tespit edilerek, zapt varakasına kaydedilir¹². Gemideki evrak, senet ve defterlerin bir müfredat defteri hazırlanır (Kanun, 2. madde). Zapt sırasında hazır bulunan gemi ve yük sahipleri ya da bunların vekillerinin zapta ilişkin beyanları zapt varakasına kaydedilir. İmtina etmezlerse geminin kaptan ve mutasarrıfının da zapt varakasını imzalamaları sağlanır¹³.

Müsadere Komisyonu, gemisi ve yükü zapt olanlara, bu işleminden ötürü zarara uğradıkları kanaatindelerse, zapt ve müsaderenin adem-i meşruiyetine ve zararının tazminine karar verilmesi talebiyle ganaim-i bahriye mahkemesine başvurabileceklerini tefhim eder¹⁴.

Zapt edilen gemide bulunan eşya, harp kaçağı listesinde bulunuyorsa Müsadere Komisyonu tarafından bunlara el konulur. Bu sebeple Meclis-i Vükelaca belirlenen harp kaçağı listeleri¹⁵, Müsadere Komisyonuna da gönderilir¹⁶. Müsadere Komisyonu, zapt olunan eşyanın harp kaçağından sayılıp sayılmayacağı hususunda

¹⁰ DTA. MKVD., s. 34, 20 Teşrinisani 1328 [3 Aralık 1912].

¹¹ İtalya Krallığına Trablusgarp Harbi sırasında kurulan Roma Ganaim-i Bahriye Mahkemesinin [Commissione Delle Prede durante la guerra italo=turca] bir ilamında, zaptın gerçekleştiği yere ilişkin olarak Osmanlı Devletindeki örneklerine nazaran daha ayrıntılı bilgiler verildiği görülmektedir. Osmanlı bandırasını taşıyan “Georghios” isimli geminin müsaderesinin meşruiyetine karar verilen ilamda, geminin 18 Nisan 1912’de, açık denizde, 37°50’ Kuzey enlemi ve 36°30’ Doğu boylamında zapt edilmiş olduğu ifade edilmiştir. DH. MUİ. 164/27/2. Bununla beraber Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi ve Deniz Tarihi Arşivinde incelenen belgeler arasında, Müsadere Komisyonunca düzenlenen zapt varakaları ve ganaim-i bahriye mahkemelerinin kararlarında zapt olunan yerin koordinatlarına kadar konum bilgisinin verilmiş olduğu bir örneğe rastlanamamıştır. Zapt edilen yere ilişkin olarak daha çok genel ifadeler kullanılmıştır: “... Midilli pişgahında ...” (BEO. 1253/93933/2, 22 Kanunuevvel 1314 [3 Ocak 1899]), “... Büyükdere açıklarında ...” (DTA. MBN. XIV. 747/294, 30 Nisan 1330 [13 Mayıs 1914]) gibi.

¹² DTA. MKVD., s. 61, 15 Haziran 1329 [28 Haziran 1913].

¹³ DTA. MKVD., s. 48, 4 Şubat 1328 [147 Şubat 1913].

¹⁴ DTA. MKVD., s. 8, 20 Teşrinievvel 1328 [2 Kasım 1912].

¹⁵ Harp kaçağından sayılacak eşya, Meclis-i Vükela tarafından belirlenir. HR. SYS. 1566/1/68, 23 Teşrinisani 1327 [6 Aralık 1911].

¹⁶ DTA. MKVD., s. 16, 24 Teşrinievvel 1328 [6 Kasım 1912].

tereddüde düştüğünde meselenin açıklığa kavuşması için Bahriye Nezaretinin görüşüne başvurur. Balkan Harbi sırasında, Müsadere Komisyonunca granit taşının harp kaçağından kabul edilip edilmeyeceğinin sorulması üzerine Bahriye Nezareti, granit taşının listede bulunmaması sebebiyle harp kaçağı sayılmayacağı ve müsadere olunmaması gerektiğini bildirdi¹⁷.

Müsadere Komisyonunun bir diğer görevi, müsadere edilen gemideki eşyanın muhafazası için gerekli tedbirlerin alınmasıdır. Fransa Sefaretinden Dersaadet Liman Riyasetine gönderilen muhtırada, Kabataş'ta demir atmış vaziyette bulunan bir Yunan gemisinin zaptı sırasında kaptan ve mürettebatın evrak, eşya ve elbiselerini almalarına müsaade edilmeyerek zapt edildiği ancak bunların zapt olunmalarına mahal olmadığından ilgililere teslimi iltimas olundu. Liman Riyasetince ilgisi sebebiyle Müsadere Komisyonuna gönderilen muhtıranın gereğinin yapıldığı, Müsadere Komisyonunca muhtıraya “icabı icra kılınmıştır” ifadesinin yazılmasından anlaşılmaktadır¹⁸.

İstanbul civarındaki limanlarda zapt edilmiş olan gemilerin Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesinde görülecek dava için Dersaadet Limanına getirilmesi de Müsadere Komisyonunun görevleri arasındadır. Marmara Denizindeki bazı iskelelerden düşman tebaasına ait küçük gemilerin memleketlerine firar edecekleri bilgisinin gelmesi üzerine Müsadere Komisyonu, söz konusu gemileri bulundukları iskelelerden İstanbul'a getirmek için gerekli vasıtalara sahip olmadığını Bahriye Nezaretine bildirdi¹⁹. Benzer şekilde Müsadere Komisyonu, 11 Ekim 1912 tarihli tezkiresinde Burgazada'da zapt olunan bir sandalın ve içindeki eşyanın Dersaadet Limanına gönderilemediğini, Bahriye Nezareti İkinci Dairesine bildirdi. Daire ise müsait bir vasıta bulunduğunda söz konusu sandal ve yükünün hemen Dersaadet Limanına aldırılması talimatını verdi²⁰.

Çeşitli vesilelerle nezaretler, Müsadere Komisyonundan müsadere edilmiş olan gemiler hakkında ayrıntılı liste hazırlayarak göndermesini istemişlerdir. Hazırlanacak

¹⁷ DTA. MKVD., s. 14, 23 Teşrinievvel 1328 [5 Kasım 1912].

¹⁸ DTA. MKVD., s. 47, 19 Kanunusani 1328 [1 Şubat 1913].

¹⁹ DTA. MKVD., s. 32, 18 Teşrinisani 1328 [1 Aralık 1912].

²⁰ DTA. MKVD., s. 33, 28 Teşrinisani 1328 [11 Aralık 1912].

listelerde geminin isim, tâbiyet, iskele numarası, bandırası, yük taşıma kapasitesi, hangi tarihte zapt edildiği, takdir edilen yaklaşık kıymeti, mahkemece verilen kesinleşmiş bir müsadere kararının olup olmadığı, taşıdığı yükün cinsi ve miktarı gibi bilgilerin talep edildiği görülmektedir²¹.

II. Ganaim-i Bahriye Mahkemesi

A. Mahiyeti

Ganaim-i bahriye mahkemesi, denizde alıkonulan gemi ve yüklerin zaptını inceleyerek müsaderelerinin meşruiyetine karar veren *erbab-ı hukuk ve ihtisastan* müteşekkil bir mahkemedir²².

Zapt olunan gemi olsun, yük olsun, her ganimetin akıbetinin gerçekleşecek yargılama neticesinde karara bağlanması, Ortaçağdan beri uygulanagelen bir kural halini almıştır²³. Hakkında bir hüküm verilene kadar zaptı icra edenin, zapt olunan üzerinde yalnızca geçici yetkisi vardır. Onun yetkisi, gemi ve yükü tevkif ve muhafaza ile sınırlıdır. Yoksa zapt eden, hükümden önce zapt olunan gemi ve yüke sahip değildir. Zaptın meşruiyetine karar verildiğinde zapt edenin yetkisi, hakka dönüşür ve ona sahip olur²⁴. Bu noktada, zaptın meşruiyetine kimin ya da hangi merciin karar vereceğinin tayini önem arz eder.

Hüküm verme yetkisinin kime ait olacağı ile ilgili olarak farklı ihtimaller vardır. İlki, bu yetkinin zapt edenin hükümdarına verilmesidir. Bu ihtimalde hükümdar, hem davacı, hem de hakim olacaktır. Hüküm verme yetkisi, zapt olunan geminin tâbi olduğu hükümdara verildiğinde ise davalı ve hakim aynı olacaktır. Bir diğer ihtimal ise bu yetkiyi, tarafsız bir devletin uhdesine vermektir. Böyle bir durumda tarafsız devlet, menfaat bağı olmaması sebebiyle, tarafların etkisinden uzak kalarak hüküm verebilecektir. Ancak zapt eden devletin, hakkında verilecek hükmün icrasına rıza göstermemesi, ilgili devletlerin arasında yeni ihtilafların çıkmasına

²¹ DTA. MKVD., s. 9, 28, 49, 51, 52, 53, 67.

²² Süleyman Nutki, **Kamus-ı Bahri**, s. 269.

²³ Castren, **The Present Law of War and Neutrality**, s. 369, 370.

²⁴ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s.210.

sebepe olacaktır. İşte bu sebeptendir ki, muharip devletlerin savaş esnasında karşılıklı zapt ettikleri gemi ve yük için birbirlerine karşı muhakeme ve hüküm verme yetkisine sahip oldukları uzun yıllar boyunca kabul görüp uygulanmış bir usuldür. Bu yetki, mahkeme, meclis ya da komisyon olarak adlandırılan mercilere verilerek ganaim-i bahriyeye dair işler görülür²⁵.

Ganaim-i bahriye mahkemeleri, niteliklerine göre üç sistem altında incelenmektedir: Bu mahkemelerin “adli” bir yapıda teşekkül etmiş olduğu devletler, Anglo-Sakson hukuk sisteminin uygulandığı İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nin yanında Hollanda’dır. Bir diğeri, bu mahkemelerin sırf “idari” nitelikte teşekkül etmiş olduğu Fransa, İtalya ve İspanya’da uygulanan sistemdir. Bu ikisinden az çok unsurları bir arada barındıran, Almanya, Avusturya, Danimarka ve Rusya’daki işleyiş şekli, “karma sistem” olarak adlandırılabilir.

Rusya’da ganaim-i bahriye mahkemesi yargıçlığı yapmış olan devletler hukukçusu Freidrich Martens (1845-1909), en iyi sistemin hem adli hem de idari unsurlar barındıran karma nitelikteki teşkilatlanma olduğunu ifade eder. Savını, tarafsız devlet tebaasına ait gemi ve yükün zaptının daima siyasi meseleler doğuracağı ve bu işlerin ancak siyasi ve idari unsurların da incelemeye dahil edilmesiyle hallolacağı görüşüyle savunmuştur²⁶.

Farklı nitelikteki ganaim-i bahriye mahkemelerinin varlığı, Hukuk-ı Düvel Enstitüsünün çeşitli toplantılarında, bu mahkemelerin hakiki bir mahkeme olup olmadığı tartışmalarına sebep olmuştur. Hukukçuların bazıları, ganaim-i bahriye mahkemelerini, adliye mahkemelerinden beklenemeyecek birtakım özel işlemler ve hususiyet taşıyan meseleler hakkında hüküm verecek istisnai mahkemeler olarak tanımlar²⁷. Bu mahkemeler, oluşumlarıyla değil de vazifeleri itibarıyla bir devletlerarası mahkeme niteliğini taşırlar. Bonfils, bir İngiliz hukukçunun bu konu

²⁵ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s.211, 212.

²⁶ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s.216.

²⁷ Castren, ganaim-i bahriye mahkemelerinin, ceza mahkemesi olmadığını ve gördükleri davaların medeni hukuka ilişkin davalara da benzemediğini, bunların birer “ihtisas mahkemesi” olduğunu ifade etmektedir. Castren, **The Present Law of War and Neutrality**, s. 371.

hakkındaki şu izahını aktarır: “Bu mahkeme, İngiltere Kralının hüküm ve emri altında kurulmuş bir devletlerarası mahkemedir.”²⁸.

Hukukçuların bir kısmı ise ganaim-i bahriyeye ilişkin hüküm verme yetkisi tanınan mercii, meclis ya da komisyon olarak adlandırır ve ona hakiki bir mahkeme sıfatını vermekten kaçınır. Bunlara göre, zapt ve müsadere zarara uğramış olanın, ganimeti elde edenin aleyhine dava ikame etme, ona husumet yöneltme hakkı yoktur. Bu sebeple hüküm, bir husumetin yöneltmesi sebebiyle verilmeyecektir. Hüküm verme yetkisi, ganimet hukukunun ne suretle tatbik edilmiş olduğunu denetleyecek olan, zapt edenin hükümdarının uhdesindedir. Burada yalnızca zapt edenin hareket tarzı incelenir ve değerlendirilir²⁹.

Esasında hüküm verecek merci üzerindeki tartışma, iğtinam hakkının taşıdığı özel nitelikten ileri gelir. Her ganimet işinde, zapt neticesinde iğtinamın hukuken muteber olup olmamasına ilişkin “hukuki” bir mesele vardır. Bu, geçerliliğe (*Fr. validité*) ilişkindir. Buna mahkeme veya meclisçe karar verilir. Bunun yanında işin bir de hal ve maslahata uygun olup olmadığına dair “siyasi” yanı vardır. Bu da bir çıkar (*Fr. opportunité*) meselesidir. Zaptın kendi namına icra edilmesi sebebiyle devlet, hükümden önce gerek kendisine haksız görünmesi, gerekse siyasi gerekçelerle zapt olunan şeyin iadesini emredebilir. Nitekim 1870’te zapt edilmiş bir Alman gemisi hakkında karar verilmeden önce Fransız hükümeti, geminin sahibine iadesini emretmiştir³⁰.

Osmanlı ganaim-i bahriye mahkemesinin mahiyetine ilişkin esaslı tartışmanın layiha komisyonunun hazırladığı kanun layihasının gerekçesinde³¹ yapıldığı görülür. Layiha komisyonunun hazırladığı gerekçeye göre, ganaim-i bahriye işlerini gören mahkemeler, birçok devlette sırf idari, Anglo-Sakson kavmin idaresindeki ülkelerde adli ve birtakım devletlerde ise hem adli, hem de idari teşkilattan addedilir. Siyasetin icaplarına uygun şekilde karar verebilmek için Osmanlı hükümetine gereken serbest hareket alanı, ancak bu mahkemeye idari bir şekil verilmesiyle mümkün olabilir.

²⁸ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s. 219.

²⁹ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s. 219.

³⁰ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s. 218.

³¹ ŞD. 2807/7/28, 25 Teşrinievvel 1327 [7 Kasım 1911].

Bununla beraber layiha komisyonu, kanun öncesinde geçerli olan mahkeme heyetinin teşekkülüne ilişkin hem Adliye, hem de Bahriye Nezaretlerinden aza tayini usulünün ise korunması gerektiğini ifade etmiştir. Bundan maksat, Adliye Nezaretince tayin olunacak azaların önemli davalardan olan ganaim-i bahriyeye dair davaların gerektirdiği birçok kanuna ve yargılama usulüne vâkıf, yargılamayı idare etmede maharete sahip olmalarıdır. Bu sebeple idari sıfatı baki kalmak üzere hakimlerden ve bahriye zabıtlarından oluşan karma heyet sisteminin devamı uygun görüldü. Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinin mehzazının Rusya'nın ganaim-i bahriye işlerine ilişkin kanunu olduğu düşünüldüğünde ve taşıdığı nitelikler incelendiğinde Osmanlı Devletinde kurulan ganaim-i bahriye mahkemesinin de mahiyet itibarıyla “karma nitelikte” olduğu kabul edilebilir.

Layiha komisyonu, heyetin teşekkülüne ilişkin düzenlemelerini takiben mahkemenin unvanıyla ilgili yapılan değişikliğe açıklık getirdi. Yukarıda da belirtildiği üzere ganaim-i bahriye mahkemesinin unvanındaki “mahkeme” ibaresinden adli teşkilat içerisinde olduğu izlenimi oluşmaması ve atfedilen idari sıfatının unvanda tamamen tezahür etmesi için mahkemenin unvanı, “ganaim-i bahriye meclisi” olarak değiştirildi³².

Layiha komisyonunun “mahkeme-meclis” ayrımındaki hassasiyetinin daha sonra çok da dikkate alınmadığı görülmektedir. Kanun layihasının 9. maddesinde gerek layiha komisyonu düzenlemesinde, gerekse Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesinden geçen layihada “icap eden limanlarda birer ganaim-i bahriye meclisinin teşkil” olunacağı yazılıdır. Ancak Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesinin incelemesinden sonra Kanunun 9. maddesi, “icap eden limanlarda birer ganaim-i bahriye mahkemesinin teşkil” olunacağı şeklinde değiştirilmiştir. Maddenin devamına, komisyon layihasında bulunmayan “her meclis nezdinde bir hükümet komiserinin” bulunacağı ibaresi eklenmiştir. Bununla beraber, Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesinin layihadaki “daire-i kaza” ibaresine dikkat ederek, meclislerin “daire-i memuriyetlerinin” hükümetçe tayin edileceğini ifade etmiştir.

³² ŞD. 2807/7/29, 25 Teşrinievvel 1327 [7 Kasım 1911].

Netice itibariyle her ne kadar Osmanlı Devletindeki teşkilat için Kanunda “meclis” ibaresi kullanılmışsa da Kanunun ilanından sonra iradelerde³³, nezaretlerle yapılan yazışmalarda³⁴, mahkemelerin kullandığı antette³⁵, azaların imzalarında³⁶, mühürlerde³⁷ ve gazete ilanlarında³⁸ hep “ganaim-i bahriye mahkemesi” unvanı kullanılmıştır.

B. Teşkilatı

Trablusgarp Harbinin başlarında, 11 Ekim 1911 tarihli irade-i seniyye³⁹ ile kurulup Kanunun yürürlüğe girdiği 31 Ocak 1912’ye kadar faaliyet gösteren ilk ganaim-i bahriye mahkemesi heyetleri, yedi aza ve bir hükümet komiserinden oluşuyordu. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi zamanında da uygulanmakta olan heyet teşkiline ilişkin usul uyarınca bu heyetlere, Adliye Nezareti tarafından dört aza ve bir hükümet komiseri, Bahriye Nezaretince de üç aza belirlendi ve azalar, tayinlerine ilişkin irade-i seniyye alındıktan sonra göreve başladılar. Kanunun ilanı ile birlikte mahkeme heyetlerinin teşekkülünde aşağıda gösterileceği şekilde birtakım değişiklikler yapılmıştır.

Osmanlı ganaim-i bahriye mahkemesi teşkilatını ele almadan önce, arşiv belgeleri arasında bulunan Trablusgarp Harbi sırasında İtalya ve Balkan Harbi sırasında Yunanistan ganaim-i bahriye mahkemelerinin kararları üzerinden bunların teşkilatları hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. İtalyan ganaim-i bahriye mahkemesi, biri mahkeme reisi olmak üzere yedi aza ve bir hükümet komiserinden (commissario del governo) oluşup mahkemenin bir de katibi bulunmaktaydı⁴⁰.

³³ “Ganaim-i Bahriye Kanunu mucibince ganaim-i bahriye mehakiminden sadır olan ...”, “...elyevm Dersaadet, Selanik, İzmir ve Beyrut’ta ifa-yı vazife etmekte bulunan ganaim-i bahriye mahkemelerine ...”, “... Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesi riyasetine ...”, İ. AZN. 105/16/2, 30 Kanunusani 1327 [12 Şubat 1912]. Ayrıca bkz.: İ. AZN. 118/7/1, 27 Teşrinisani 1330 [10 Aralık 1914].

³⁴ BEO. 3992/299375/1, 7 Kanunusani 1327 [19 Ocak 1912].

³⁵ HR. SYS. 1566/1/34, 23 Nisan 1329 [6 Mayıs 1913].

³⁶ HR. SYS. 1566/1/89, 26 Teşrinisani 1327 [9 Aralık 1911].

³⁷ HR. SYS. 1566/1/47, 20 Teşrinievvel 1327 [12 Kasım 1911].

³⁸ **Alemdar**, 4 Teşrinievvel 1327 [27 Ekim 1911], Nu: 70, s. 3; **TV.**, 19 Şubat 1327 [3 Mart 1912], Nu: 1064, s. 3.

³⁹ **TV.**, 1 Teşrinievvel 1327 [14 Ekim 1911], Nu: 948, s. 1.

⁴⁰ DH. MUI. 164/27/2.

Yunanistan ganaim-i bahriye mahkemesi ise biri mahkeme reisi olmak üzere beş aza ve “hükümet vekili” namıyla bir hükümet komiserinden oluşur. 7 Haziran 1913 tarihli Yunan mahkemesi kararının tercümesinden, biri mahkeme reisi olan iki azanın temyiz mahkemesi azası, iki azanın gemi kaptanı ve bir azanın da Kapodistirya Üniversitesi anayasa hukuku profesörü olduğu görülmektedir⁴¹.

1. Azalar

Ganaim-i bahriye mahkemesinin teşekkülüne ilişkin düzenleme, Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinin 9. maddesindedir. Bu düzenlemeye göre ganaim-i bahriye mahkemesi heyeti, beş azadan oluşur. Azaların üçü Adliye Nezaretine ve ikisi ümera-yı bahriye arasından Bahriye Nezaretince seçilir. Mahkeme riyaseti, Adliye Nezaretince seçilip tayin olunan azalardan birine tevcih olunur. Azalar, tayinlerine ilişkin irade-i seniyyenin sadır olmasından sonra göreve başlar⁴².

Ganaim-i bahriye mahkemesi azalığı, tayin olunanlar için mevcut memuriyetlerine ilave bir görevdir⁴³. Tayinlere ilişkin irade-i seniyyeler incelendiğinde, Adliye Nezaretince seçilmiş olan azalar arasında müddeiumumiler de olmakla beraber önemli bir kısmının hakimlerden seçildiği görülmektedir. Hakimler arasında da özellikle ticaret ve ticaret-i bahriye mahkemesi hakimleri, önemli bir yer tutmaktadır.

Azalar, ilave memuriyetle ganaim-i bahriye mahkemesinde görevli olduklarından esas dairelerindeki görevlerinin yanında haftanın belirli günleri ganaim-i bahriye davalarını görürlerdi. Mahkemeye Adliye Nezaretince tayin olunan azalar, komiser ve katip, bazı günler ganaim-i bahriye işlerini görmek için sabahları mahkemenin bulunduğu Dersaadet Liman Dairesine gidip öğleden sonra da asıl

⁴¹ HR. HMŞ. İŞO. 34/9/4-5, 7 Haziran 1913.

⁴² “İzmir Ganaim-i Bahriye Mahkemesi riyasetine İzmir İstinaf Mahkemesi Ceza Dairesi reisi Mustafa Hüsnü ve mahkeme-i mezkûre azalığına mahalli bidayet mahkemesi azasından Ali Rıza Efendiler tayin olunmuştur. İşbu irade-i seniyyenin icrasına Adliye Nazırı memurdur. Fi 15 Şubat sene 1331 [28 Şubat 1916].” İ. AZN. 119/58/2, 15 Şubat 1331 [28 Şubat 1916].

⁴³ “Devlet-i Aliyye ile İtalya arasındaki hal-i harp sebebiyle (...) vilayet-i mezkure [Beyrut] istinaf mahkemesi müddeiumumi muavini Hüseyin Avni Efendiler cihet-i Adliyece ilave-i memuriyet olarak tayin olunmuştur. İşbu irade-i seniyyenin icrasına Adliye Nezaretine memurdur. Fi 4 Kanunusani sene 1327 [17 Ocak 1912].” İ. AZN. 105/8/2. 4 Kanunusani 1327 [17 Ocak 1912].

görevli oldukları dairelerde mesai yapıyorlardı. Bunlar ayrıca mahkeme işlemleri için gerek Bahriye Nezaretine, gerek müsadere edilmiş olan gemi ve yükün bulunduğu mahallere de gidip gelmekteydiler. Adliye Nezareti, Sadarete yazdığı tezkirede⁴⁴, yapılan zorunlu masraflara karşılık bunlara uygun bir tahsisatın temin edilmesini talep etti. Bunun üzerine Sadaret, tahsisat miktarı hakkında Adliye Nezaretinin görüşünü sordu.

Adliye Nezaretinden yazılan cevapta⁴⁵, azaların ganaim-i bahriye mahkemesiyle görevli oldukları daireler ve müsadere edilmiş olan gemi ve yükün bulunduğu mahal arasında gidip gelirken yapacakları zaruri masraflarına karşılık olarak ödenmesi uygun olacak tahsisatı, mahkemenin toplanmış olduğu gün üzerinden hesapladı. Buna göre haftanın dört günü toplanan ganaim-i bahriye mahkemesinin toplanmış olduğu her gün için reise otuz, Adliye Nezaretince tayin olunan azalar ve hükümet komiserine yirmi beşer ve iki katibe de onar kuruş tahsisat verilmesinin uygun olacağı ifade edilerek, tahsisatın Bahriye Nezareti müteferrika tertibinden ödenmesinin munasip olacağı görüşü, Sadarete gönderildi. Sadaret ise Bahriye Nezaretine yazdığı tezkirede Adliye Nezaretinin talep ettiği tahsisatın karşılanması için gerekenin yapılmasını bildirdi⁴⁶.

Mahkeme heyeti, bazı işlerin halli için azadan birini naip tayin ederek işlerin görülmesini sağlayabilir. Ganaim-i bahriye mahkemeleri, her limanda kurulmadığından zapt edilmiş olan gemi ve yük, mahkemenin bulunmadığı bir limana götürülmüş olabilir. Zapt ile ilgili olarak gerek zapt edenin, gerekse gemisi ve yükü zapt olunanın isticvabı için mahkeme heyeti o limana gidebileceği gibi, azadan birini naip olarak da tayin edebilir (Kanun, 16. madde).

Geminin ve yükün muayene edilmesinin gerektiği durumlarda muayene, heyet olarak yapılabileceği gibi azadan birinin niyabeti ile de gerçekleştirilebilir (Kanun, 17. madde). Trablusgarp Harbinin başlangıcında Selanik Limanında bulunan İtalyanlara ait birkaç gemi ve kayığın zapt ve müsaderesinin meşru olup olmadığına dair Selanik Ganaim-i Bahriye Mahkemesinde görülen davada mahkeme, muayene

⁴⁴ BEO. 3953/296469/2, 9 Teşrinievvel 1327 [22 Ekim 1911].

⁴⁵ BEO. 3960/296985/2, 23 Teşrinievvel 1327 [5 Kasım 1911]

⁴⁶ BEO. 3960/296985/1, 26 Teşrinievvel 1327 [8 Kasım 1911]

işi için azasından Arif Beyi⁴⁷ naip tayin ederek onun nezaretinde, limanda bulunan harp gemilerinden birindeki süvari-i sani (ikinci kaptan) ile güverte zabitanının ehl-i fen (bilirkişi) olarak belirlenmesine karar verdi. Bu ehl-i fennin görevi, zapt ve müsadere olunan dava konusu gemilerdeki eşyanın cinsinin ve bu gemilerin açık denizlerde balıkçılık yapmaya müsait olup olmadığının tespiti idi⁴⁸.

Mahkeme, zapt olunan gemi veya yükün, yargılama sonunda vereceği karardan önce kefil gösterilerek ya da kefalet akçesiyle teslimine karar verebilir. Ancak mahkeme, öncelikle azadan birinin nezaretinde ve en az iki bilirkişiden oluşan bir heyete kıymet takdiri yaptırır (Kanun, 18. madde).

Mahkemede yargılamaya başlanıp taraflara söz verilmeden önce, azadan biri tarafından dava hakkında hazırlanmış olan tahrir okunur (Kanun, 24. madde). Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesinde, Trablus Vapuru hakkında görülen davada da öncelikle mahkeme azasının hazırladığı tahrir okunarak daha sonra hükümet komiserine söz verildiği görülmektedir⁴⁹.

2. Hükümet Komiseri

Her ganaim-i bahriye mahkemesinde bir hükümet komiseri bulunur. Hükümet komiseri, Adliye Nezaretince belirlenir ve azalar gibi irade-i seniyye ile tayin olunur (Kanun, 9. madde). İrade-i seniyyeler incelendiğinde, Adliye Nezaretinin hükümet komiserlerini genellikle müddeiumumilerden ve müddeiumumi muavinlerinden seçtiği görülmektedir⁵⁰. Ancak bu genellemenin istisnası yok değildir. Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesi hükümet komiseri olan Beyoğlu Bidayet Mahkemesi

⁴⁷ Kalyon kaptanı Arif Bey, göreve tayin olunduğu tarihte Bahriye Muhâkemat Dairesinde görevlidir. **TV.**, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1911], Nu.: 948. Bahriye Muhakemat Dairesi, Divan-ı Harpler tarafından verilen hükümler hakkında temyiz araştırması yapardı. Levent Düzcü, “Osmanlı Bahriye Teşkilâtında Reform Çabaları (1876-1922)”, s. 4.

⁴⁸ Dönemin devletlerarası hukuku bakımından kıyı balıkçılığı yapan küçük gemilerin zapt ve müsadere sine cevaz verilmiyordu. Bu gemiler üzerindeki iddia, bunların açık denizlerde seyre müsaait olduğu ve memleketlerine kaçmak üzereyken yakalandıklarıydı. O sebeple açık denizde seyir kabiliyeti bilirkişiye soruldu. HR. SYS. 1566/1/81, 30 Teşrinievvel 1328 [12 Kasım 1912].

⁴⁹ İ. MMS. 166/4/34, 19 Şubat 1328 [4 Mart 1913].

⁵⁰ Örneğin bkz.: İ. AZN. 105/16/2, 30 Kanunusani 1328 [12 Şubat 1913]; İ. AZN. 105/8/2, 4 Kanunusani 1327 [17 Ocak 1912]; İ. AZN. 106/6/2, 21 Nisan 1328 [4 Mayıs 1912]; **TV.**, 26 Nisan 1328 [9 Mayıs 1913], Nu: 1121.

müddeiumumisi Ananyas Efendinin Niğde mebusu olarak seçilmesi üzerine komiserliğe, Beyoğlu Bidayet Mahkemesi azasından Muammer Bey ilave memuriyetle getirildi⁵¹. Aradan uzun süre geçmemiştir ki Muammer Beyin komiserlikten istifası üzerine komiserliğe, Beyoğlu Bidayet Mahkemesi müddeiumumi muavinlerinden Fehmi Bey tayin edildi⁵².

Kanunun hazırlanması sırasında mahkemede hükümet namına bulunacak memurun hangi sıfatı alacağı tartışıldı⁵³. Layiha komisyonuna göre, bu memur müddeiumumi olarak adlandırılmazdı. Çünkü müddeiumumilerin asli vazifesi, kanunun icrasına nezaret etmektir. Oysa ganaim-i bahriye mahkemesi heyetinde bulunacak memur, zapt ve müsadereye ilişkin gerçekleşecek yargılamada doğrudan doğruya devleti temsil ederek, taraflardan birini teşkil eder. Bu sebeple bunun müddeiumumi olarak adlandırılması uygun görülmedi. Bunun yerine, tarihten gelen bir tecrübeye dayandığı da gözetilerek, Müsaderât-ı Bahriye Meclisinde devlet komiseri⁵⁴ ve hükümet komiseri namıyla bulunan bu memurun “hükümet komiseri” olarak adlandırılması, layiha komisyonunca uygun görüldü⁵⁵. Buna karşın hükümet komiserinin Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinin ilanından önce olduğu gibi⁵⁶, ilanından sonra da yaygın şekilde “müddeiumumi⁵⁷” olarak adlandırıldığı görülmektedir⁵⁸.

⁵¹ TV., Nu: 1114, 17 Nisan 1328 [30 Nisan 1913].

⁵² İ. AZN. 106/6/2, 21 Nisan 1328 [4 Mayıs 1912].

⁵³ Geride bkz.: İkinci Bölüm, III.B. başlığı.

⁵⁴ A.}DVN.MKL. 15/10/2, 24 Mayıs 1293 [5 Haziran 1877]; A.}DVN.MKL. 15/15/2, 5 Temmuz 1293 [17 Temmuz 1877]; HR. TO. 475/43/2, [15 Mayıs 1877].

⁵⁵ MV. 166/69/1, 25 Teşrinievvel 1327 [7 Kasım 1911].

⁵⁶ BEO. 3953/296469/2, 9 Teşrinievvel 1327 [22 Ekim 1911]; BEO. 3990/299236/1, 2 Kanunusani 1327 [15 Ocak 1912]; HR. SYS. 1566/1/48, 1 Teşrinievvel 1327 [14 Ekim 1911]; HR. SYS. 1566/1/81, 30 Teşrinievvel 1328 [12 Kasım 1912]; HR. SYS. 1566/1/83, 12 Teşrinisani 1327 [25 Kasım 1911]; HR. SYS. 1566/1/134, 26 Teşrinievvel 1327 [8 Kasım 1911]; HR. SYS. 1566/1/155, 12 Mart 1328 [25 Mart 1912]; TV., 1 Teşrinievvel 1327 [14 Ekim 1911], Nu: 948, s. 1.

⁵⁷ DTA. 7595/13, 29 Teşrinisani 1327 [12 Aralık 1911]; DTA. 7598/70.

⁵⁸ Bir çalışmada, belgede geçen “müddeiumumi” ifadesinin “hükümet komiseri” olduğuna ayrıca dikkat çekilmeden “müddeiumumi” karşılığı olarak hatalı şekilde “savcı” ifadesi kullanılmıştır. Mehmet Temel, “Trablusgarp Savaşında Osmanlı Devleti ve İtalya Tarafından Savaş Kaçağı İlan Edilen Maddeler ve Denizlerde Karşılıklı El Koymalar”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 22, S. 1, 2005, s. 209. Yazarın çalışması, aynı başlıkla, aynı yıl içerisinde başka bir dergide daha yayınlanmıştır. Mehmet Temel, “Trablusgarp Savaşında Osmanlı Devleti ve İtalya Tarafından Savaş Kaçağı İlan Edilen Maddeler ve Denizlerde Karşılıklı El Koymalar”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. XX, S. 2, Aralık 2005, s. 133-146.

Müsadereye ilişkin düzenlenen evrak, ilk olarak komiserliğe gönderilir. Komiserlik bunları mahkemeye tevdi eder⁵⁹. Oysa kanundan önceki dönemde uygulanmış olan “Ganaim-i Bahriye Hakkında Talimat⁶⁰” uyarınca, zapta ilişkin evrak meclis riyasetinde toplandıktan sonra komiserliğe tebliğ olunmaktaydı. Dava sırasında ilgililer tarafından mahkemeye dilekçe ve sair evrak sunulduğunda, bunlar komisere gönderilir ve komiser de gerekli görürse evrak hakkında görüşlerini bildirirdi.

Kanunda, komiserin talebini ne zaman mahkemeye sunması gerektiği konusunda düzenleme yoktur. Müsaderât-ı Bahriye Meclisi talimatına göre, devlet komiserinin dava hakkındaki talebini meclis riyasetine, duruşma için tayin olunan günden en az üç gün önce yazılı olarak sunması gerekir (Ganaim-i Bahriye Hakkında Talimat, 5. Madde).

Komiser, mahkemede Hazine namına hareket eder (Kanun, 12. madde). Bu sebeple zapt olunan gemi ve yükün müsaderesinin meşruiyetine karar verilmesini isteyebileceği gibi, Hazinesin menfaatine olacaksa müsaderenin meşru olmadığına ve zapt olunanların iadesine karar verilmesini talep edebilir (Kanun, 24. madde).

Ganaim-i bahriye mahkemesinde yargılamaya azadan biri tarafından dava hakkında düzenlenen takririn okunmasıyla başlanır. Bunu takiben ilk söz, hükümet komiserine verilir (Kanun, 24. madde). Hükümet komiseri, yargılama sırasında mahkemede hazır bulunur. Ancak onun yokluğunda nasıl bir usul takip edileceği Kanunda düzenlenmemiştir. Müsaderât-ı Bahriye Meclisi döneminde yürürlüğe konulan “Dersaadette Teşekkül Eden Ganaim-i Bahriye Nizamnamesi⁶¹”nin 4. maddesine göre, meclisin toplandığı sırada devlet komiseri, mazeret bildirmeden hazır bulunmazsa azadan biri ona vekalet eder. Böyle bir durumda komisere vekalet eden aza, artık o davada kararın müzakeresine katılamaz ve karar hakkında oy kullanamaz.

⁵⁹ HR. HMS. İŞO. 211/1/1, 21 Şubat 1330 [6 Mart 1915] .

⁶⁰ A.}DVN.MKL. 15/15/2, 5 Temmuz 1293 [17 Temmuz 1877]. Bkz.: EK-5.

⁶¹ HR. TO. 475/43/2, [15 Mayıs 1877].

C. Kurulan Ganaim-i Bahriye Mahkemeleri

1. Dersaadet, İzmir ve Selanik Ganaim-i Bahriye Mahkemeleri

İtalya'nın Osmanlı Devletine savaş ilanını takiben hükümet, ganaim-i bahriye mahkemelerinin kurulması için vakit geçirmeksizin gerekli çalışmalara başlamıştı. Savaşın ikinci haftasında, 11 Ekim 1911 tarihli irade-i seniyye ile ganaim-i bahriye mahkemeleri kuruldu⁶². İtalya da ganaim-i bahriyeye ilişkin uyuşmazlıkların görülmesi için 13 Ekim 1911'de ülkesinde ganaim-i bahriye mahkemelerini kurdu⁶³.

11 Ekim 1911 tarihli irade-i seniyye ile ilk aşamada Dersaadet, İzmir ve Selanik'te ganaim-i bahriye mahkemeleri kuruldu. Ganaim-i bahriye mahkemesi kurulan şehirlerin büyük liman şehirleri olması dikkat çekmektedir. Mahkemelerin kurulduğu şehirler, Selanik'in Balkan Harbi sonrası elden çıkması haricinde, esas itibariyle değişmedi ve I. Dünya Savaşında bunlara Bağdat, Basra ve Samsun'da yenileri eklendi. Trablusgarp Harbi başlarında kurulan mahkemelerin ilk heyetleri, aşağıdaki gibidir:

*** Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesi⁶⁴**

- (Adliye Nezareti tarafından tayin olunan)

Reis: Arifi Bey (Ticaret-i Bahriye Mahkemesi reisi)

Aza: Cemaleddin Bey (Ticaret-i Bahriye Mahkemesi azası)

Aza: Asadur Efendi (Ticaret-i Bahriye Mahkemesi azası)

Aza: Vehbi Bey (Başmüddeiumumi muavinlerinden)

Hükümet Komiseri⁶⁵: Ananyas Efendi (Beyoğlu Bidayet Mahkemesi müddeiumumisi)

- (Bahriye Nezareti tarafından tayin olunan)

⁶² TV., 1 Teşrinievvel 1327 [14 Ekim 1911], Nu: 948, s. 1.

⁶³ Sereni, "Italian Prize Courts (1866-1942)", s. 249.

⁶⁴ Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesinin ilk heyetine ait bir fotoğrafı için bkz.: Şehbal, 2. Sene, S. 48, 15 Şubat 1327 [28 Şubat 1912], s. 464. Bkz.: EK 6.

⁶⁵ İrade-i seniyyede *müddeiumumi* olarak adlandırılmışsa da adli mahkemelerdeki müddeiumumilik ile karışmaması için burada *hükümet komiseri* ifadesi tercih edilmiştir.

Aza: Aziz Bey, Kalyon Kaptanı (sabık Seyr-i Sefain İdaresi Müdürü)

Aza: Münir Bey, Fırkateyn Kaptanı (Bahriye Muhâkemat Dairesinden)

Aza: Hilmi Efendi, Korvet⁶⁶ Kaptanı (Seyr-i Sefain İdaresi)

*** İzmir Ganaim-i Bahriye Mahkemesi**

- (Adliye Nezareti tarafından tayin olunan)

Reis: Mustafa Bey (Merkez Ticaret Mahkemesi reisi)

Aza: Kudretullah Bey (Mahkeme-i İstinaf azası)

Aza: Mustafa Efendi (Ticaret Mahkemesi azası)

Aza: İstati Efendi (Bidayet Mahkemesi azası)

Hükümet Komiseri: Tevfik Fikret Bey (Mahkeme-i İstinaf müddeiumumi muavini)

- (Bahriye Nezareti tarafından tayin olunan)

Aza: Hikmet Bey, Kalyon Kaptanı (İzmir Komodoru⁶⁷)

Aza: Lütfi Efendi, Korvet Kaptanı (İzmir Liman reisi)

Aza: Rasih Efendi, Korvet Kaptanı (İzzeddin Vapuru süvarisi)

*** Selanik Ganaim-i Bahriye Mahkemesi**

- (Adliye Nezareti tarafından tayin olunan)

⁶⁶ Korvet, güvertesi üzerinde baş ve kış kasaraları, yani küçük güverteleri bulunmayan, üç direkli, tek sıra ve güçlü top bataryası bulunan bir harp gemisidir. III. Selim'in saltanatında korvet sınıfı gemilerin tersanelerde yapımı hızlanmıştır. Savaş dışında koruma, eğitim, haberleşme, evrak ve yolcu taşımada da kullanıldığından zamanla en çok inşa edilen donanma gemisi olmuştur. Özen, **Gemiler Sözlüğü**, s. 275-277.

⁶⁷ Komodor, bir filotillanın, yani "İnce Donanma" olarak adlandırılan hafif harp gemilerinden oluşan filonun komutasıyla yükümlü olan amiral yetkisindeki deniz subayıdır. Filotilla içinde komodorun bulunduğu gemiye komodor gemisi, yani bayrak gemisi de denir. Özen, **Gemiler Sözlüğü**, s. 274.

Reis: Vehbi Bey (Ticaret Mahkemesi reisi)

Aza: Nazaret Haçaryan Efendi (Mahkeme-i İstinaf azası)

Aza: Turhan Bey (Ticaret Mahkemesi azası)

Aza: Midhat Saadeddin Efendi (Bidayet Mahkemesi azası)

Hükümet Komiseri: [Hüseyin]⁶⁸ Zihni Bey (Vilayet Bidayet Mahkemesi müddeiumumisi)

- (Bahriye Nezareti tarafından tayin olunan)

Aza: Arif Bey, Kalyon Kaptanı (Bahriye Muhâkemat Dairesinden)

Aza: Şerif Efendi, Korvet Kaptanı (Bahriye Üçüncü Daire reisi muavini)

Aza: Nazmi Efendi, Birinci Yüzbaşı (Selanik Liman reisi)

Trablusgarp Harbi henüz bitmemişken Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ devletleriyle savaş başladı. Başlayan Balkan Harbi sebebiyle Bulgar, Yunan, Sırp ve Karadağ tebaalarına ait gemi ve yüklerin zapt ve müsaderesinden kaynaklanan ganaim-i bahriye davalarının görülmesi için halihazırda faaliyette bulunan Dersaadet, İzmir, Selanik ve Beyrut'taki ganaim-i bahriye mahkemeleri ile Dersaadet'teki Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi heyetinin görevlerine devam edecekleri 5 Kasım 1912 tarihli irade-i seniyye ile ilan olundu⁶⁹.

2. Beyrut Ganaim-i Bahriye Mahkemesi

Teşkil olunan Dersaadet, İzmir ve Selanik ganaim-i bahriye mahkemeleri, coğrafi konumları itibariyle Karadeniz, Marmara ve Egedeki limanlara yakındı. Devletin uzun kıyı şeridi düşünüldüğünde, Doğu Akdeniz limanlarında gerçekleşen bir zapt bakımından hangi mahkemenin yetkili olacağını tayin etmek gerekiyordu.

⁶⁸ HR. SYS. 1566/1/81, 30 Teşrinievvel 1328 [12 Kasım 1912].

⁶⁹ BEO. 4109/308175/1; TV., 5 Teşrinisani 1328 [18 Kasım 1912], Nu: 1289; Tasvir-i Efkar, 6 Teşrinisani 1328 [19 Kasım 1912], Nu: 593, s. 3.

Bu ihtiyaç, Trablusgarp Harbi sırasında İskenderun'da icra edilen bir zapt sebebiyle gündeme geldi.

İtalyan Mişel'e ait üç mavna, İskenderun'da zapt edildi. Bunun üzerine savaş sebebiyle İtalyanların Osmanlı Devleti nezdindeki konsolosluk işlerini yürütmekte olan Almanya Sefaretinden⁷⁰ Hariciye Nezaretine bir muhtıra gönderildi. Muhtırada, Osmanlı Devleti'nin de imzalamış olduğu II. Lahey Sulh Konferansı sözleşmeleri gereğince kıyı balıkçılığı ve taşımacılığına mahsus gemilerin müsadereinden masun olduğu ifade edilerek zapt edilen mavnaların iadesi talep edildi. Ancak Hariciye Nezareti, zapt edilen gemiler hakkında ganaim-i bahriye mahkemeleri tarafından müsadereinden meşruiyetine ya da adem-i meşruiyetine karar verilmeden herhangi bir iadenin gerçekleşmeyeceğini konsolosluğa bildirdi. Bu olay sebebiyle Hariciye Nezareti, İskenderun ve Suriye sahillerinde gerçekleşecek zapt ve müsaderelerden kaynaklanan ganaim-i bahriye davaları için mevcut ganaim-i bahriye mahkemelerinden birinin mi yetkili olduğunu, yoksa bu sahiller için ayrıca bir mahkeme mi teşkil olunacağını Sadarete sordu⁷¹.

Konu hakkında Babıali İstişare Odası, İstanbul, İzmir ve Selanik'teki mahkemelerin kurulması sırasında takip edilen esaslara istinaden yeni bir mahkeme kurulabileceği görüşündeydi. Ancak bu mahkemenin kurulması, hâlihazırdaki işlerin görülmesinde gecikmeye sebep olacaksa mevcut mahkemelerden birinin yetkilendirilmesinin daha uygun olacağını da ekledi. Bunlardan hangisi tercih olunursa olunsun, zapt edilmiş olan gemilerin, düşmanın bunları istirdadına fırsat vermemek üzere limanlarda tutulması, şahitlerin dinlenilmesi ve diğer işler için istinabe yoluna başvurulması gerektiği ifade edildi⁷².

Sadaret, konu hakkında Bahriye ve Adliye Nezaretlerinin de görüşlerini aldı. Bahriye Nezareti, Hariciye Nezaretinin sorduğu iki şıktan hangisinin daha uygun olacağının tercihinin Sadarete bıraktı⁷³.

⁷⁰ Osmanlı Devletindeki İtalya tebaasının himayesi için Alman konsoloslarına talimat verildiğine dair bkz.: MV. 157/19/1, 24 Eylül 1327 [7 Ekim 1911].

⁷¹ BEO. 3989/299124/4, 30 Teşrinisani 1327 [13 Aralık 1911].

⁷² BEO. 3989/299124/3, 7 Kanunuevvel 1327 [20 Aralık 1911].

⁷³ BEO. 3989/299124/4, 30 Teşrinisani 1327 [13 Aralık 1911].

İskenderun ve Suriye sahillerinde zapt olunan ganaim-i bahriyeye dair davaların görülmesi hususunda Adliye Nezareti, 28 Aralık 1911'de görüşünü Sadarete bildirdi. Adliye Nezaretine göre, söz konusu sahiller İzmir ve Selanik'e pek uzak olduğundan bu şehirlerdeki mahkemelerin yetkilendirilmesi, işlerin görülmesi sırasında pek çok sıkıntı ve zorluk doğuracaktır. Bu sebeple o civarda bir mahkeme teşkili gereklidir. Beyrut'ta müstakil bir ticaret mahkemesi bulunduğundan, Bahriye cihetinden gerekli sayıda aza tayin olunduğunda Beyrut'ta bir ganaim-i bahriye mahkemesi kurulmasının daha uygun olacağını Adliye Nezareti, Sadarete bildirdi⁷⁴.

Babıalı İstişare Odası, Bahriye ve Adliye Nezaretlerinden gelen mütalaalardan sonra Meclis-i Vükela, Adliye'nin görüşü doğrultusunda Beyrut'ta bir ganaim-i bahriye mahkemesinin kurulmasına karar verdi. Adliye ve Bahriye Nezaretlerince gösterilen azalar, irade-i seniyye ile tayin olundu.

*** Beyrut Ganaim-i Bahriye Mahkemesi**

- (Adliye Nezareti tarafından tayin olunan)⁷⁵

Reis: Behzad Efendi (Beyrut Ticaret Mahkemesi reisi)

Aza: İsmail Efendi (Beyrut İstinaf Mahkemesi azası)

Aza: Nasri Necaş Efendi (Beyrut-Merkez Bidayet Mahkemesi azası)

Aza: İbrahim Cudi Efendi (Beyrut Ticaret Mahkemesi azası)

Hükümet Komiseri: Hüseyin Avni Efendi (Beyrut İstinaf Mahkemesi müddeiumumi muavini)

- (Bahriye Nezareti tarafından tayin olunan)⁷⁶

Aza: Şükrü Efendi, Korvet Kaptanı (Beyrut Liman reisi)

Aza: Rıfat Efendi, Birinci Sınıf Yüzbaşı (Avnullah Korveti süvari-i sanisi)

Aza: Cemil Efendi, Yüzbaşı (Avnullah Korveti seyr-i sefine memuru)

⁷⁴ BEO. 3989/299124/2, 19 Kanunuevvel 1327 [1 Ocak 1912].

⁷⁵ TV., 12 Kanunusani 1327 [25 Ocak 1912], Nu: 1033, s. 1.

⁷⁶ BEO. 3995/299620/1, 15 Kânunusani 1327 [28 Ocak 1912].

3. I. Dünya Savaşında Kurulan Ganaim-i Bahriye Mahkemeleri

I. Dünya Savaşında kara cephesinin yanında deniz cephesinin de önceki Trablusgarp ve Balkan harplerine göre genişlemesi sebebiyle yeni ganaim-i bahriye mahkemeleri kuruldu. Bahriye Nezaretinden ganaim-i bahriye mahkemelerine yazılan 28 Şubat 1917 tarihli bir tezkireden Dersaadet, İzmir ve Beyrut'tan başka Basra ve Samsun'da da birer ganaim-i bahriye mahkemesinin kurulduğu anlaşılmaktadır⁷⁷.

Basra'da kurulmuş olan ganaim-i bahriye mahkemesi, daha önce Bağdat'ta bulunmaktaydı. Sadarettin Adliye ve Bahriye nezaretlerine gönderilen 3 Nisan 1915 tarihli tezkirede, Bağdat Ganaim-i Bahriye Mahkemesi azalığına Bahriye Nezaretince Yüzbaşı Bağdatlı Abdülhadi ve İbrahim Aziz Efendilerin tayin olundukları bildirilmiştir⁷⁸. Bu tezkirenin yazılmasından yirmi beş gün sonra yazılan başka bir Sadaret tezkiresinde ise Basra'da kurulan ganaim-i bahriye mahkemesi azalığına, daha önce Bağdat Ganaim-i Bahriye Mahkemesi azalığına tayin edilen Abdülhadi ve İbrahim Efendilerin tayin edildiği ifade edilmiştir⁷⁹.

Dersaadet, İzmir, Beyrut, Basra (öncesinde Bağdat) ve Samsun'daki ganaim-i bahriye mahkemeleri dışında bir de Kızıldeniz civarında gerçekleşecek zapt ve müsadereler sebebiyle görülecek davalar için Hudeyde'de bir ganaim-i bahriye mahkemesi kurulmuştur⁸⁰. Hudeyde Ganaim-i Bahriye Mahkemesi azalığına Bahriye Nezaretince Bahr-i Ahmer (Kızıldeniz) Komodoru korvet kaptanı Abdünnafi ve komodorluk memurlarından katip Yüzbaşı Cemal Efendiler tayin edildi⁸¹.

III. Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi

A. Kuruluşu

Devletler, ganaim-i bahriyeden kaynaklanan uyuşmazlıklar hakkında bidayeten verilecek kararların ardından bunları bir üst derecede tetkik edecek merciler

⁷⁷ DTA. MBN. XI. 723/474, 15 Şubat 1335 [28 Şubat 1917].

⁷⁸ BEO. 4347/325982/1, 21 Mart 1331 [3 Nisan 1915].

⁷⁹ BEO. 4352/326344/1, 15 Nisan 1331 [28 Nisan 1915].

⁸⁰ BEO. 4331/324803/1, 29 Kanunusani 1330 [11 Şubat 1915].

⁸¹ İ. BH. 13/46/2, 28 Kanunusani 1330 [10 Şubat 1915].

oluşturmuşlardır. Fransa’da ganaim-i bahriyeye dair ilk derecede verilen kararlar, “Conseil d’Etat” tarafından istinafen incelenmiştir. İngiltere’de ise istinaf mercii olarak “The Judicial Committee of The Privy Council” yetkilendirilmiştir⁸².

Osmanlı Devletinde ganaim-i bahriye hakkında ilk derecede verilecek kararları bir üst derecede incelemek üzere oluşturulan ilk merci olan Ganaim-i Bahriye Divanı İstinafı, 31 Ocak 1912’de Kanunun yürürlüğe girmesiyle kuruldu. Kanundan önce, sırf ganaim-i bahriye davalarıyla ilgili ilk derecede verilmiş kararların istinafen veya temyizen incelemekle görevli bir merci yoktu. İtalya ile başlayan savaşı takiben faaliyete geçen ganaim-i bahriye mahkemelerinde verilen kararların kesin olup olmadığı ve kesin değilse bu kararların üst derecede incelenmesiyle hangi merciin yetkili olduğu Kanun yürürlüğe girene kadar tartışılan bir mesele oldu.

Trablusgarp Harbi sırasında Almanya Sefaretinden Hariciye Nezaretine gönderilen bir takirde, ganaim-i bahriye mahkemelerinden verilen kararların istinafen ne şekilde tetkik edileceği soruldu⁸³. Avusturya Sefaretine göreyse ganaim-i bahriye mahkemeleri, eşyası müsadere olunan tarafsız devlet tebaalarının menfaatine aykırı hükümler vermekteydi. Bundan zarara uğrayanlar, hükümler aleyhine bir kanun yoluna başvurmak isteseler dahi bununla ilgili usule ve yetkili mahkemeye dair sefaretlere henüz bir bilgi verilmediği gerekçesiyle Avusturya, söz konusu belirsizlikten kaynaklanan zarar ve ziyandan doğrudan doğruya Osmanlı hükümetini sorumlu tutacağını bildirdi⁸⁴.

Kanunun yürürlüğe girmesinden önceki dönemde sefaretlerin kararlar aleyhine başvurulacak merciin belirsizliği hususundaki eleştirilerine hak vermek gerekir. Söz konusu belirsizlik, mahkemeler ve yetkililer arasında da karışıklık ve tereddütlere sebebiyet verdi. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sırasında Müsaderât-ı Bahriye Meclisinde ilk derece olarak verilen kararlara ilişkin temyiz incelemesinin bir üst merci olarak Temyiz Mahkemesine (Divan-ı Temyiz) başvurulmaktaydı⁸⁵. Trablusgarp Harbi sırasında hükümet komiserlerinin ganaim-i bahriye

⁸² Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s. 198-216.

⁸³ BEO. 3975/298058/2, 17 Teşrinisani 1327 [30 Kasım 1911].

⁸⁴ BEO. 4010/300737/2, 15 Şubat 1327 [28 Şubat 1912].

⁸⁵ A.} DVN. MKL. 15/15/1, 5 Temmuz 1293 [17 Temmuz 1877]; HR. TO. 475/43/2 [15 Mayıs 1877].

mahkemelerince verilen bazı kararları temyiz incelemesi için Temyiz Mahkemesine göndermeleri üzerine Temyiz Mahkemesi, bu durum karşısında nasıl hareket edilmesi gerektiği konusunda kararsız kaldı⁸⁶.

Müsaderât-ı Bahriye Meclisi mukarreratının ganaim-i bahriye mahkemelerinde uygulanacağı, Meclis-i Vükelaca kararlaştırıldığından⁸⁷ Adliye Nezareti, Müsaderât-ı Bahriye Meclisi döneminde olduğu gibi, Temyiz Mahkemesinin bu işle yetkilendirilebileceğini 30 Kasım 1911'de Sadarete bildirdi⁸⁸. Sefaretlerin takrirleri karşısında Hariciye Nezareti, kanunun hazırlanması ve yürürlüğe girmesi için vakte ihtiyaç olduğu gözetilerek, gecikmenin devletin sorumluluğuna sebep olmaması için irade-i seniyyenin alınması gereğini Sadarete bildirdi⁸⁹. Ancak Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinin yürürlüğe girdiği 1912 Ocak ayı sonuna kadar söz konusu mukarrerata dair irade-i seniyye sadır olmadı⁹⁰. Netice itibariyle mahkemelerde verilecek kararların bir üst derecede istinafen incelenmesi, Kanunun getirdiği yeni bir usul oldu.

B. Teşkilatı

1. Heyet

Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi heyetinin ne suretle teşekkül edeceği, Kanunun 10. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre heyet, bir reis ile altı azadan oluşur. Azalardan üçü, Adliye Nezaretince temyiz ve istinaf mahkemesi azaları arasından seçilir. İki aza, erkân-ı bahriye arasından Bahriye Nezaretince belirlenir. Şura-yı Devlet ise mehakim kısmından iki azayı Divan-ı İstinaf heyeti için seçer. Azalar, irade-i seniyye ile tayin olunur⁹¹. Adliye cihetinden tayin olunan temyiz

⁸⁶ BEO. 3990/299236/2, 31 Kanunuevvel 1327 [13 Ocak 1912]; HR. SYS. 1566/1/8, 29 Eylül 1327 [11 Ekim 1911].

⁸⁷ MV. 157/18/1, 22 Eylül 1327 [6 Ekim 1911].

⁸⁸ BEO. 3975/298058/2, 17 Teşrinisani 1327 [30 Kasım 1911].

⁸⁹ BEO. 4010/300737/2, 15 Şubat 1327 [28 Şubat 1912].

⁹⁰ BEO. 3987/298960/1, 25 Kanunuevvel 1327 [7 Ocak 1912].

⁹¹ “Ganaim-i bahriye mehakiminden sadır olan mukarreratın merci-i istinafi olarak Dersaadette teşkil olunacak Divan-ı İstinafa Şura-yı Devlet İstinaf Mahkemesi reisi Hüsnü Bey Efendi ile Temyiz Mahkemesi azasından Ziyaeddin Beyefendi memur edilmişlerdir. İşbu irade-i seniyyenin icrasına Şura-yı Devlet Reisi memurdur. Fi 8 Şubat sene 327 [21 Şubat 1912]”, İ. AZN. 105/24/2. Ganaim-i

mahkemesi azasından biri, mahkemenin reisi yapılır. Heyetin hâlihazır azaları arasında temyiz mahkemesi azasından biri bulunmadığı takdirde, Divan-ı İstinaf reisinin nasıl belirleneceği hususunda Kanunda açık bir hüküm yoktur. Böyle bir durumda, ilk derecede mahkemesinde riyasetin Adliye Nezaretince tayin olunan azaya verildiği gibi Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafı riyasetinin de Adliye Nezaretince tayin olunan istinaf mahkemesi azalarından birine yahut en yaşlı azaya verileceği kabul edilebilir. Divan-ı İstinafın hükümet komiseri de bidayet ganaim-i bahriye mahkemesinde olduğu gibi Adliye Nezareti tarafından tayin olunup irade-i seniyye ile göreve başlar.

Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafının ilk heyeti aşağıdaki isimlerden oluşmuştur:

- (Adliye Nezareti tarafından tayin olunan)⁹²

Reis: Şevki Bey (Mahkeme-i Temyiz azasından)

Aza: Memduh Bey (Dersaadet İstinaf Mahkemesi azasından)

Aza: Paskal Efendi (Dersaadet İstinaf Mahkemesi azasından)

Hükümet komiseri: Sadi Bey (Dersaadet İstinaf Müddeiumumiliği baş muavini)

- (Şura-yı Devlet tarafından tayin olunan)⁹³

Aza: Hüsnü Bey (Şura-yı Devlet İstinaf Mahkemesi reisi)

Aza: Ziyaeddin Bey (Şura-yı Devlet Temyiz Mahkemesi azasından)

- (Bahriye Nezareti tarafından tayin olunan)⁹⁴

Aza: Kasımpaşalı Münir Bey, Firkateyn Kaptanı (Bahriye Muhakemat Dairesi azasından)

Bahriye Divan-ı İstinafı azalığına, Şura-yı Devlet İstinaf Mahkemesi azasından Vassaf Beyin tayin olunduğuna dair bkz.: BEO. 4097/307258/1, 30 Eylül 1328 [13 Ekim 1912].

⁹² İ. AZN. 105/16/2, 30 Kanunusani 1327 [12 Şubat 1912]; **TV.**, 4 Şubat 1327 [17 Şubat 1912], Nu: 1052, s. 1; **Tanin**, 5 Şubat 1327 [18 Şubat 1912], Nu: 1244.

⁹³ **TV.**, 20 Şubat 1327 [4 Mart 1912], Nu: 1065, s. 1

⁹⁴ İ. BH. 11/17/2, 12 Şubat 1327 [25 Şubat 1912].

Aza: Kasımpaşalı İsmail Sezai Bey, Birinci Sınıf Yüzbaşı (Bahriye Birinci Dairesinin Birinci Şubesinden).

2. Teşkilata İlişkin Bazı Meseleler

a. Heyetin Oluşturulmasında Karşılaşılan Sorunlar

Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi heyetine Şura-yı Devlet tarafından tayin olunacak azaların Şura-yı Devletin “mehakim kısmı” azasından olması şartı, mehakim kısmının lağvından⁹⁵ sonra heyetin bir müddet teşekkül edememesine sebep oldu. 10 Ocak 1915 tarihli tezkiresinde Adliye Nezareti, Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati gereğince Şura-yı Devletin mehakim kısmından tayin edilmesi gereken iki azanın tayin edilmemesi sebebiyle heyetin teşekkül edemediğini bildirdi. Acilen Şura-yı Devletin dairelerinden aza tayin edilmesi ya da ilgili kanun maddesinin tadil edilmesi gerektiği ifade edildi⁹⁶.

Adliye Nezaretinin tezkiresi, öncelikle Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesinde ele alındı. Tanzimat Dairesine göre, “Şura-yı Devlet mehakim kısmı” ibaresindeki “mehakim”, lafzî bir kayıttı. Lağvedilen mehakim kısmı, öteden beri Şura-yı Devletin bir cüzünü oluşturduğundan burada kayda değil, asıl olan “Şura-yı Devlet” ibaresine itibar etmek gerekecektir. Zaten Heyet-i Umumiye-i Temyiziyede⁹⁷ çoğunluğun sağlanabilmesi için Şura-yı Devlet dairelerinden aza memur edilmesi hususunda padişahın iradesi alınmıştı. Benzer şekilde, Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi için de dairelerden aza tayin edilmesinin kanun hükmüne daha uygun olacağı ifade edildiyse de meselenin bir de Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesinde tartışılması, 13 Ocak 1915’te Tanzimat Dairesince uygun görüldü⁹⁸.

⁹⁵ Önceden Şura-yı Devlet nezdindeki mahkemelerde görülmekte olan memurların görevleriyle ilgili açılan davalar, 17 Şubat 1914 tarihli Memûrîn Muhâkemâtı Hakkında Kanun-ı Muvakkat gereğince adli mahkemelere bırakıldı. Bu sebeple Şura-yı Devlet teşkilatı içerisinde bulunan bidayet, istinaf ve temyiz mahkemeleri ilga edildi. Ali Akyıldız, “Şura-yı Devlet”, *DİA*, C. 39, 2010, s. 238.

⁹⁶ BEO. 4335/325074/2, 31 Kanunuevvel 1330 [13 Ocak 1915].

⁹⁷ Heyet-i Umumiye-i Temyiziye, 11 Kasım 1909’da Şura-yı Devlet teşkilatı içerisinde kuruldu. Görevi, Şura-yı Devlet Temyiz Mahkemesinin bozup alt mahkemelere geri gönderdiği ve daha sonra bu mahkemelerce yeniden görüşülen kararların tekrar temyiz edilmesi halinde, bu kararları müzakere etmektir. Akyıldız, “Şura-yı Devlet”, s. 238.

⁹⁸ BEO. 4335/325074/2, 31 Kanunuevvel 1330 [13 Ocak 1915].

Bu mesele 20 Ocak 1915'te Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesinde görüşüldü. Görüşme sırasında, kanunda açıkça mehakim kısmı azasından tayin edilmesi gerektiği yazılı olduğunu ve Şura-yı Devlet mehakim kısmının “mehakim-i idare meyanından lağvedilmiş” olması sebebiyle kanun maddesi bu haliyle kaldıkça, Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi için Şura-yı Devlet dairelerinden aza tayininin mümkün olamayacağı görüşü dile getirildi. Buna karşılık Heyet-i Umumiyenin çoğunluğunun görüşüne göre, esas olan “Şura-yı Devlet” ibaresinin, kayıt olan “mehakim kısmı” için ihmal edilmemesi gerekirdi. Eğer Şura-yı Devletten aza gönderilmezse Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafinın Şura-yı Devlet, Adliye ve Bahriye Nezaretleri gibi idarî, adlî ve bahrî kurumların azalarından oluşması gayesine aykırı hareket edilmiş olunacaktır. Bu sebeple Şura-yı Devlet azasından ikisinin seçilerek padişah iradesi ile tayin edilmesinin Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafinın tekrar toplanmasını sağlayacağı yönünde karar verildi⁹⁹. Daha sonra, Şura-yı Devlet azasından Hrand Asadur ve Şadan Bey Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi azalığına tayin edildi¹⁰⁰.

b. Duruşma Salonu Meselesi

Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi, Kanunun ilanıyla faaliyete geçtiğinde heyetin nerede toplanacağı meselesi gündeme geldi. Heyetin toplanması için uygun bir mahal olup olmadığı Sadaret tarafından Adliye Nezaretine sorulduğunda, nezaret binasındaki oda ve salonların mevcut kalem ve dairelerin ihtiyacını ancak karşılamakta olduğu cevabı alındı. Bununla birlikte Mahkeme-i Temyiz Heyet-i Umumiyesine ait salon, haftada birkaç gün kullanıldığından müsait olan günlerde salonun Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafa tahsis edilebileceği bildirildi. Bu salon yeterli görüldüğünden heyetin burada toplanıp işlerini görmesi kararlaştırıldı¹⁰¹.

⁹⁹ BEO. 4335/325074/2, 7 Kanunusani 1330 [20 Ocak 1915]; Fethi Gedikli, **Şura-yı Devlet Belgeler, Biyografik Bilgiler ve Örnek Kararlarıyla**, 2. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 465-468.

¹⁰⁰ İ. ŞD. 122/11/1, 19 Kanunusani 1330 [1 Şubat 1915].

¹⁰¹ DTA. MBN. 693/102, 26 Şubat 1327 [10 Mart 1912].

Divan-ı İstinafin vermiş olduğu kararlarda da adı geçen salonda toplanıldığı ifade edildiği görülmektedir¹⁰².

c. Tahsisat Meselesi

Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi heyeti, faaliyette bulunduğu ilk yıllarda haftanın üç günü sabahları toplanıp, bidayeten verilmiş olan kararları tetkik etti¹⁰³. Bu dönemde ganaim-i bahriye mahkemesinin bir kısım azası için verilen tahsisatın, Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi azaları için de verilmesi gündeme gelmiştir. Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesine Adliye Nezaretince tayin olunan reis, azalar, müddeiumumi ve katiplerin asıl görev yaptıkları mahkeme ile Dersaadet Limanında bulunan Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesine gidip gelirken yaptıkları zorunlu masraf için kendilerine Bahriye Nezareti bütçesinden mahkemenin toplandığı gün üzerinden tahsisat tayin edilmişti.

Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi heyetinin Adliye Nezareti binasında bulunan Temyiz Mahkemesi salonunda toplanması, özellikle Şura-yı Devlet ve Bahriye Nezaretince tayin olunan azalar için ek yol masrafı doğurmaktaydı. Bu sebeple Divan-ı İstinaf riyasetinden, heyetin toplandığı her gün için azalara en az yüzer kuruş ve katibe de münasip bir miktarda tahsisat verilmesinin uygun olacağı ifade edildi¹⁰⁴.

Konu hakkında Adliye Nezaretinden görüşü soruldu. Adliye Nezaretine göre, Divan-ı İstinaf heyeti Adliye Nezareti binasında toplanmakta olduğundan, özellikle Adliye Nezaretince tayin olunan azalar ve katibin tahsisat talepleri yoktu. Ancak Şura-yı Devlet ve Bahriye Nezareti tarafından tayin olunan azaların içtima edilen

¹⁰² “... yevm-i muayyende müstenif şirket-i mezkure vekili Mösyö Nikola Papadimitri ve Ganaim-i Bahriye Kanunu icabınca müstenifün-aleyh sıfatıyla Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi hükümet komiseri mahkeme-i istinaf müddeiumumiliği baş muavini Sadi Bey, Adliye Nezaretinin Mahkeme-i Temyiz Heyet-i Umumiyesine mahsus salonda, reis Şevki ve aza Paskal ve Hüseyin Hüsnü ve Ziyaeddin ve İsmail Sezai Beyefendilerden mürekkep olduğu halde inikat eden Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi huzuruna gelmiş olmalarıyla ...”, DTA. 7598/30-31, 30 Mayıs 1328 [12 Haziran 1912].

¹⁰³ BEO. 4037/302734/3, 23 Nisan 1328 [6 Mayıs 1912].

¹⁰⁴ BEO. 4026/301904/1, 1 Teşrinievvel 328 [14 Ekim 1912].

günlerde gidip gelirken yapmış oldukları masraflar için uygun bir miktar tahsisatın tayini hususunda son karar Sadarete bırakılmıştı¹⁰⁵.

Netice itibariyle Sadaret, Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi heyetinin Şura-yı Devlet ve Bahriye Nezareti tarafından tayin olunan azalarına, heyetin toplandığı her gün için yirmişer kuruş tahsisat verilmesini kararlaştırdı¹⁰⁶.

¹⁰⁵ BEO. 4037/302734/2, 25 Mart 1328 [7 Nisan 1912]

¹⁰⁶ BEO. 4037/302734/1, 25 Nisan 1328 [8 Mayıs 1912].

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GANAIM-İ BAHİRİYE MAHKEMESİNİN YARGILAMA USULÜ

I. Görev

A. Mahkemenin Görevi

Ganaim-i bahriye mahkemelerinin görmekle görevli olduğu davalar, Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinin 11. maddesinde, dört başlık altında sayılmıştır:

- Zapt olunan ticaret gemileri ve yüklerin müsadere olunmasına ya da sahiplerine iade edilmesine, bunların kıymetlerinin takdirine ve bazı durumlarda kefilin sorumluluğuna ilişkin davalar,

- Gemi ve yükün zapt, tahrip ve hasarından kaynaklanan zarar ve ziyanın tazminine ilişkin davalar,

- Düşman tarafından zapt olunup daha sonra düşmandan istirdat olunan gemi ve yüklerin sahiplerine iadesine ve istirdat sebebiyle yapılan masrafların ve avaid miktarının tayinine ilişkin davalar,

- Düşman gemisi ve yükünün zaptı sırasında yardımı görülen tüccar gemilerinin sahiplerine verilecek avaid miktarının tayini ve bunun hak sahipleri arasında taksimine ilişkin davalar.

Ganaim-i bahriye mahkemelerinin kesin olarak bakamayacağı davalar da Kanunda sayılmıştır. Osmanlı gemisi tarafından müttefik veya tarafsız devlet sancağını taşıyorken zapt olunan gemi, bu devletlerden birinin limanına sevk edilirse artık “Ganaim-i Bahriye Meclis-i Osmanîsi”, müsadereye ilişkin davayı görmeye görevli değildir (Kanun, 13. madde). Bundan başka, eğer zapt olunan gemi, bir savaş gemisi ise bunun müsadereyesine, Şura-yı Bahriye karar verir (Kanun, 33. madde). Sayılan bu iki durumda, ganaim-i bahriye mahkemeleri görevli değildir.

Ganaim-i bahriye mahkemeleri, esas itibariyle önüne gelen davada mülkiyet hakkına ilişkin uyuşmazlıkları çözmekle görevli değildir. Ancak müsadereenin meşruiyetine veya adem-i meşruiyetine karar verilebilmesi, mülkiyet meselesinin

çözülmesine bağlıysa mahkeme, öncelikle bu meseleyi tetkik ederek karara bağlar (Kanun, 21. madde). Nitekim Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesinde görülen bir davada, Trablusgarp Harbi devam ederken İtalya tebaasından Kastelli'ye ait olduğu zannıyla zapt ve müsadere olunan *Kalipso* adındaki istimbotun kendi mülkiyetinde olduğu iddiasıyla Yunanistan tebaasından Korunaki(?) tarafından açılan dava neticesinde, istimbotun Korunaki(?)'ye ait olduğu sabit olduğundan müsaderenin adem-i meşruiyetiyle istimbotun sahibine iadesine karar verildi¹.

Ganaim-i bahriye mahkemesi, önüne gelen uyuşmazlıkta tâbiyetle ilgili meseleleri de karara bağlar. Trablusgarp ve Balkan harpleri sırasında gemilerin zapt ve müsadereden korunması için gerek savaşan devletler, gerekse gemi sahipleri kimi zaman tâbiyet değişikliği², kimi zaman da muvazaalı bayrak tebdili yoluna başvurumaktaydılar³.

Osmanlı Devleti, Trablusgarp Harbi sırasında, muvazaalı bayrak tebdilleriyle ilgili olarak birtakım tedbirler almıştır. Savaş başladığında Boyana Nehrini kullanan İtalyan gemileri, zapt ve müsadereden korunmak için hakları olmadığı halde Karadağ sancağı çektiler. Meclis-i Vükela, her ne kadar İtalyan gemilerinin usulsüz bayrak çekmiş oldukları biliniyor olsa da tâbiyet durumunun araştırılması için Bahriye memurlarını yetkilendirdi. Müsadere ve tâbiyet hususunda hüküm verme görevi ise ganaim-i bahriye mahkemesine tevdi edildi⁴.

¹ HR. SYS. 1566/1/84, 14 Teşrinisani 1327 [27 Kasım 1911].

² Balkan Harbi sırasında Osmanlı Vapurlar Şirketi müdürü Sokrat Atridis Efendi, şirket bünyesindeki vapurları harp kaçağı eşyanın taşınmasında kullanmak amacıyla tarafsız olan İran tâbiyetine geçmek için izin istediye de bu talebi, başta Meclis-i Vükela tarafından uygun görülmedi. Ancak daha sonra Harbiye Nezaretinin bu tâbiyet değişikliğinin eşya ve mühimmat naklinde sağlayacağı kolaylıkları ifade eden tezkiresinin de etkisiyle Sokrat Atridis Efendinin İran tâbiyetine geçmesine izin verildi. Sadaret tarafından Hariciye Nezaretine gizli ve acil notuyla yazılan tezkirede, tâbiyet değişikliğine ilişkin işlemlerin bir an önce yapılması gereği bildirildi. MV. 171/47/1, 13 Teşrinisani 328 [26 Kasım 1912], BEO. 4148/311026/1, 12 Şubat 1328 [25 Şubat 1913].

³ Muvazaalı bayrak tebdiline ilişkin bir örnek için bkz.: İ. MMS. 166/4/10, 29 Ağustos 1328 [11 Eylül 1912].

⁴ MV. 157/16/1, 24 Eylül 1327 [8 Ekim 1911].

B. Görev Uyuşmazlığı

Ganaim-i bahriyeye ilişkin davayı görecek merciin tayininde uyuşmazlık çıkması durumunda, Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafına başvurulur. Görev konusundaki uyuşmazlık, iki şekilde ortaya çıkabilir: Bunlardan ilki, genel mahkemelerden biriyle ganaim-i bahriye mahkemesinin yahut iki ganaim-i bahriye mahkemesinin, esas itibariyle ganaim-i bahriyeden olan bir müsadere davasının görevleri dışında olduğuna karar vermeleridir. Böyle bir durumda Divan-ı İstinaf, bu dava hakkında bidayeten ve istinafı kabil olmamak üzere kesin olarak karar verir. İkinci durum ise bir müsadere davasının görev alanlarına dahil olduğu hususunda genel mahkemelerden biriyle ganaim-i bahriye mahkemesi ya da iki ganaim-i bahriye mahkemesi arasında uyuşmazlık çıkmasıdır. Böyle bir ihtilaf karşısında davayı görecek merci, Divan-ı İstinaf tarafından tayin edilir (Kanun, 26. madde).

II. Yargılama Usulü

A. Taraflar ve Davaya Müdahale

Ganaim-i bahriye mahkemesinde hükümet komiseri, Hazine namına hareket ederek taraflardan birini teşkil eder. Diğer taraf ise gemi ve yük sahipleridir. Geminin mutasarrıf ve donatanlarının hazır bulunmadıkları veya vekille kendilerini temsil ettirmedikleri durumlarda gemi kaptanı, onlar namına hareket edebilir. Tarafların ve alakadar olanların gerek bizzat, gerekse kanuni vekilleri ve avukatları vasıtasıyla haklarını savunabilmeleri, Müsaderât-ı Bahriye Meclisi döneminde de kabul edilmiş bir usuldü⁵.

Gemi ve yükün zapt ve müsaderesinden kaynaklanan avalid miktarının tayini için de dava açılması mümkündür. Böyle bir davada, zaptı gerçekleştiren geminin kaptanı, kumandanı veya bunların vekilleri, davacı sıfatıyla mahkemede hazır bulunur (Kanun, 12. madde).

Gemisi veya yükü zapt olunanların dava açmadan önce, Müsadere Komisyonundan zapt ilişkin evrak almaları gerekir. Sadarettin Bahriye Nezaretine

⁵ A.}DVN. MKL. 15/10/2, 24 Mayıs 1293 [5 Haziran 1877].

gönderilen 14 Aralık 1914 tarihli bir tezkirede⁶, Müsadere Komisyonunca zapt ve müsadere edilen düşman tebaasına ait gemilerin sahip, kaptan veya acentelerinin komisyona başvurarak kendileri için düzenlenecek zapt ve müsadereye dair vesikayı almak zorunda oldukları, aksi takdirde dava ve şikayetlerinin ganaim-i bahriye mahkemesince dinlenilmeyeceği ifade edildi. Bu hususun gazeteler ve *Ceride-i Bahriye* ile ilan edilmesinin yeterli olacağı Bahriye Nezaretine bildirildi.

Tarafların haricinde, ganaim-i bahriyeye ilişkin davadan etkilenenlere de görülmekte olan davada, haklarını muhafaza edebilme imkanı tanınmıştır. Davayla ilgisi bulunduğunu iddia edenler, hüküm verilmeden önce ganaim-i bahriye mahkemelerinde davaya müdahale talebiyle başvurabilirler. Ancak müdahale talebi hakkında verilecek kararlar için yargılamanın iadesi, istinaf ve temyiz yollarına başvurulması mümkün değildir (Kanun, 25. madde).

B. Dilekçe

Taraflar ve ilgililer, mahkemede cereyan edecek bütün işlemlerde hazır bulunabilirler. Taleplerini yazılı olarak veya şifahen mahkemeye sunarlar. Taraflar ve alakadarlar, dava evrakını inceleme ve onaylı suretlerini alma hakkına sahiptir (Kanun, 14. madde).

Dilekçeler, taraf ve ilgili sayısı kadar suret eklenerek mahkeme kalemi görevini yerine getiren katiplere teslim edilir. Gemi veya yükü zapt olunan taraf ve ilgililer, Osmanlı lisanına vâkıf değillerse diğer bir lisanda hazırladıkları iddia ve savunmalarını, onaylı tercümeleri ile birlikte mahkemeye sunabilirler (Kanun, 15. madde)⁷.

⁶ BEO. 4326/324382/1, 1 Kanunuevvel 1330 [14 Aralık 1914]

⁷ Dahiliye Nezaretî, Trablusgarp Harbi sırasında İtalyanlarca zapt edilmiş olan Osmanlı gemileri hakkında Roma'daki ganaim-i bahriye mahkemesinde görülmekte olan davalar için 12 Mart 1912'de bir tamim yayınladı. Tamim uyarınca, gemileri müsadere olunan gemi sahipler tarafından Roma'ya gönderilecek evrak ve vesikalar mümkünse İtalyancaya ve hiç olmazsa Fransızcaya tercüme ettirilerek en yakın Alman konsolosluğuna tasdik ettirilmelidir. Bu evrak ve vesikaların birlikte gönderilmesinin daha uygun olacağı gerek Dersaadet Almanya Sefareti ve gerekse Roma Osmanlı Sefaretini muhafazaya memur Roma Şehbenderi Ali Rıza Bey tarafından Hariciye Nezaretine bildirildi. DH. MUİ. 153/115/1, 28 Şubat 1327 [12 Mart 1912].

C. Duruşmanın İlanı ve İcrası

1. Duruşma Davetiyesi ve İlan Usulü

Ganaim-i Bahriye Mahkemesinde yapılacak duruşmanın tarihi ve yeri, mahkeme reisi tarafından belirlenir. Taraflara ve ilgililere, hukuk muhakemesi usulüne uygun olarak davetiye varakası tebliğ olunur (Kanun, 15. madde). Tebligatın bizzat taraflara, onların kanuni vekillerine ya da ikametgahlarındaki müstahdemlerine yapılması gerekir. Trablusgarp Harbinin başlangıcında Selanik Limanından kaçmaya çalışan birkaç İtalyan kayığı, rüzgar olmadığından top menzilinden çıkamadı. Top atışları karşısında kayık kaptanları, kayıklarını terk ederek firar ettiler. Zapt edilen kayıklar hakkında Selanik Ganaim-i Bahriye Mahkemesinde görülen davada taraflara duruşma gününü bildirir tebligat çıkarıldı. Kaptanlar firar etmiş olduklarından duruşma davetiyeleri, Balıkçılar Kahyası Abdullah Ağaya tebliğ edildi. Bunun üzerine hükümet komiseri Hüseyin Zihni Bey, tebligatın yargılama usulü gereğince kayık sahiplerine yahut bunların ikametgahlarındaki hizmetkar ve adamlarına yapılması gerektiğini, söz konusu tebligatın ise usulüne uygun yapılmadığını belirtti. Bu sebeple ilanın, ikametgahı olmayanlar hakkında öngörülen gazetelerde ilan yoluyla yapılması gerektiği görüşüyle mütalaasını mahkemeye sundu⁸.

Gemisi ve yükü zapt olunanın veya ilgililerin ikamet ettikleri adres bilinmiyorsa duruşmanın yapılacağı tarih ve yer, gazetelerde ilan edilmek suretiyle tebliğ olunur. İlanda ilgililere, belirtilen gün ve saatte mahkemede hazır bulunmaları ya da vekillerini göndermeleri, aksi takdirde yargılamaya yokluklarında devam edileceği ihtar edilir⁹. İlgililere duruşma tarihi ve yeri, resmi gazeteden üç defa¹⁰ ve

⁸ HR. SYS. 1566/1/81, 12 Teşrinisani 1327 [25 Kasım 1911].

⁹ “Hükümet-i seniyye ile Bulgar, Yunan, Sırp ve Karadağ hükûmâtı beyinde mütehaddis hal-i harp hasebiyle Yağkapanında zapt ve müsadere olunan ve tebaa-ı Yunaniyeden Nikola veled-i Yanni’nin mutasarrıf olduğu kebir sandalın icra-yı muhakemesi şehri Teşrinisaninin yirmi ikinci perşembe gününe mukarrer olmağla yevm-i mezkurda zevalî saat on raddelerinde Dersaadet Liman Dairesinde müteşekkil Ganaim-i Bahriye Mahkemesinde hazır bulunmaları veyahut taraflarından musaddık bir vekil göndermeleri lüzumu ve aksi takdirde muamele-i gıyabiye icra kılınacağı alakadarânın malumu olmak üzere ilan olunur.” TV., 18 Teşrinisani 1328 [1 Aralık 1912], Nu: 1298, s. 3; *Takvim-i Vekayideki* diğer birkaç örnek için bkz. TV., Nu: 1087, 1091, 1096, 1127.

¹⁰ “... nam yelken sefinesi hakkında muhakeme-i lazimenin icrası [1]328 sene-i Rumîyesi Martının üçüncü cumartesi gününe mukarrer bulunmağla keyfiyet alakadarânınca malum olarak yevm-i mezkurda saat kable’z-zeval dokuz raddelerinde Dersaadet Liman Dairesinde müteşekkil Ganaim-i

varsa bir defa da yabancı dilde yayın yapan gazetelerden biri vasıtasıyla ilan edilir. Gerekli görülürse ilan metni, gazete idaresine telgrafla gönderilir.

Gazeteyle yapılan ilanların masrafı, zapt olunan gemi ve yükün satılması durumunda elde edilen satış bedelinden karşılanır. Satış gerçekleşmezse ilan masrafı, Hazine'den karşılanır. Bu halde ödenen masraf, ya gemi ve yükün kıymetinden tenzil ya da mutasarrıflarından tahsil edilir veya Hazine hesabına zimmet kaydedilir. (Kanun, 22. madde).

Tarafsız devlet tebaasına ait tüccar gemilerine, tâbiyeti çekişmeli olan gemilere yahut bunların taşıdığı harp kaçağı dışındaki yüklere dair ganaim-i bahriye mahkemesinde görülecek duruşma sırasında, bunların sahiplerinin hazır bulunmamaları durumunda mahkemece ilan yapılır. İlanda, tayin olunan süre zarfında ispat için kanuni delillerini sunmak üzere, ilgililer mahkemeye davet edilirler. Tayin olunacak süre, mahkemenin uzaklığı gibi durumlar gözetilerek belirlenir. Ancak bu süre, ilan tarihinden itibaren iki aydan fazla olamaz (Kanun, 22. madde). Tayin olunan süreden önce, gemi ve yük sahipleri mahkemeye başvurmadıkça yeni celse açılmaz. Süre sona erdiğinde gemi ve yük sahipleri, henüz mahkemeye gelmemişlerse yargılamaya devam edilir (Kanun, 23. madde).

2. Duruşmanın İcrası

Ganaim-i bahriye mahkemesinde yargılamaya, azadan biri tarafından hazırlanan takririn okunmasıyla başlanır. Aza, zapt varakası ve diğer evrakı tetkik ederek gerçekleşen müsadere'nin meşruiyeti veya adem-i meşruiyeti hakkında görüşünü takrirden belirtir¹¹. Takririn okunmasından sonra ilk söz, hükümet komiserine verilir. Daha sonra hazır bulunan diğer taraf ve alakadar olanlar dinlenir (Kanun, 24. madde).

Bahriye Mahkemesinde hazır bulunmaları lüzumu ber-muceb-i kanun üçüncü defa olarak ilan olunur.”, **TV.**, 3 Mart 1328 [16 Mart 1912], Nu: 1075, s. 7.

¹¹ HR. HMŞ. İŞO. 211/1/1, 21 Şubat 1330 [6 Mart 1915]; HR. HMŞ. İŞO. 211/1/3, 23 Şubat 1330 [8 Mart 1915]; İ. MMS. 166/4/34, 19 Şubat 1328 [4 Mart 1913].

Ç. İsticvap ve İstinabe

Ganaim-i bahriye mahkemesi, zapt olunan gemi ve yükün Osmanlı limanlarına ulaştığından haberdar edildiğinde hem zapt eden, hem de zapt olunan geminin kaptan ve tayfasını isticvap eder. Bunlar dışında ifadelerinin alınmasına mahkemece lüzum görülürse hazır edilen ya da kendiliğinden gelmiş olan kişiler de dinlenir. Eğer zapt olunan gemi ve yükün getirildiği limanda Ganaim-i Bahriye Mahkemesi yoksa en yakın mahkeme, heyet olarak o limana gider ya da azasından birini naip tayin ederek kaptan ve tayfaların isticvap olunmasını sağlar. Bu ikisi de mümkün olmazsa isticvap, geminin getirildiği mahallin mahkeme heyeti yahut mülki memurları tarafından istinabe suretiyle yerine getirilir (Kanun, 16. madde).

Kanunun isticvabı ve gerekli durumlarda gemi ve yükün muayenesini düzenleyen 16. ve 17. maddelerindeki¹² işlemler yapıldıktan sonra sıra mahkemenin meseleyi tetkikine gelir. Ancak her şeyden önce, zapt olunan gemi ve yükün elde tutulmasında fayda bulunmayan kısımlarının zaman geçirilmeksizin iadesiyle işe başlanır (Kanun, 20. madde).

D. Deliller ve İspat Külfeti

Zapt ve müsadere işleminin, kural olarak, hukuka uygun şekilde gerçekleştiği kabul edilir. Bu işlemin usule ve kanuna aykırı olarak gerçekleştiğini ispat külfeti ise bunu iddia edene aittir (Kanun, 24. madde). Taraflar, iddialarını ileri sürmeye ve bunları ispat edebilmek için gerekli gördükleri delilleri mahkemeye sunmaya yetkilidirler. Taraflar, birbirlerine ancak mahkeme reisinin izni ile soru yöneltebilirler (Kanun, 14. madde).

Taraflar, iddialarını muteber evrak ve defterlerle¹³ ispat eder. İddianın ispatı için mahkemeye sunulmuş olan evrak ve senetler, diğer tarafa ve ilgililere de tebliğ

¹² Kanun için Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesinde yapılan çalışmalar sırasında 9. maddeyi takiben 10. madde eklendiği, daha önce ifade edilmişti (Bkz.: İkinci Bölüm, III.C.3. başlığı). Ancak Kanunun 20. maddesinde, aslında 16. ve 17. maddelere yapılması gereken gönderme, sehven layihadaki madde numaraları olan 15. ve 16. maddelere yapılmıştır. bkz.: **Düstur**, 2. Tertip, C. 4, s. 64.

¹³ Gemide bulunması gereken resmi evraklar, geminin bandırasına göre değişiklik gösterir. Örneğin İngiliz bandırası çekmiş olan bir gemide, mukayyet şehadetname, mürur tezkiresi, sened-i bahri,

olunur. Mahkeme, hakikatin ortaya çıkması için gerekli görürse tamamlayıcı delillerin sunulmasını emreder ve bunun için bir gün tayin eder (Kanun, 21. madde).

Mahkeme, şahitlerin dinlenilmesine karar verdiğinde şahitler, mahkemece bizzat yahut istinabe yoluyla dinlenir. Azalardan birinin naip tayin edilerek şahitlerin dinlenilmesi usulü ise Kanunda düzenlenmemiştir.

Ganaim-i bahriye mahkemesinde görülen davalarda senede karşı senetle ispat kuralı öngörülmüştür. Bu kural, Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesinde görülen bir davada uygulanmıştır. Trablusgarp Harbi sırasında İsviçre'nin Zürih kentinde kurulmuş olan bir şirketin Romanya'dan satın almış olduğu buğday, yüklendiği İtalyan bandıralı *Ernesto Ilardi* gemisiyle birlikte zapt edilmiştir. Bunun üzerine şirket dava açarak tarafsız devlet tebaasına ait olduğu iddiasıyla buğdayın iadesini talep etmiştir. Davacı şirket vekili olan sigorta acentesi Nikola Papadimitri, iddianın ispatı için konşimento ve diğer evrakları mahkemeye sunmuştur. Ancak hükümet komiseri, konşimento İtalya tebaasından Pavlodi'ye ciro edilmiş olduğundan müsaderenin meşruiyetine karar verilmesini talep etmiştir. Hükümet komiserinin bu mütalaası üzerine davacı vekili, davacı şirketin buğday siparişine ilişkin mektup, telgraf ve diğer evrakını sunacağını bildirmişse de mahkeme heyeti, daha önce sunulmuş olan konşimentolara karşı, iddianın yine bunlara mukabil senetlerle ispat edilebileceğini ifade etmiştir. Mahkeme, konşimentoya karşı mektup, telgraf gibi beyyine-i şahsiye (şahsî delil) ile bir iddianın ispatını uygun görmeyerek davacı vekilinin bu talebini reddetmiştir¹⁴.

E. Kefalet ve Kefalet Akçesinin Tayini

Ganaim-i bahriye mahkemesinin bakmakla görevli olduğu hususlardan biri de hükümden önce zapt olunan gemi ve yükün, geçici olarak sahiplerine teslim edilmesidir. Ancak bunun için gemi veya yükün kıymetine denk kefalet akçesinin ödenmesi yahut bu kıymeti tekeffül eden bir kefil gösterilmesi gerekir (Kanun, 18.

mübâyaa senedi, kontrato kağıdı, resmi yevmiye jurnali, adî yevmiye jurnali, hamule senedâtı, manifesto olarak adlandırılan evrak, ilmühaber kağıdı, gümrük tezkiresi, karantina kağıdı, yoklama cetveli ve taife icmali evrakı hazır bulundurulmalıdır. Woods, **Ganaim-i Bahriye Kavaidi**, s. 13-16.

¹⁴ DTA. 7598/74.

madde). Gemi ve yükün mülkiyeti üzerinde uyuşmazlık olduğu durumda dava sırasında bunların serbest bırakılabilmesi, ancak kıymetlerine denk kefalet akçesinin verilmesine bağlıdır (Kanun, 27. madde).

Gemi ve yükün kıymeti, mahkeme azasından birinin nezaretinde en az iki bilirkişi tarafından belirlenir (Kanun, 18. madde). Layiha Komisyonu, kıymet takdirinin, mahkeme azasından birinin nezaretinde bitaraf bilirkişi tarafından yapılacağını düzenlemişti. Ancak Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesi, yaptığı değişiklikle metindeki “bitaraf” ibaresini çıkardı ve belirsiz olan bilirkişi sayısını, en az iki kişi olarak düzenlemiştir.

İstinaf incelemesi sona ermeden önce, gemi ve yükün geçici olarak kefaletle veya kefaletsiz serbest bırakılmasına karar verilebilir. Bu kararı verme yetkisi, Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafına aittir. Böyle bir durumda gemi ve yükün kıymeti, Kanunun 18. maddesindeki¹⁵ usule uygun olarak tayin olunur.

Kefalet akçesi verilmesinin gerektiği bir diğer durum da istirdat olunan gemi ve yüklerin sahiplerine teslimidir. Düşmandan istirdat olunan gemi ve yükün, kesinleşmiş hüküm olmaksızın sahiplerine teslim edilmesi, gemi ve yük sahiplerinin, istirdat edenler için tayin olunacak avaid miktarına ve istirdat için yapmış oldukları masraflarına karşılık nakdi kefalet akçesi ödemelerine bağlıdır (Kanun, 30. madde).

Müsaderenin adem-i meşruiyetine karar verildiği durumlarda gemi ve yük, sahiplerine iade edilir. İade edilen yükün, düşman devlet limanlarından birine sevk edilmeyeceği ve düşman tebaasından birine satılmayacağı hususunda yük sahibinden kefalet akçesi alınır. Trablusgarp Harbi sırasında zapt edilen İtalyan bandıralı *Ernesto Ilardi* gemisinde, Alman tebaasından Şıvarb Biraderler Ticarethanesine ait Romanya’dan yüklenmiş bakla ve mısır da bulunuyordu. Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi, yargılama neticesinde yükün tarafsız bir devlet limanına götürülmesi ve kefaletname verilmesi suretiyle müsaderenin adem-i meşruiyetine karar verdi. Yük, Belçika’ya sevk edildi. Tahmiliye senedine, yükün Belçika’ya sevk edildiğine ilişkin

¹⁵ Kanunun 27. maddesinde, kıymet takdirinin 17. maddede düzenlenen usule göre yapılacağı sehven yazılmıştır. Esasında bu hatanın bir benzeri, Kanunun 20. maddesinde de yapılmıştır. İlgili maddedeki hatanın sebebi için geride bkz.: Dördüncü Bölüm, d.n. 12.

mahallî Osmanlı Şehbenderliği tarafından bir şerh düşüldü. Bu şerhin kendisine sunulması üzerine Divan-ı İstinaf, kefalet senedinin iadesine karar verdi¹⁶.

III. Karar

Ganaim-i bahriye mahkemesinde gerçekleşen yargılama neticesinde zapt olunan gemi ve yük hakkında verilecek karar, esas itibariyle iki türdür. Müsaderenin meşruiyetine ya da adem-i meşruiyetine karar verilir. Bunun yanında düşmandan istirdat olunan gemi ve yükün asıl sahibine iadesine, zapt ve müsadereden kaynaklanan zarar ve ziyanın tazminine ve kanunda düzenlenen usule uygun olarak zaptı gerçekleştirenler verilecek avaidin tayinine karar vermek de Ganaim-i Bahriye Mahkemesinin görevidir.

Ganaim-i bahriye mahkemesince verilmiş olan kararın usulüne uygun olarak bizzat ilgiliye veya onun adına tebellüğe yetkili olanlara, eğer bunlar mümkün olmazsa ilgililere ilan yoluyla tebliğ edilmesi yeterlidir. Düşman devlet tebaasıyla ilgili zapt ve müsadereye ilişkin kararların ayrıca onların haklarını müdafaa etmekte olan yabancı sefaretlere tebliğ edilmesi gerekmez¹⁷.

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi döneminde yürürlüğe konulan “Teşkil Olunan Ganaim-i Bahriye Meclis-i Muvakkatine Dair Kararname¹⁸”ye göre, verilen kararlar, Bahriye ve Hariciye nezaretlerine tebliği tarihinden sekiz gün sonra icra olunur. Ancak Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinde buna ilişkin bir hüküm yoktur. Bununla birlikte ganaim-i bahriye mahkemeleri, vermiş oldukları kararları Hariciye Nezaretine bildirmekteydi¹⁹.

¹⁶ DTA. MBN. X. 703/538, Mayıs 1328 [Mayıs/Haziran 1912].

¹⁷ BEO. 4326/324382/1, 1 Kanunuevvel 1330 [14 Aralık 1914].

¹⁸ A.}DVN. MKL. 15/10/2, Bkz. Ek-4.

¹⁹ “Hariciye Nezaret-i celilesine

Devletlu Efendim Hazretleri,

Fransa bandıralı *Frans* nam vapura ait olup hal-i harp sebebiyle Gelibolu’da zapt ve müsadere edilmiş olan bir adet sandala müteallik bugünde cereyan eden muhakeme-i gıyabiye neticesinde müsadere-i vakıanın meşruiyetine karar verildiği arz olunur. Ol babda emr u ferman hazret-i men lehü’l-emrindir. Fi 21 Kanunusani sene 331 [3 Şubat 1916] *Ganaim-i Bahriye Mahkemesi Reisi* (imza)”, HR. SYS. 2415/37/3, 21 Kanunusani 1331 [3 Şubat 1916].

A. Müsadere Hakkında Verilecek Karar

1. Meşruiyet Kararı

a. Müsaderenin Meşruiyetine Karar Verilmesi

Zapt işleminin kanuna, usule ve devletler hukuku kurallarına²⁰ uygun olarak gerçekleştiği hallerde ganaim-i bahriye mahkemesi, müsaderenin meşruiyetine karar verir. Düşman donanmasına ait harp gemilerinin müsaderesi hakkında karar verme yetkisi, ganaim-i bahriye mahkemesine değil, Şura-yı Bahriyeye aittir (Kanun, 33. madde). Ganaim-i bahriye mahkemesi, ticaret gemilerinin müsaderesi hakkında karar verir.

b. Müsaderesinin Meşruiyetine Karar Verilen Gemi ve Yüklerin Akıbeti

Müsaderesinin meşruiyetine karar verilen gemilerin mülkiyeti devlete geçer²¹. Mülkiyetin bu şekilde devlete geçmesi bir “aslî iktisap” yoludur²². Bu gemiler, öncelikle devletin ihtiyaç duyduğu alanlarda kullanılır. Zapt ve müsadereyi gerçekleştirenler için Kanun uyarınca avaid tayin edilir.

Müsadere edilen gemiler hakkında öncelikle Bahriye Nezaretinin görüşü alınmaktaydı. Bunlar, Nezaretin talebi doğrultusunda ve uygun gördüğü alanlarda kullanılmaktaydı. Bahriye Nezaretinin ihtiyacı dışındaki gemilerin, “Seyr-i Sefain

²⁰ Selanik Ganaim-i Bahriye Mahkemesi görmekte olduğu bir davada, zaptın “hukuk-ı düvel kavaidine uygun” olarak gerçekleştiği gerekçesiyle müsaderenin meşruiyetine karar vermişti. HR. SYS. 1566/1/134, 26 Teşrinievvel 1327 [8 Kasım 1911].

²¹ Devletin kamu hukuku kurallarına göre, zapt ve müsadere yoluyla bir mala el koyarak mülkiyetini iktisap etmesi ceza hukuku ve savaş hukuku hükümlerinden kaynaklanabilir. Ceza hukuku bağlamında, suç teşkil eden bir fiilin işlenmesinde kullanılan bir gemi, mahkeme kararıyla müsadere edilir. Ceza yaptırımı olarak müsadereyi gerektiren suçlar Türk Ceza Kanununda düzenlenebileceği gibi, Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu gibi özel kanunlarda da düzenlenebilir. Bülent Sözer, **Deniz Ticareti Hukuku - Gemi-Donatan-Taşıyan ve Deniz Ticareti Hukuku’nda Sorumluluk Rejimi**, 2. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2012, s. 259. Bununla beraber Akıncı’nın bahsettiği gibi Denizde Zapt ve Müsadere Kanunu, suçun yaptırımı olarak müsadere usulünü öngören özel kanunlardan değildir. Sami Akıncı, “Gemi Mülkiyeti”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C: 23, S: 3-4, 1958, s. 355. Denizde Zapt ve Müsadere Kanunu, savaş hukukundan kaynaklanan müsadere usulünü düzenlemektedir. Mertol Can, **Deniz Ticaret Hukuku Ders Kitabı**, C: I, Ankara, İmaj Yayınevi, 2000, s. 87.

²² Sözer, **Deniz Ticareti Hukuku - Gemi-Donatan-Taşıyan ve Deniz Ticareti Hukuku’nda Sorumluluk Rejimi**, s. 258.

İdaresi” tarafından kullanılması için 6 Ağustos 1331 [19 Ağustos 1915] tarihli “Müsadereleri Ganaım-i Bahriye Mehakimince Tasdik Edilen Sefain ve Merakib-i Bahriye Hakkında Kanun-ı Muvakkat²³” adıyla bir düzenleme yapıldı. Yürürlük ve yetki maddeleriyle birlikte üç maddeden ibaret olan bu muvakkat kanun, 1940 tarih ve 3894 sayılı Denizde Zabt ve Müsadere Kanununun 154. maddesiyle yürürlükten kaldırıldı²⁴.

1331 [1915] tarihli bu muvakkat kanunun 1. maddesi uyarınca, müsaderelerinin meşruiyeti, ganaım-i bahriye mahkemesi kararıyla kesinleşmiş olan gemilerden Bahriye Nezaretinin ihtiyacı dışındakiler, bedelsiz olarak Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresine verilir. İdareye verilen gemilerin kıymetleri, Bahriye ve Maliye nezaretleriyle Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresinden tayin edilecek birer memur tarafından oluşturulacak komisyon tarafından takdir edilir²⁵. Takdir edilen kıymet Seyr-i Sefain İdaresinin sermayesine eklenir. Bahriye Nezaretine gönderilen 18 Mart 1915 tarihli Sadaret tezkiresinde²⁶ İzmir’de ganaım-i bahriyeden olarak zapt ve müsadere edilen üç şileb, altı römorkör, elli iki şat, elli dört mavna ve on bir istimbot hakkında ganaım-i bahriye mahkemesince verilecek karar üzerine müsaderesinin meşruiyetine karar verilenlerden Bahriye Nezaretine lüzumu görülmeyenlerin müzayede usulüyle satılması yahut Seyr-i Sefain İdaresine verilmesi için gereğinin yapılması bildirildi.

Müsadere edilen gemilerin Bahriye Nezareti ve Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi dışında da taliplerinin olduğu görülmektedir. Galatasaray Terbiye-i Bedeniyye Kulübü reisi Ali Sami Bey tarafından verilen istidada²⁷, Fransız ve İngilizlerden müsadere edilmiş olan kotralardan²⁸ ikisinin *memlekette idman âlemine eskiden beri hizmet etmekte olan kulübe bir lütuf olarak* verilmesi istirham ediliyordu. Harbiye

²³ **Düster**, II. Tertip, C. 7, s. 700-701; **TV**. 10 Ağustos 1331 [23 Ağustos 1915], Nu: 2268. Bkz.: Ek-2.

²⁴ **RG.**, 18 Temmuz 1940, Nu: 4564, s. 14320.

²⁵ Müsaderelerinin meşruiyeti kesinleşmiş olup Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresine teslim edilmiş olan 22 adet geminin müsadereden önceki ve sonraki adını, tonajını ve komisyonca takdir olunan kıymetini gösterir tablo için bkz.: ML. EEM. 1228/26/1, 26 Kanunusani 1332 [8 Şubat 1917].

²⁶ ML. EEM. 1185/7/8, 5 Mart 1331 [18 Mart 1915].

²⁷ BEO. 4355/326559/3, 21 Nisan 1331 [4 Mayıs 1915].

²⁸ Tek direkli ve iki flok yelkenli bir gemi olan kotra, önceleri donanmalarda harp gemisi olarak kullanılmakla beraber, yerini buhar makineli ve zırhlı harp gemilerine bırakmış ve daha sonraları yelkencilikte kullanılmıştır. Özen, **Gemiler Sözlüğü**, s. 278, 279.

Nezaretinin bu kotralara Seyr-i Sefain İdaresinin ihtiyacı olmadığına anlaşıldığına üzerine Ali Sami Beyin talep ettiği iki kotranın kulübe verilmesi için gerekli işlemlerin yapılması Bahriye Nezaretine bildirildi²⁹. Bir başka örnek olarak İzmir Ticaret ve Sanayi Odasından Ticaret ve Ziraat Nezaretine yazılan tahrirat gösterilebilir. 23 Kanunusani 1334 [23 Ocak 1918] tarihli tahriratta³⁰, savaştan önce Akdeniz'in en uğrak ve tüccar tarafından rağbet gören İzmir Limanının bu özelliğini koruması için düşmandan müsadere edilmiş olup da bakımsızlıktan her gün biri batmakta olan şat³¹ ve mavnaların bir an önce tamir edilip kullandırılması için gerekenin yapılmasının talep edildiği görülmektedir.

Müsadere edilen yükler de gemiler gibi ihtiyaç duyulan alanlarda kullanılmaktaydı. Bunların nerelerde kullanılacağıyla ilgili işlemler, Bahriye Nezareti Hukuk Müşavirliği aracılığıyla takip edilmekteydi. Nitekim, Balkan Harbi sırasında zapt olunan *Arestidi* gemisine ait yelken bezi, yaralı ve hasta askerler için ihtiyaç duyulan uygun bir yer yapılmak üzere *Tekfurdağı* istimbotuna alınmıştı. Ancak Bahriye Nezareti teşkilatı içinde levazım işleriyle görevli “Dördüncü Daire”³², bu yelken bezi ve müsaderelerine hükmedilmiş olan gemilerdeki diğer eşyalar hakkında yapılacak işlemlerin Bahriye Nezareti Hukuk Müşavirliğince takip edilmekte olduğunu muhatabına bir tezkireyle bildirdi³³.

Müsaderelerinin meşruiyetine karar verilen gemilerden ihtiyaç harici olanların satılması kanunen mümkündür. Kanunun 39. Maddesi uyarınca müsaderesinin meşruiyetine karar verilip kıymet takdiri yapılan bir geminin muhafazasına lüzum görülmezse gemi, müzayede usulüyle satılır. Satıştan elde edilen gelir, Hazineye aittir³⁴. Kanundan önceki dönemde, 1897 Osmanlı-Yunan Harbi sırasında Midilli yakınlarında zapt edilen bir Yunan kayığının satışından elde edilecek gelirin hangi sandığa irat olarak kaydolunacağı Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetince Dahiliye

²⁹ BEO. 4355/326559/1, 30 Nisan 1331 [13 Mayıs 1915].

³⁰ ML. EEM. 1275/14/1, 23 Kanunusani 1334 [23 Ocak 1918].

³¹ Şat, Fransızca “chatte”den gelmektedir. Sacdan yapılmış, kamarası, motoru ve dümeni olmayan mavnalara şat denilmektedir. Sığ sularda, nehirlerde ve liman içlerinde eşya ve kömür taşımak için kullanılır. Özen, **Gemiler Sözlüğü**, s.367.

³² Düzcü, “Osmanlı Bahriye Teşkilâtında Reform Çabaları (1876-1922)”, s. 10.

³³ DTA. MBN. XV. 830/154, 3 Şubat 1329 [16 Şubat 1913].

³⁴ MV. 174/79/1, 9 Şubat 1328 [22 Şubat 1913].

Nezaretine sorulmuştur. Bunun üzerine Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, kayığın satışından elde edilecek gelirin ganaim-i bahriye kuralları gereğince Hazineye irat kaydedileceğine karar verdi³⁵. Ganaim-i bahriye geliri Hazineye ait olduğundan ganaim-i bahriye masrafından da Hazine sorumlu olacaktır. Balkan Harbi sırasında Meclis-i Vükela, İzmit'te zapt ve müsadere edilmiş olan Yunan tebaasına ait iki gemi için görevlendirilen iki bekçinin yevmiyeleriyle diğer masrafların toplamı olan 1500 kuruşun Hazinece karşılanmasına karar verdi³⁶.

2. Adem-i Meşruiyet Kararı

a. Müsaderenin Adem-i Meşruiyetine Karar Verilmesi

Kanuna ve devletler hukuku kurallarına aykırı olarak müsadere edilmiş olan gemi ve yüklere ilişkin yargılamada ganaim-i bahriye mahkemesi, müsaderenin adem-i meşruiyetine karar verir. Eğer bunlar mevcutsa aynen iade edilir, değilse nakden tazmin edilir.

Adem-i meşruiyetine ganaim-i bahriye mahkemesince karar verilmiş olan gemiler, sahiplerine makbuz senedi karşılığında teslim edilir. Zapttan itibaren geminin muhafazası için yapılmış olan masraflar gemi sahibinden tahsil edilir. Balkan Harbi sırasında zapt ve müsadere edilen Yunan Nikola'ya ait balıkçı kayığına ilişkin dava neticesinde Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesi, kayığın müsaderesinin adem-i meşruiyetine karar verdi. Bahriye Nezareti Hukuk Müşavirliğinden Mudanya Liman Reisliğine yazılan tezkirede, kayığın sahibi Nikola'ya makbuz senedi karşılığında teslim edilerek muhafazası için masraf yapılmışsa bunun da tahsil edilerek neticeden haberdar edilmesi ifade edildi³⁷.

³⁵ BEO. 1253/93933/2, 22 Kanunuevvel 1314 [3 Ocak 1899].

³⁶ MV. 174/79/1, 9 Şubat 1328 [22 Şubat 1913].

³⁷ DTA. MBN. XIV. 747/360, 9 Mayıs 1329 [22 Mayıs 1913]. Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesindeki bir başka yargılamada, müsaderenin adem-i meşruiyetine karar vermesi üzerine Yunan tebaasından Andon'a ait sandal makbuz karşılığında sahibine iade edildi. DTA. MBN. X. 690/198-199, 25 Kanunuevvel 1328 [7 Ocak 1913].

b. Müsadereden İstisna Tutulan Gemiler

Bir kısım gemiler, devletler hukuku kuralları ve sözleşmeler uyarınca zapt ve müsadereden istisna tutulmuşlardır. Ganaim-i bahriye mahkemesi, bunların zaptı halinde müsaderenin adem-i meşruiyetine karar verir. İstisna tutulan gemilerin hangileri olduğu, devletlerarası antlaşmalarla tespit edilmiştir. Bu gemiler, kıyı balıkçılığı ve mahalli taşımacılıkta kullanılan gemiler, dinî, idarî, hayrî hizmette bulunan gemilerle hastahane gemileridir. Devletlerarası sözleşmelerle posta gemilerine, zapt ve müsadereden masuniyet hakkı tanınmamıştır. Bununla birlikte XI. Lahey Sözleşmesiyle posta torbaları, müsadereden muaf tutulmuştur³⁸. Bu muafiyet, posta yazışmaları bakımından geçerli olup paket taşımacılığı için geçerli değildir³⁹. Kazazede gemilerin müsadereden masun olup olmadıkları tartışmalıdır.

Müsadereden istisna tutulan gemiler şunlardır:

(1). Kıyı Balıkçılığı ve Mahalli Taşımacılığa Mahsus Gemiler

Zapttan istisna tutulan gemilere ilişkin düzenlemelerin bir kısmı, XI. Lahey Sözleşmesindedir⁴⁰. Bu sözleşmenin 3. maddesi uyarınca, kıyı balıkçılığı ve mahalli taşımacılık için kullanılan küçük gemiler ve bu gemilerde bulunan harp kaçağı listesi dışındaki yükler, zapt, alıkoyma ve saldırıdan istisna tutulurlar⁴¹. Kıyı balıkçılığıyla uğraşan balıkçıların kendileri, tekneleri, av için kullandıkları aletleri ve avlamış oldukları balıkları bakımından tam bir dokunulmazlık söz konusudur⁴². Ancak bu dokunulmazlık, geminin düşmanca bir harekette bulunmasıyla beraber son bulur ve artık bu gemiler de müsadere edilebilir. Trablusgarp Harbinin başlamasını takip eden günlerde Selanik'te zapt olunan on iki kayığın açık denizlerde balıkçılık yapmaya uygun nitelikte olduğu gerekçesiyle müsaderelerine karar verilmesi, hükümet komiserince Selanik Ganaim-i Bahriye Mahkemesinden talep edildi. Bilirkişi

³⁸ Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, C: 2, s. 503.

³⁹ Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş**, s. 102.

⁴⁰ **Paris ve La Haye Konferanslarının Bahriyeye Müteallik Müfredatı**, İstanbul, Selanik Matbaası, 1329, s. 27 vd.

⁴¹ I. Dünya Savaşında Almanya, sözleşmede düzenlenen bu kuralı, İngiliz balıkçı teknelerini batırarak göz ardı eden tek devlet olmuştur. Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş**, s. 102.

⁴² Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım**, s. 117.

marifetiyle gerçekleştirilen keşif neticesinde, kayıkların iddia olunan niteliğe sahip olmayıp kıyı balıkçılığına mahsus olduğu gerekçesiyle mahkeme, müsaderenin adem-i meşruiyetine karar verdi⁴³.

Osmanlı hükümetinin sözleşmenin bu hükmüne uymaktan kimi durumlarda imtina ettiği görülmektedir. Bahriye Nezaretinin Sadarete gönderdiği 1915 yılına ait bir tezkirede, XI. Lahey Sözleşmesi tasdik edilmediğinden sözleşmenin 3. ve 4. maddelerinde sayılan küçük gemiler için öngörülen masuniyetle kayıtlı olunmadığı ifade edildi. Nezarete göre, bu gemilerin zapt ve müsaderesi mümkün olduğu gibi, bunların kullanılmaları halinde ilgililerin zararlarını tazmin etmek de gerekmeyecektir. Nitekim Trablusgarp Harbi sırasında zapt ve müsadere edilmiş bu nitelikteki gemiler için sonrasında herhangi bir tazminat talebi gündeme gelmemiştir. Bu gemilerin ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılmasının yanında, satılması da mümkündür. Ancak her şeyden önce ganaim-i bahriye mahkemelerince bunların müsaderelerinin meşruiyetine karar verilmiş olmalıdır⁴⁴.

(2). Dinî, Hayrî ve İlmî Hizmetlerde Kullanılan Gemiler

XI. Lahey Sözleşmesinin 4. maddesinde, dinî, hayrî ve ilmî hizmetlerde kullanılan gemiler de zapt edilebilecek gemiler dışında tutulmuştur. Örneğin, 9 Kasım 1911'de iki İtalyan harp gemisi, Cidde Limanına girerek burada, hacıları taşıyan İngiliz bandıralı bir gemiyi aradıktan sonra limandan ayrıldılar⁴⁵. Bu olay üzerine İngiltere, aranacak gemilerin daha dikkatli saptanması yolunda İtalya'yı uyardı⁴⁶.

⁴³ HR. SYS. 1566/1/81, 30 Teşrinievvel 1327 [12 Kasım 1911].

⁴⁴ HR. HMS. İŞO. 210/33/1, 13 Kanunusani 1330 [26 Ocak 1915].

⁴⁵ Mehmet Korkmaz, "Kızıldeniz'de Rekabet: 1911-1912 Trablusgarp Harbi Sırasında Kızıldeniz'de Osmanlı-İtalyan Mücadelesi", *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 21, Şubat 2013, s. 28.

⁴⁶ Ertuna, *TSK Tarihi-Osmanlı Devri Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912)*, s. 358.

(3). Hastahane Gemileri

Savaşta yaralanmış olan askerleri taşıyan hastahane gemileri de zapt olunamaz. II. Lahey Sulh Konferansının X. Sözleşmesine göre, devletler tarafından yalnızca savaşta yaralanmış ve hastalanmış olanların taşınması için yapılmış veya bu maksatla teçhiz edilmiş olup isimleri savaşın başlangıcında ya da en geç bu amaçla faaliyete geçmelerinden önce savaşan devletlere bildirilen hastahane gemileri, düşmanın taarruzuna ve zaptına karşı dokunulmazdır⁴⁷. Bu kuralın varlığına karşın, devletlerin buna her zaman riayet ettiğini söyleyebilmek mümkün değildir. I. Dünya Savaşında *Landeveny Casten* adlı İngiliz hastahane gemisi, Almanya tarafından batırıldı ve sandallarla kurtulmaya çalışan askerlere ateş açıldı⁴⁸.

1906 tarihli Cenevre Sözleşmesinin 18. maddesinde, hastahane gemileri ve ordulardaki sıhhiye grupları için ayırt edici işaret olarak, İsviçre'nin bayrağının renklerinin değiştirilmiş hali, yani beyaz zemin üzerine konulmuş Kızılhaç (Salîb-i Ahmer) belirlendi⁴⁹. Osmanlı Devleti ise bu sözleşmeyi, kendi gemilerinde Kızılhaç işaretine karşılık olmak üzere Kızılay (Hilâl-i Ahmer) işaretini kullanacağı ihtirazî kaydıyla imzaladı⁵⁰. Savaşan devletler, bu işaretleri taşıyan hastahane gemilerinin isimlerini diğer devletlere bildirecekler ve diğer devletler de bu gemilere taarruzda bulunmayacak, bunlar zapt edilmeyip alıkonulmayacaktır. Bu düzenlemelere karşın savaşan devletler, imzaladıkları bu sözleşmeyi onaylamamış olduklarından hükümlerini uygulamaktan da kimi durumlarda imtina etmişlerdir. Trablusgarp Harbi sırasında, yaralı askerleri serbestçe taşıyabileceği hususunda İtalya'dan teminat alınan *Kayseri* isimli hastahane gemisi, Hudeyde'ye giderken İtalya donanmasına ait

⁴⁷ Ahmet Tetik, Mehmet Şükrü Güzel, **Osmanlılara Karşı İşlenen Savaş Suçları (1911-1921)**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013, s. 137; Hastahane gemilerinin dokunulmazlığı, 1907 tarihli X. Lahey Sözleşmesinden sonra, 1949 tarihli II. Cenevre Sözleşmesi ve 1979 tarihli Ek Protokol I'de de düzenlenmiştir. Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş**, s. 102.

⁴⁸ Vehbi Velican (Haz.), **Beynelmilel Harp Hukuk Prensipleri Montreux Antlaşması ve Boğazlar Rejimi**, Gölçük, Donanma Komutanlığı Basımevi, 1965, s. 18.

⁴⁹ Zeki Mesud Alsan, "1949 Cenevre Sözleşmesi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C: 7, S. 3, 1950, s.39; Tetik, Güzel, **Osmanlılara Karşı İşlenen Savaş Suçları (1911-1921)**, s. 534.

⁵⁰ MV. 158/53/1, 6 Teşrinisani 1327 [19 Kasım 1911]; Şah idaresindeki İran ise, bayraklarından esinlenerek, "Kızıl-Aslan ve Güneş" işaretinin devletlerarasında tanınmasını sağlamıştır. Özden Sav, **Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Savaş ve Barış Hukuku**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2015, s. 51.

gemiler tarafından Kızıldeniz’de alıkonularak tayfası esir edildi⁵¹. İtalya’daki ganaim-i bahriye mahkemesi ise bu geminin hastane gemisi olmayıp içindeki doktorların subay oldukları ve geminin askeri nakliyatıta kullanıldığı gerekçesiyle müsadereesine karar verdi⁵².

(4). Kazazede Gemilerin Durumu

Yukarıda sayılanların yanında, üzerinde mutabık kalınmamış bir istisna daha bulunmaktadır: Bir deniz felaketi ya da şiddetli rüzgar sebebiyle düşman sahillerinde karaya oturan veya düşman limanına sığınmak durumunda kalan gemilerin akıbeti. Uzun asırlar boyunca devletler, kendi sahillerinde karaya oturan gemi ve gemideki eşyayı zapt etme hakkının hatta gemideki yolcu ve mürettebatı esir etme yetkisinin hükümdara ait olduğunu kabul ettiler. Bu haldeki gemilerin zapt ve müsadere edilip edilemeyecekleri konusunda o dönemin gerek kanunlarında ve uygulamalarında, gerekse hukukçuların görüşleri arasında birlik mevcut değildir. Örneğin Fransa, 1681’den itibaren bu durumdaki gemilere zapt işlemi uygulamamışken⁵³, İngiltere bunları zapt etti⁵⁴. Balkan Harbi sırasında, kısmen harap haldeyken kıyıya düşüp Nara yakınlarında zapt edilen Yunan bandıralı “Babil” vapuru hakkında Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesinde yargılama yapılmıştır⁵⁵.

B. İstirdat Halinde Verilecek Karar

Düşmandan istirdat olunan gemi ve yük hakkında yapacağı yargılama neticesinde bunların asıl sahiplerine iadesine karar verme yetkisi, ganaim-i bahriye mahkemesine aittir (Kanun, 11. madde). Mahkeme, gemi ve yükün asıl sahiplerine iadesi ve istirdat etmiş olan kaptan ve tayfaya verilecek avaid miktarının tayinine ilişkin davayı görür.

⁵¹ MV. 162/34/1, 10 Şubat 327 [23 Şubat 1912]; Mehmet Korkmaz, “Kızıldeniz’de Rekabet: 1911-1912 Trablusgarp Harbi Sırasında Kızıldeniz’de Osmanlı-İtalyan Mücadelesi”, s. 31.

⁵² A. Pearce Higgins, “Ships of War as Prize”, **British Yearbook of International Law**, 1925, s. 104; Hamdi Ertuna, **TSK Tarihi-Osmanlı Devri Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912)**, s. 359.

⁵³ Ahmet Reşit, **Hukuku Umumiye-i Düvel**, s. 83.

⁵⁴ Bonfils, Fauchille, **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel**, **Altıncı Kısım**, s. 121.

⁵⁵ TV., 6 Şubat 1328 [19 Şubat 1913], No: 1378.

İstirdada ilişkin gerçekleşecek yargılama sırasında gemi ve yükün asıl sahipleri, istirdat eden geminin kaptanı veya bunların vekilleri ile hükümet komiseri hazır bulunur. Gemi ve yükün asıl sahipleri veya bunların vekilleri, ilan aracılığıyla davet edilir. İlanda belirtilen sürenin sona ermesiyle birlikte davete icap etmemiş olanların gıyabında yargılamaya devam edilir (Kanun, 29. madde).

İstirdada ilişkin özel durumlar, Kanunun 40. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. İlk olarak, düşmanın ele geçirmiş olduğu gemi veya yük, ganimet maksadıyla zapt edilmiş olsa dahi ganaim-i bahriye mahkemesi, bunların istirdadı durumunda asıl sahiplerine iadelerine karar verir. Ancak böyle bir durumda, gemi ve yük sahipleri, istirdadı gerçekleştirenlerin masraflarını karşılamaya ve mahkemece takdir olunacak avaidi, istirdadı gerçekleştirenlere ödemeye mecburdur. Eğer istirdat olunan gemide düşmana ait yük varsa bunlar, ganaim-i bahriye kaidelerine uygun olarak iğtinam ve müsadere edilmiş sayılır.

İstirdada ilişkin ikinci özel düzenleme, devlete ait gemi ve yüklerin istirdadı hakkındadır. Eğer düşmandan istirdat olunan gemi ve yük, tâbiyetinde bulunulan devlete ait ise bunlar hakkında ganaim-i bahriye mahkemesince iade ya da benzer bir karar verilmesine gerek yoktur. Kanundaki ifadeyle bunlar, “hal-i aslîlerine avdet” ederler (Kanun, 40. madde).

Üçüncü olarak, Kanunda, tarafsız bir devletin tebaasına ait yükün istirdadı düzenlenmiştir. Düşmandan istirdat olunan yük, tarafsız bir devlete veya tarafsız devlet tebaasından bir şahsa ya da şirkete ait olabilir. Bu durumda yükü istirdat edilmiş olan, yükün düşman tarafından ganimet olarak kabul edilmeyip serbest bırakılması gerektiğini iddia eder ve bu iddiasını ispat edebilirse yük, sahibine iade edilir. Bu durumda yük sahibi, istirdadı gerçekleştirenlerin masraflarından sorumlu tutulmayacaktır. Ayrıca mahkemece, istirdadı gerçekleştirenler için avaid de tayin edilmez. Yani yük sahibinin iddiasını ispat etmesi durumunda masraf ve avaid ödemesine gerek kalmaksızın yük, sahibine iade edilir.

C. Zarar ve Ziyanın Tazmini Hakkında Verilecek Karar

Ganaim-i bahriye mahkemesi tarafından zapt ve müsadere edilmiş olan gemi veya yükün müsaderesinin adem-i meşruiyetine karar verilmesi halinde, bunların sahiplerine iadesi gerekir. Eğer iadesine karar verilen gemi veya yükte, zapttan kaynaklanan bir zarar ve ziyan söz konusuysa ya da zapt edilen gemi ve yük, Kanunda öngörülen sebeplere dayanarak tahrip edilip batırılmışsa⁵⁶ tazminata ilişkin dava⁵⁷, müsaderenin adem-i meşruiyetine karar verildikten sonra açılabilir.

Zapttan kaynaklanan zararın tazminine ilişkin ganaim-i bahriye mahkemesinde görülecek dava, gemi veya yükün sahibi tarafından açılır. Tazminat talebinin kabulü, ancak zapt gerçekleştirirken fahiş bir hata yapılmış olduğunun gemi veya yük sahipleri tarafından ispatlanmasına bağlıdır (Kanun, 36. madde).

Tazminat talebinin kapsamı, gemi ve yükün zapttan dolayı uğramış olduğu maddi zarar miktarıyla sınırlıdır. Tazminatın kapsamına, ilgililerin zapttan dolayı mahrum kaldıkları kâr ve ticaretleri kapsamındaki diğer kayıpları dahil değildir (Kanun, 36. madde).

Ganaim-i bahriye mahkemesi, dava neticesinde zarar ve ziyanın tazminine karar verirse tazminat, Hazine tarafından ödenir. Hazine, ödediği tazminat miktarı kadar zarar ve ziyana sebep olanlara rücu edebilir (Kanun, 38. madde).

⁵⁶ Zapt edilmiş olan ganimetle birlikte denizde seyredilmesi, mevcut harekâtın başarıyla neticelenmesini engelleyecek ya da gerçekleşecek takip sonucunda ele geçirilenlerin düşman tarafından istirdadı ihtimali söz konusu olacaksa ele geçirilen gemiyi yakma yahut batırma hususunda Kanunun 4. maddesinde, zapt eden gemi kaptanına böyle bir yetki tanınmıştır. *Hamidiye Kruvazörü* tarafından Adriyatik Denizini Yanya Denizine bağlayan Otranto Boğazı yakınlarında zapt edilen Yunan bandıralı *Leros Şilebi*, Hamidiye Kruvazörünün harekâtını engellememesi için en yakın limana götürülmeyp zapt edildiği yerde mahmuzlandı. Erol Mütercimler, **Destanlaşan Gemiler Hamidiye-Yavuz-Alemdar-Nusrat**, İstanbul, KASTAŞ A.Ş. Yayınları, 1987, s. 49-50. Mahmuz, zırhlı gemilerin baş tarafında ve su hattından birkaç kadem aşağıdan ileriye doğru çıkan demir uzantıdır. Bu demir sayesinde düşman gemilerinde delik açılarak düşman gemisinin batması sağlanırdı. Şemseddin Sami, **Kamus-ı Türki**, C: 2, s. 1265.

⁵⁷ 1904-1905 Rus-Japon Harbi sırasında Rus ganaim-i bahriye mahkemeleri, Rus donanmasıyla zapt edilip batırılan tarafsız Almanya, Danimarka ve İngiliz bandıralı birkaç geminin zapt ve müsadereleri hakkında adem-i meşruiyet kararı verdi. Bununla beraber ganaim-i bahriye mahkemeleri, gemi sahiplerinin zararlarının tazmini taleplerini, yalnızca müsaderenin meşruiyeti hakkında karar vermeye yetkili olduğu gerekçesiyle reddetti. L. Oppenheim, **International Law**, Vol: II, Fourth Edition, Ed.: Arnold D. McNair, London, Longmans, Green and Co. Ltd, 1926, s. 701.

Ç. Aavid Hakkında Verilecek Karar

1. Aavid

Aavid kelimesi, aaidat, irad, gelir anlamına gelir⁵⁸. Ganaim-i bahriye bakımından aavid ise gemi veya eşyanın zaptı sebebiyle bunları zapt edenlere verilen “ödöl”dür. Komisyon layihasında “aidat” olarak kullanılmış olmakla birlikte, Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesinde yapılan inceleme sırasında “aidat” ifadeleri, “aavid” olarak değıştirildi.

Ganaim-i bahriye aavidi, gemiyi ve yükü zapt ya da istirdat eden kaptan ve tayfanın hakkıdır. Zapt veya istirdat esnasında askeri harekâta iştirak eden, harekâtın başarılı olmasına hizmet edenlere de aaviddan pay verilir (Kanun, 41. madde). Zapt edilen gemi veya yükün müsaderesinin meşruiyetine ganaim-i bahriye mahkemesince karar verildiğinde yukarıda sayılanların Kanun hükümleri gereğince aaviddan pay alma hakları doğar (Kanun, 1. madde).

Düşman gemisi veya yükünü zapt eden geminin kaptanı ve tayfası, ganaim-i bahriye mahkemesine müracaat ederek, Kanundaki düzenleme çerçevesinde, kendileri için aavid tayin olunmasını talep edebilir (Kanun, 31. madde). Aavide ilişkin davada gemi kaptanı veya vekili, mahkemede davacı tarafı teşkil eder. Eğer aavid, istirdat olunan gemi ve yükten kaynaklanıyorsa bunların sahipleri, davalı sıfatını taşır (Kanun, 12. madde). Kanunda, gemi kaptanı ve tayfasının aavid talebine ilişkin dava hakkı düzenlenmiştir. Gemi maliklerinin dava hakkı olup olmadığı hususunda açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte ileride değinileceği üzere, maliklere de aaviddan pay verildiğinden bunların aavide ilişkin hususlarda dava haklarının olduğunu kabul etmek gerekir.

Mahkemece müsaderesinin meşruiyetine hükmolunan eşya, satılsın ya da satılmasın, eşyayı zapt edenlerin aavidi, kendilerine verilir (Kanun, 39. madde). Bazı durumlarda ise zapt edenlerin aavidi, Hazinesinden ödenir. Kanunun 28. maddesinde zapt olunan gemi ve yükün serbest bırakılmasına dair mahkeme kararının kesin hüküm halini kazanmasından itibaren altı aylık süre zarfında bunlar, sahiplerince

⁵⁸ Şemseddin Sami, **Kamus-ı Türki**, C: 2, s. 955.

talep edilmezse, artık satılabilirler. Yine belirtilen bu hükmün kesinleşme tarihinden itibaren beş senelik süre içerisinde bu gemi ve yük hakkında hiç kimse, dava açıp da iddiasını kanuni delillerle ispat edemezse gemi ve yük ya da bunların satışlarından elde edilmiş olan bedel, artık Hazineye ait olur. İşte böyle bir durumda, zapt edenler için tayin olunan avaid ve bunların zapt sırasında yapmış oldukları masraflar Hazineden karşılanır (Kanun, 32. madde).

Düşmandan istirdat olunan Osmanlı ya da tarafsız devlet tebaasına ait olan gemi ve yük için bunların sahipleri tarafından ödenecek avaid miktarını da ganaim-i bahriye mahkemesi tayin eder (Kanun, 11. madde). Mahkeme, istirdat olunan gemi ve yükün asıl sahiplerine iadesine karar verdiğinde bunlar, zapt edenlerin avaidini ve yaptıkları masrafları ödemeye de mahkum edilir (Kanun, 40. madde).

Genel kural, düşmandan gemi ve yük istirdat edenlere avaid ödenmesi olmakla birlikte avaid ödenmesini gerektirmeyen durumlar da Kanunda düzenlenmiştir. İlk olarak, zapt olunan gemi veya yükün hükümden önce, devlet tarafından sahibine iade edilmesi uygun görüldüğü takdirde, zapt edenlere avaid ödenmez (Kanun, 1. madde). Bunun yanında düşmandan istirdat olunan yükün, tarafsız bir devlet tebaasına ait olması durumunda ilgililer, bu yükün düşman tarafından ganimet kabul edilmediğini ispat edilebilirlerse herhangi bir avaid ya da masraf ödemeleri gerekmeksizin yük, sahibi olan ilgililere iade edilir (Kanun, 40. madde).

Ganaim-i bahriye mahkemesince bidayeten verilmiş olan kararın istinaf edilmesi, tayin olunan avaidin hak sahipleri arasında paylaştırılmasını, hükmün kesinleşmesine kadar tehir eder (Kanun, 27. madde).

2. Avaid Miktarının Belirlenmesi

Ganaim-i bahriye mahkemesi tarafından gemi ve yükün müsaderesinin meşruiyetine karar verildiğinde avaid, icap eden masrafların gemi ve yükün kıymetinden düşülmesinden sonra, bakiye kıymeti üzerinden tayin edilir.

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sırasında ganaim-i bahriye avaidi, şu şekilde tespit edilirdi: Öncelikle gemi veya yükün kıymetinden zapt için yapılmış olan

zorunlu masraflar düşüldükten sonra kalan miktarın üçte ikisi zapt eden geminin kaptan ve tayfasına, kalan üçte birlik kısım ise Bahriye Hastanesi sandığına verilirdi⁵⁹.

Kanuna göre avaid miktarı, aşağıda sayıldığı gibi tayin olunur:

- Düşman donanmasına ait bir harp gemisi ve yükü, eğer bir harp neticesinde ele geçirilmişse kıymetinin yarısı, harp olmadan ele geçirilmişse kıymetinin üçte biri,
- Düşman tebaasına ait tüccar gemisi ve yükü, harp edilerek ele geçirilmişse kıymetinin üçte ikisi, harp olmaksızın ele geçirilmişse kıymetinin yarısı,
- Düşmandan istirdat olunan Osmanlı gemisi veya yabancı devlet tebaasına ait gemi içinde bulunan düşmana ait yükün üçte ikisi (Kanun, 42. madde),
- Tüccar gemisi tarafından düşman gemi ve yükü zapt edildiği takdirde ganimetinin kıymetinin üçte ikisi (Kanun, 43. madde).

Donanma Kumandanlığı, çeşitli sebeplerle düşmandan zapt olunan gemi ve yükün tahrip olunması hususunda ilgililere emir verme yetkisine sahiptir. Bu durumdaki gemi ve yük hakkında ganaim-i bahriye mahkemesinde bidayeten görülen davada, bunların müsaderesinin mümkün olmadığına ve serbest bırakılmalarına karar verilebilir. Ancak daha sonra bidayeten bu yönde verilmiş olan karar, Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafi tarafından fesholunarak bunların müsaderelerine hükmolunabilir yahut düşman devletle yapılmış olan ateşkes ya da barış antlaşması gereğince bunlar icap edenlere iade edilebilir. İşte bu durumda zaptı gerçekleştirenlere verilecek avaid, davanın durumu ve özelliklerine göre, Kanunun 42. ve 43. maddelerinde düzenlenen oranları aşmamak şartıyla, Şura-yı Bahriye⁶⁰ tarafından tayin olunur. Belirlenen avaid, tasdik edilmek üzere padişaha arz edilir (Kanun, 44. madde). Şura-yı Bahriyeye tanınmış olan bu yetki, avaid miktarının tayini hususunda ganaim-i bahriye mahkemesinin genel yetkisine bir istisna teşkil eder.

⁵⁹ DTA. MKT. III 194/45, 29 Haziran 1293 [11 Temmuz 1877].

⁶⁰ Kanun yürürlüğe girmesinden sonra Şura-yı Bahriyenin lağvı üzerine görevleri, Kanunda yapılan değişikle, “Erkân-ı Harbiye-i Bahriye”ye devredildi. Açıklama için bkz.: İkinci Bölüm, IV.B. başlığı.

Düşman tarafından zapt edilmiş olan Osmanlı veya tarafsız devlet tebaasına ait gemi veya yükün istirdat olunması durumunda ganaim-i bahriye mahkemesince bunların kıymetinin sekizde biri oranında avaid hükümlenir. Ancak istirdat, zorlu ve tehlikeli durumda gerçekleşmişse avaid miktarı, gemi ve yükün kıymetinin dörtte birine eşittir (Kanun, 45. madde).

3. Avidin Paylaştırılması

Avid miktarının ganaim-i bahriye mahkemesi ve istisnaen Şura-yı Bahriye tarafından tayin edilmesinden sonra avidin ne şekilde taksim edileceği meselesi gündeme gelir. Avidin kim tarafından taksim edileceği, zaptı gerçekleştirenin kim olduğuna göre değişir.

Osmanlı Donanmasına ait gemiler tarafından zapt edilmiş gemi ve yüklerden kaynaklanan avid, ganaim-i bahriye mahkemesi tarafından paylaştırılmaz. Bu paylaştırma için Maliye ve Bahriye Nezaretleri memurlarından oluşan bir komisyon kurulur. Daha sonra bu komisyon, tayin olunan avidin hak sahipleri arasında ne şekilde paylaştırılacağını gösteren hususi cetveller hazırlar. Burada hak sahipleri, sorumluluk dereceleri, rütbe ve memuriyetlerinin önemi ile zaptın gerçekleşmesindeki katkıları nispetinde çeşitli sınıflara ayrılırlar. Komisyonun hazırladığı cetveller, önce Şura-yı Bahriyece incelenir. Daha sonra Şura-yı Bahriye tarafından tasdik-i âliye arz edilir (Kanun, 47. madde). Donanma ve fırka-yı bahriye kumandanlarının kendileri için cetvellerde gösterilen hisseyi talep etme hakları olduğu, Kanunun 49. maddesinde ayrıca düzenlenmiştir.

Avidi gerektiren zapt işlemi, Osmanlı Donanmasına ait gemilerden başka, Osmanlı tebaasından tüccar gemileri tarafından da gerçekleştirilmiş olabilir. Bu durumda, zaptı gerçekleştiren gemilerin sahipleri, zapt sırasında gemilerinin uğradığı hasar nispetinde, zapt olunan ganaim-i bahriyenin kıymetinin dörtte birinden yarısına kadar pay alırlar. Eğer zaptı gerçekleştiren gemi üzerinde birden fazla kişinin birlikte mülkiyeti söz konusu ise maliklerden her biri, gemideki payı oranında avidden pay alır. Ganaim-i bahriye mahkemesi tarafından avidin bu şekilde paylaştırılmasından

sonra kalan miktar, Kanunun 47. maddesinde düzenlenen cetvel esasına uygun olarak, zaptı gerçekleştiren tüccar gemisinin tayfası arasında paylaştırılır (Kanun, 48. madde).

Donanmaya ait gemiler ya da tüccar gemisi tarafından gerçekleştirilmiş olan zaptın icrasına doğrudan iştirak etmemekle birlikte, zapt edilebilecek gemi ve eşyanın bulunduğu yere dair bilgi veren kişilere de masraflar çıkarıldıktan sonra kalan kıymetin yüzde dördü miktarında avaid verilir (Kanun, 49. madde).

Avaid verilmesini gerektiren zaptın icrası sırasında ya da avaidin taksim edilmesinden önce vefat edenler için Kanunda ayrıca bir düzenleme bulunmaktadır. Zaptın icrası sırasında ya da zapt işlemine katıldıktan sonra vefat edenlerin avaid üzerindeki payları, şer‘i hukuka uygun olarak bunların veresesine verilir (Kanun, 50. madde).

IV. İstinaf Yargılaması

Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafının kuruluşu ve teşkilatı, önceki bölümde ele alındığından bu bölümde yalnızca yargılama usulü incelenecektir.

Kanun gereğince, ganaim-i bahriye mahkemelerinin bidayeten vermiş olduğu kararları incelemek üzere Dersaadette bir Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafı kuruldu. Heyetin toplanması için yedi azasının en az beşinin hazır bulunması gerekir. Heyet, hazır bulunan azaları arasında oyçokluğuyla karar alır. Oyların karşılıklı olarak eşit çıkması durumunda, Divan-ı İstinaf heyeti reisinin bulunduğu taraf tercih olunur (Kanun, 10. madde).

İstinaf yargılamasında, bidayeten verilmiş olan kararı istinaf için başvuran “müstenif”, karşı taraf ise “müstenefün-aleyh” sıfatını taşır. Balkan Harbi sırasında zapt ve müsadere edilmiş olan Yunan tebaasından Fontana’ya ait istimbet hakkında Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesi tarafından müsaderesinin meşruiyetine karar verilmesi üzerine Fontana’nın vekili Jan Proko, Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafına istinafen başvurdu. Divan-ı İstinafta görülen davada istinaf başvurusunu

yapan Fontana “müstenif” sıfatını, Divan-ı İstinafin hükümet komiseri Sadi Bey ise “müstenifün-aleyh” sıfatını haizdi⁶¹.

İstinaf yoluna başvuru süresi, her devletin kendi kanuna göre, üç günden üç aya kadar değişiklik gösterir⁶². Ganaim-i bahriye mahkemeleri tarafından bidayeten verilmiş olan karar aleyhine yapılacak istinaf başvurusu süresi, Kanunun 25. maddesinde düzenlenmiştir. Bidayeten verilen kararlar aleyhine bir aylık süre içerisinde istinaf başvurusunda bulunulabilir. Bu süre, kararın ilgiliye tebliğ edildiği tarihten itibaren başlar. Eğer bidayeten görülen dava, davalının gıyabında gerçekleşmiş ve ilgilinin tebligata uygun ikamet adresi bilinmiyorsa, bidayeten verilmiş olan karar gazetede ilan olunur. Böyle bir durumda istinaf başvurusu için bir aylık süre, ilan tarihinden başlar. Nitekim, Dersaadet Ganaim-i Bahriye Mahkemesi, 29 Kanunusani 1328 [11 Şubat 1913] tarihli ilamla Yunan tebaasından Nikola’nın mutasarrıfı bulunduğu istimbotun zapt ve müsaderesinin meşruiyetine karar verdi. Ancak Nikola’nın ikametgahı bilinmediğinden karar, kendisine tebliğ edilemedi. Bunun üzerine mahkeme komiserliğince verilen ilanda, söz konusu kararın mahkeme divanhanesine asıldığı ve Nikola’nın mahkeme komiserliğine müracaat ederek kararı tebellüğ etmemesi halinde ilan tarihinden itibaren istinaf süresinin işlemeye başlayacağı ifade edildi⁶³.

İstinaf başvurusunda bulunan taraf, istinaf dilekçesini davayı bidayeten görmüş olan ganaim-i bahriye mahkemesine verir. İstinaf dilekçesine ilgili sayısı kadar nüsha eklenir. İstinaf dilekçesinin verildiği ganaim-i bahriye mahkemesi, nüshaları ilgililere tebliğ eder ve dilekçe aslını, dava dosyasıyla birlikte on gün içinde Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafına gönderir. Divan-ı İstinaf, dilekçe ve dava dosyasının kendisine ulaşmasından itibaren on gün içinde taraflara ve icap eden ilgililere davetiye

⁶¹ **Ceride-i Adliye**, 27 Mayıs 1329 [9 Haziran 1913], Nu. 96, s. 5285.

⁶² Bedros Karayan, “Ganaim-i Bahriye”, **Ceride-i Adliye**, Sene: 3, Nu: 61, 5 Haziran 1328 [18 Haziran 1912], s. 2988.

⁶³ **TV.**, 10 Şubat 1328 [23 Şubat 1913], No: 1381.

ıkararak yargılamaya başlar (Kanun, 25. madde). Divan-ı İstinafa gönderilen istinaf dilekçesi, burada tutulan istida defterine kaydedilir⁶⁴.

İstinaf yargılamasına, istinaf dilekçesinin okunmasıyla başlanır. Divan-ı İstinaf heyeti, başvurunun zamanında yapılıp yapılmadığı hakkında karar verir. Daha sonra karşı tarafa, istinaf başvurusunun zamanında yapılmadığı hususunda bir itirazı olup olmadığı sorulur⁶⁵.

İlk derecede olduğu gibi, istinaf yargılaması sırasında da davaya müdahil olmak mümkündür. İlgililerin henüz hüküm verilmeden önce yapmış oldukları davaya müdahale talepleri, Divan-ı İstinaf tarafından incelenir. Ancak talepler hakkında verilecek olan kararlar kesindir, aleyhine başvurulacak herhangi bir kanuni yol yoktur (Kanun, 25. madde).

İstinaf yargılaması devam ederken gemi ve yükü kefaletle veya kefaletsiz geçici olarak serbest bırakmak, Divan-ı İstinafın yetkileri arasındadır (Kanun, 27. madde).

Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafı, Osmanlı ganaim-i bahriye yargısı içerisinde uyuşmazlıkların halli hususunda, kural olarak, ikinci derecede iş görür. Ancak bu kurala bir istisna teşkil eden, Divan-ı İstinafın ilk derecede gördüğü bir dava vardır. Eğer genel mahkemelerden biriyle ganaim-i bahriye mahkemesi ya da iki ganaim-i bahriye mahkemesi, ganaim-i bahriyeye ilişkin bir davanın kendi görev alanlarına girmediği yönünde karar verirlerse bu halde davayı Divan-ı İstinaf, ilk derecede ve kesin olarak görür (Kanun, 26. madde).

Divan-ı İstinaf, gerçekleşecek yargılama neticesinde tasdik (onama) ve fesih (bozma) olmak üzere iki türlü karar verebilir. Eğer ilk derecede verilen karar, usule ve kanuna uygun görülürse tasdik olunur. Ancak ilk derecede verilen karar, usule ve kanuna aykırı görülürse fesholunur. Fesih kararı zerine Divan-ı İstinaf, davayı ilk derece mahkemesine göndermeyip kendisi karar verir (Kanun, 25. madde).

⁶⁴ DTA. 7598/70.

⁶⁵ **Ceride-i Adliye**, 27 Mayıs 1329 [9 Haziran 1913], Nu. 96, s. 5285.

İlk derecede verilen karar aleyhine istinaf başvurusunda bulunulması, kural olarak, kararın icrasını tehir etmez. Ancak zapt veya istirdat olunan gemi ve yük hakkında takdir olunan avalidin hak sahipleri arasında paylaştırılmasına ilişkin kararların icrası, istinaf incelemesi neticesinde karar verilinceye kadar geri bırakılır. Ancak Divan-ı İstinaf, gerekli görürse bidayeten verilmiş olan diğer kararların da icrasının tehirine karar verebilir (Kanun, 27. madde).

SONUÇ

Devletler arasındaki deniz savaşlarının bir neticesi olarak düşman devletin ve tebaasının denizdeki gemi ve eşyasına el konulması, tezde incelenen dönem olan 20. yüzyılın başından önceki asırlardan itibaren uygulanagelen bir usuldür. O dönemlerde bile devletler, ganaim-i bahriyeye ilişkin meseleleri belli bir kaideye bağlama yoluna gitmişlerdir. Bu kaideler, devletlere ve asırlara göre değişmiştir. Devletlerarası hukukun yazılı hale getirilmeye başlandığı 19. yüzyıldan, özellikle de bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren pek çok devletlerarası konferanslar toplanmıştır. Bu konferanslarda düzenlenen hukuk sahalarından biri de savaş hukukudur. Silahlanmanın artması ve savaşın cepheleri aşarak kara savaşlarında sivil halk, denizde de şahıslara ait gemi ve yükler üzerindeki etkilerinin kaçınılmaz ve inkar edilmez şekilde genişlemiş olması, devletleri savaş hukukunu belli kaidelere bağlamaya ve bunları tespit için konferanslar toplamaya sevk etmiştir.

Tezde ele alınan konu itibariyle deniz savaş hukukuna ilişkin geniş kapsamlı ve etkili düzenlemelerin yapıldığı konferans, 1907 tarihli II. Lahey Sulh Konferansıdır. Bu konferansta, çoğunluğu deniz savaş hukukuna ilişkin olmak üzere on üç sözleşme imzalanmıştır. Osmanlı Devleti de bazı sözleşmelere çekinceler koymakla birlikte bunları imzalamıştır. Ancak devletlerin büyük bir kısmının sözleşmeleri onaylamakta ayak diremesi sebebiyle Osmanlı Devleti, dönemin havasına uyarak sözleşmeleri onaylamamıştır. Arşivdeki kimi belgelerde anılan sözleşmelere uyulacağı belirtilse de kimilerinde bunların uygulanmayacağı ifade edilmiştir.

Ganaim-i bahriyenin konusunu, deniz savaşlarında harp gemileri dışında zapt edilen düşmana ait gemi ve yükler teşkil ettiğinden “düşman” ve “tarafsız” sıfatlarının tayin edilmesi büyük bir önem arz eder. Savaş zamanlarında tarafsızlar vasıtasıyla gerçekleşen ticaretin aksamaması için düşman ve tarafsız sıfatlarının ne şekilde tespit edileceği gerek devletlerarası hukuk kurallarıyla gerekse teamüllerle belirlenmiştir. Osmanlı Devletinin ise bu kurallara genellikle uyduğu görülmektedir. Bunlara aykırı uygulamaları söz konusu olduğunda hükümet, kendisine gelen itirazlar üzerine idari kararlarla düzeltilemeyecek aykırılıkların giderilmesi için

ilgililere ve yabancı sefaretlere başvuru mercii olarak ganaim-i bahriye mahkemelerini göstermiştir.

Zapt ve müsadere hakkının ne şekilde, ne zaman ve nerede kullanıldığında meşru kabul edileceği devletlerarası hukukla düzenlenmiştir. Bununla beraber bazı hususların II. Dünya Savaşı döneminde dahi düzenlenmeyip devletlerin kendi uygulamalarına göre hareket ettikleri görülmektedir.

Harp kaçağı eşya hakkında Hugo Grotius'tan beri uygulanagelen üçlü sınıflandırma, 1909 Londra Beyannamesinde de esas kabul edilerek hangi tür eşyanın harp kaçağından sayılacağı meselesi bir kaideye bağlanmıştır. Osmanlı Devleti, her ne kadar bu beyannamenin hazırlandığı konferansa davet edilmeyip bunu imzalamamış olsa da harp kaçağı konusunda bu beyannamenin kaidelerine göre hareket etmiştir.

Trablusgarp Harbinin ilk günlerinden itibaren zapt edilen gemiler hakkında karar verecek bir merciin kurulması gerektiği hususunda, gemilerin zaptıyla birinci derecede ilgilenen Bahriye Nezaretiyle yabancı sefaretlerin itirazlarına doğrudan muhatap olan Hariciye Nezareti, Sadaretle birçok yazışma gerçekleştirmiştir. Nezaretler, zapt işlemleri sebebiyle ileride devletin tazminat sorumluluğunu doğuracak itirazların giderilmesi ve gerçekleştirilen zapt işlemlerinin mahkeme kararıyla meşruiyet kazanması için ganaim-i bahriye mahkemelerinin kurulması gerektiği görüşündeydiler.

Ganaim-i bahriye mahkemelerinin Trablusgarp Harbinin başlangıcından çok kısa bir süre sonra faaliyete geçmiş olmasına karşın mahkemenin teşkilatına ve yargılama usulüne ilişkin bir kanun ya da nizamname yürürlükte değildi. Ganiam-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinin yürürlüğe girdiği 31 Ocak 1912'ye kadar ganaim-i bahriye mahkemeleri, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sırasında çalışmış olan Müsaderât-ı Bahriye Meclisinin nizamname, kararname ve talimatıyla devletlerarası hukuka göre davaları karara bağlamışlardır.

Ganaim-i bahriye mahkemelerinde uygulanacak yargılama usulü ve mahkemenin teşkilatına ilişkin hükümler 31 Ocak 1912 tarihinde yürürlüğe giren

Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinde düzenlenmiştir. Bu kanun, komisyon aşamasında her ne kadar nizamname olarak hazırlandıysa da yargılama usulüne ilişkin hükümler içermesi sebebiyle kanun olarak ilan edilmesi uygun görüldü. Kanunun ilan edildiği tarihte Meclis-i Umumi toplantı halinde olmadığından muvakkat kanun olarak yürürlüğe girdi. Meclis-i Umumi toplandıktan sonra kanun metni ve gerekçesi Meclis-i Mebusana gönderildiyse de kanunlaştırmak için meclis gündemine alınmamıştır.

Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati, İstiklal Harbi sırasında faaliyette bulunan Samsun Ganaim-i Bahriye Mahkemesinde de uygulanmıştır. Bu muvakkat kanun, Cumhuriyet döneminde de uzun yıllar yürürlükte kalmış ve II. Dünya Savaşının başlamasından sonra hazırlanan 10 Temmuz 1940 tarih ve 3894 sayılı Denizde Zabt ve Müsadere Kanunuyla yürürlükten kaldırılmıştır.

Ganaim-i bahriye mahkemesi, nitelik itibarıyla bir ceza mahkemesi olmayıp gördüğü davalar itibarıyla medeni hukuka ilişkin yargılama yapan bir mahkeme de sayılamaz. Bu mahkeme, bir ihtisas mahkemesidir. Osmanlı ganaim-i bahriye mahkemesi, adli, idari ve karma nitelikte teşekkül eden sistemler içerisinde karma sistemle teşekkül eden bir mahkemedir. Heyetinde gerek hakimlerin, gerekse deniz subaylarının olması bu niteliğini ortaya koymaktadır. Tezde teşekkül şekli belirtilen Yunan ganaim-i bahriye mahkemesi de Osmanlı ganaim-i bahriye mahkemesi gibi karma niteliktedir.

Ganaim-i bahriye mahkemesi heyeti, Adliye ve Bahriye nezaretlerince tayin olunan beş azadan oluşur. Heyete dahil olmamakla birlikte mahkemede bir de hükümet komiseri bulunur. Adliye Nezaretince tayin olunan azaların çoğunlukla ticaret ve ticaret-i bahriye mahkemeleri azaları arasından tercih edildiği görülmektedir.

Trablusgarp Harbi başladığında ilk aşamada İstanbul, Selanik ve İzmir’de ganaim-i bahriye mahkemeleri kurulmuştur. Ancak daha sonra görülen lüzum üzerine Suriye ve İskenderun sahillerinde gerçekleşecek zapt ve müsaderelerden kaynaklanan davaların görülmesi için Beyrut’ta da bir ganaim-i bahriye mahkemesi kurulmuştur. I. Dünya Savaşı zamanında Basra (öncesinde Bağdat’ta), Hudeyde ve

Samsun’da ganaim-i bahriye mahkemeleri kurulmuştur. Cumhuriyet döneminde Kıbrıs Barış Harekatı sırasında da İstanbul, İzmir ve İçel’de deniz müsadere mahkemelerinin kurulması kararlaştırılmıştır.

Ganaim-i bahriye mahkemeleri, Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatinde düzenlenen usule göre yargılama yapar. Yargılama usulüne ilişkin bu kanunda düzenlenmemiş hususlarda ise hukuk muhakemesi kanuna başvurulmaktadır.

Ganaim-i bahriye mahkemeleri zapt ve müsaderenin meşruiyetine, zapt, tahrip ve hasardan kaynaklanan tazminat taleplerine, istirdat olunan gemi ve yüklerin asıl sahiplerine iadesiyle zaptı gerçekleştirip avaide hak kazananların alacakları avaid miktarına karar verir. Ganaim-i bahriye mahkemelerinin diğer mahkemelerle ve kendi aralarında meydana gelecek görev uyuşmazlıkları hakkında Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafinın kararına göre davaya bakacak merci tayin edilir.

Ganaim-i bahriye mahkemesi, müsadere hakkında gördüğü davada müsaderenin meşruiyetine ya da adem-i meşruiyetine karar verir. Müsaderenin meşruiyetine karar verilen gemiler öncelikle Bahriye Nezaretinin ihtiyaçları doğrultusunda kullanılmıştır. Bahriye Nezaretinin ihtiyacı dışındaki gemiler ise başta Seyr-i Sefain İdaresi olmak üzere farklı kurumlara tahsis olunmuştur. Müsaderesinin adem-i meşruiyetine karar verilen gemiler ise sahiplerine iade edilir.

Ganaim-i bahriye mahkemelerinin faaliyete geçmesinden önce, Müsaderat-ı Bahriye Meclisi döneminde ganaim-i bahriye işlerinin tek dereceli bir incelemeye tâbi tutulduğu görülmektedir. Esas itibarıyla bu dönemde, meclisin verdiği kararlar aleyhine belli gerekçelerle bir üst incelemeye başvurma yolları kapatılmıştır. Müsaderat-ı Bahriye Meclisinin kanuna ve devletler hukukuna açıkça aykırılık teşkil eden ve yetkisini aşarak verdiği kararlarla sınırlı olmakla üzere Temyiz Mahkemesine başvuru yolu tanınmıştır. Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati, Osmanlı ganaim-i bahriye yargılamasında bir yenilik olmak üzere ilk derecede verilen kararlar aleyhine ikinci bir inceleme mercii olarak Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafinı düzenlemiştir.

Ganaim-i bahriye mahkemesince verilen kararlar, İstanbul'da kurulmuş olan Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafinda istinafen incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde ilk derece mahkemesi kararı onanır ya da feshedilir. Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafı, ilk derece mahkemesinin kararını feshederse davayı ilk derece mahkemesine geri göndermeksizin kendisi, ilk derece mahkemesi gibi dava hakkında karar verir. Ganaim-i Bahriye Divan-ı İstinafının bu şekilde vermiş olduğu kararlar kesindir, istinafı mümkün değildir.

Çalışma boyunca tezde kullanılan belgelerden Osmanlı ganaim-i bahriye mahkemesine ilişkin bazı çıkarımlar yapmak mümkündür. Osmanlı ganaim-i bahriye mahkemesinin bazı kararlarının ve uygulamalarının Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkatine ve devletlerarası hukuka aykırı olduğunu görülmekle birlikte, mahkemelerin baktıkları işlerde kanuna ve devletler hukuku kaidelerine riayette azami dikkat göstermiş oldukları söylenebilir. Mahkemenin faaliyette bulunduğu Trablusgarp Savaşından I. Dünya Savaşı sonuna kadar devletin en büyüğünden en küçüğüne her türlü deniz aracına ihtiyacı olduğu gerçeğine karşın mahkemenin tespit edilen kararlarından ve gıyapta yapılan yargılamalar sonucunda gazetelerde ilan edilen karar özetlerinden hareketle azımsanmayacak sayıda zapt ve müsaderenin adem-i meşruiyeti kararı verildiği, gemi ve yüklerin sahiplerine iade edildiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

A. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

1. Sadaret Divan (Beylikçi) Kalemi Mukâvelenâme ve Mukâvelât Defterleri

- Sadaret Divan Mukavelenameleri (A.DVN.MKL.)

2. Babıali Evrak Odası Evrakı (BEO.)

3. Cevdet Tasnifi

- Cevdet Bahriye (C.BH.)

4. Dahiliye Nezareti

- Dahiliye Nezareti Hukuk Müşavirliği Evrakı (DH.HMŞ.)

- Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı (DH.MUİ.)

5. Hariciye Nezareti

- Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Evrakı (HR. HMŞ. İŞO.)

- Hariciye Nezareti Siyasi (HR. SYS.)

- Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı (HR. TO.)

6. İradeler

- İrade Adliye ve Mezahib (İ.AZN.)

- İrade Bahriye (İ.BH.)

- İrade Hariciye (İ.HR.)

- İrade Meclis-i Mahsus (İ.MMS.)

- İrade Şura-yı Devlet (İ.ŞD.)

7. Maliye Nezareti

- Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti Evrakı (ML.EEM.)

8. Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.)

9. Şura-yı Devlet Evrakı (ŞD.)

B. Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi

- Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı (1928-)

C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Deniz Tarihi Arşivi

1. Deniz Tarihi Arşivi Evrakı (DTA.)

2. Deniz Tarihi Arşivi Mülga Bahriye Nezareti Evrakı (DTA. MBN.)

3. Deniz Tarihi Arşivi Bahriye Nezareti Mektubî Kalemi Evrakı (DTA. MKT.)

4. Deniz Tarihi Arşivi Müsadere Komisyonu Varide Dosyası (DTA. MKVD.)

II. Süreli Yayınlar

- Alemdar

- Ceride-i Adliye

- Hikmet

- Resmi Gazete

- Şehbal

- Takvim-i Vekayi

- Tanin

- Tasvir-i Efkar

III. Kaynak Eserler

- Ahmed Cevdet Paşa: **Tarih-i Cevdet**, C. II-1.Kitap, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018
- Ahmed Şuayb: **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel (İkinci Sınıf Dersleri)**, Dersaadet, Matbaa-i İkbal, 1328
- Ahmet Reşit [Turnagil]: **Hukuku Umumiye-i Düvel**, İstanbul, Arkadaş Matbaası, 1932
- Akıncı, Sami: “Gemi Mülkiyeti”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C: 23, S: 3-4, 1958, s. 291-368
- Akyıldız, Ali: “Şura-yı Devlet”, **TDVİA**, C. 39, 2010, s. 236-239
- Ali Haydar Emir: **1327-1328 Türkiya-İtalya Harbi Tarih-i Bahrîsi**, Bahriye Matbaası, 1329
- Alsan, Zeki Mesud: “1949 Cenevre Sözleşmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 7, S. 3, 1950, s. 37-57
- Alsan, Zeki Mesud: **Devletler Hukuku Dersleri**, Ankara, Siyasal Bilgiler Okulu Yayınları, 1947
- Alsan, Zeki Mesud: **Yeni Devletler Hukuku**, C. 2, Ankara, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., 1951
- Amiral Stockton: **Bahriye Zabitanına Mahsus Hukuk-ı Umumiye-i Düvel**, Çev.: Yüzbaşı Ahmed Vahid, Matbaa-i Bahriye, 1328

- Aslan, M. Yasin: “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.: 79, 2008, s. 235-274
- Badem, Candan : **Kırım Savaşı ve Osmanlılar**, Çev.: Eşref Bilgen Özbilen, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017
- Başgil, Ali Fuat: “Türkiye Teşkilât Hukukunda Nizamname Mefhumu ve Nizamnamelerin Mahiyeti ve Tâbi Olduğu Hukukî Rejim”, **Cemil Bilsel’e Armağan**, Ayrı Baskı, İstanbul, 1939
- Beehler, Commodore W. H.: **1911-1912 Türk-İtalyan Savaşı**, Çev. Leyla Yıldırım, İstanbul, İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, 2014
- Bedros Karayan: “Ganaim-i Bahriye”, **Ceride-i Adliye**, Sene: 3, Numara: 60, 20 Mayıs 1328 [31 Mayıs 1912], s. 2943-2949
- Bedros Karayan: “Ganaim-i Bahriye”, **Ceride-i Adliye**, Sene: 3, Numara: 61, 5 Haziran 1328 [18 Haziran 1912], s. 2988-2990
- Besbelli, Saim: **TSK Tarihi-Osmanlı Devri 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi**, C. 3, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1980
- Bilmen, Ömer Nasuhi: **Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, İstanbul, Bilmen Yayınevi
- Bonfils, Henry Joseph, Paul Fauchille: **Hukuk-ı Umumiye-i Düvel, Altıncı Kısım, Hukuk-ı Harpden Muharebat-ı**

- Bahriyeye**, Çev.: Ahmed Selahaddin, Dersaadet, Kasbar Matbaası, 1328
- Bonfils, Henry Joseph, Paul Fauchille: **Telhis-i Hukuk-ı Düvel**, Çev.: Ahmed Selahaddin, Dersaadet, Necm-i İstikbal Matbaası, 1326
- Braudel, Fernand: **II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, C: II, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2017
- Can, Mertol: **Deniz Ticaret Hukuku Ders Kitabı**, C: I, Ankara, İmaj Yayınevi, 2000
- Castren, Erik: **The Present Law of War and Neutrality**, Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Oy., 1954
- Childs, Timothy W.: **Trablusgarp Savaşı Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri (1911-1912)**, Çev.: Deniz Berktaş, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008
- Crozat, Charles: **Devletler Umumî Hukuku**, C. 1, Çev.: Edip Çelik, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1950
- Düzcü, Levent: “Osmanlı Bahriye Teşkilâtında Reform Çabaları (1876-1922)”, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, C. 3, S. 5, 2009, s. 1-20
- Ekinci, İlhan : “İşkodra Gölü ve Boyana Nehrinde Uluslararası Nehir Hukuku Tartışmaları”, (Çevrimiçi),

<https://www.academia.edu>, 14 Nisan 2019

Ertuna, Hamdi:

TSK Tarihi-Osmanlı Devri Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912), Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1981

Fevzi:

1853-1855 Türk-Rus Harbi, Kırım Seferi, İstanbul, Devlet Matbaası, 1927

Garner, James Wilford:

Prize Law During The World War, New York, The Macmillan Company, 1927

Gedikli, Fethi:

Şura-yı Devlet Belgeler, Biyografik Bilgiler ve Örnek Kararlarıyla, 2. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018

Gladisch, Walter:

“Müsadere ve Ganaim Hakkının [Prisenrechts] Tatbiki”, **İstanbul Barosu Mecmuası**, Yıl: 1940, C.: XIV, Çev.: Kenan Or, s. 611-629

Grotius, Hugo :

Savaş ve Barış Hukuku (De Iue Belli Ac Pacis), Çev.: Seha L. Meray, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1967

Hadduri, Macid:

İslam Hukukunda Savaş ve Barış, Çev.: Fethi Gedikli, 2. Baskı, İstanbul, Ekin Yayınları, 2018

Hampden, Charles Hobart:

Hobart Paşa’nın Anıları, Çev.: Derin Türkömer, Haz.: Kansu Şarman, 3. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015

- Ha erlio lu, Orhan: **Ticaret Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1982
- Hasan Fehmi Pa a: **Telhis-i Hukuk-ı Düvel**, Tab‘-ı S n , Dersaadet, Mahmud Bey Matbaası, 1326
- Hergüner, Mustafa: “Kurtuluş Savaşı’nda Denizcili imiz”, **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstit  ** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1992
- Higgins, A. Pearce: “Ships of War as Prize”, **British Yearbook of International Law**, 1925, s. 103-110
- Ho , Hasan Serdar : **Haklı Savaş ve  nsancıl Hukuk**, İstanbul, On  ki Levha Yayıncılık, 2013
- Katip Çelebi: **Tuhfetü’l-Kibar F  Esfari’l-Bihar (Deniz Savaşları Hakkında Büyüklere Armağan)**, Haz.: Orhan  aik Gökyay, C. 1, İstanbul, Tercüman 1001 Temel Eser, 1980
- Korkmaz, Mehmet: “Kızıldeniz’de Rekabet: 1911-1912 Trablusgarp Harbi Sırasında Kızıldeniz’de Osmanlı- talyan Mücadelesi”, **Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi**, S. 21,  ubat 2013, s. 17-43
- Kuran, Selami: **Uluslararası Deniz Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2016

Lawrence, T. J.:

The Principle of International Law, Seventh Edition, Ed.: Percy H. Winfield, London, Macmillan&Co., 1937

Mehmed Cemil [Bilsel]:

Sulhte ve Harpte Hukuk-ı Düvel, İstanbul, Erkân-ı Harbiye Mektebi Matbaası, 1339

Meray, Seha L.:

Devletler Hukukuna Giriş, C. 2, Yeniden gözden geçirilmiş 3. bası, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1965

Mete, Şengül:

“Trablusgarp Savaşı ve İtalya’nın Akdeniz’deki Faaliyetleri”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C. 3, S. 8, 1998, s. 261-292

Mütercimler, Erol:

Destanlaşan Gemiler Hamidiye-Yavuz-Alemdar-Nusrat, İstanbul, KASTAŞ A.Ş. Yayınları, 1987

Oppenheim, L.:

International Law, Vol. II, Fourth Edition, Ed.: Arnold D. McNair, London, Longmans, Green and Co. Ltd, 1926

Öndeş, Osman:

Vapur Donatanları ve Acenteleri Tarihi, İstanbul, İMEAK Deniz Ticaret Odası Yayınları, 2013

Özen, Selim:

Gemiler Sözlüğü, İstanbul, Denizler Kitabevi, 2017

- Pakalın, Mehmet Zeki: **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.: 1, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993
- Panzac, Daniel: **Osmanlı Donanması (1572-1923)**, Çev.: Ahmet Maden, Sertaç Canpolat, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018
- Pazarcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk**, 16. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2017
- Phillimore, G.G.: “Contraband of War”, **Journal of the Society of Comparative Legislation**, Vol. 15, No. 2, 1915, s. 223-238
- Safvet: **Bahriye Tarihimizden Filâsâlar**, Matbaa-ı Bahriye, 1329
- Sançar, Necdet: **Tarihte Türk-İtalyan Savaşları**, İstanbul, Arkadaş Basımevi, 1942
- Sar, Cem: “Devletler Hukukunda Deniz Ablukası”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 17, S. 3, 196, s. 387-424
- Sav, Özden : **Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Savaş ve Barış Hukuku**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2015
- Scott, James Brown (Ed.): **Cases on International Law Principally Selected From Decisions of English and American Courts**, St. Paul, West Publishing Company, 1922

- Sereni, Angelo Piero: “Italian Prize Courts (1866-1942)”, **The American Journal of International Law**, Vol. 37, No. 2, April 1943, s. 248-261
- Sözer, Bülent: **Deniz Ticareti Hukuku - Gemi-Donatan-Taşıyan ve Deniz Ticareti Hukuku’nda Sorumluluk Rejimi**, 2. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2012
- Süleyman Nutki: **Kamus-ı Bahrî**, Dersaadet, Matbaa-i Bahriye, 1333-1917
- Şemseddin Sami: **Kamus-ı Türki**, C. 1, Dersaadet, İkdâm Matbaası, 1317
- Şemseddin Sami: **Kamus-ı Türki**, C. 2, Dersaadet, İkdâm Matbaası, 1318
- Takahashi, Sakuyé: **International Law Applied to The Russo-Japanese War with The Decisions of The Japanese Prize Courts**, London, Stevens and Sons Limited, 1908
- Tanrıver, Süha: “Kuruluş ve Görevleri İtibarıyla Deniz Müsadere Mahkemeleri”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1-2 (Prof. Dr. M. Şakir Berki’ye Armağan), 1996, s. 131-135
- Tanrıver, Süha: “Kuruluş ve Görevleri İtibarıyla Deniz Müsadere Mahkemeleri”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 3, 1996, s. 341-345

Taşkın, Rıfat:

**Denizde Zabt ve Müsadere Kanunu
Şerhi ve Deniz Harplerine Dair
Beynelmilel Mukavelenameler,**
İstanbul, Deniz Matbaası, 1940

Temel, Mehmet:

“Trablusgarp Savaşında Osmanlı Devleti
ve İtalya Tarafından Savaş Kaçağı İlan
Edilen Maddeler ve Denizlerde
Karşılıklı El Koymalar”, **Hacettepe
Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Dergisi**, C. 22, S. 1, 2005, s. 203-214

Temel, Mehmet:

“Trablusgarp Savaşında Osmanlı Devleti
ve İtalya Tarafından Savaş Kaçağı İlan
Edilen Maddeler ve Denizlerde
Karşılıklı El Koymalar”, **Tarih
İncelemeleri Dergisi**, C. XX, S. 2,
Aralık 2005, s. 133-146

Tetik, Ahmet, Mehmet Şükrü Güzel:

**Osmanlılara Karşı İşlenen Savaş
Suçları (1911-1921)**, İstanbul, Türkiye
İş Bankası Kültür Yayınları, 2013

Türk Hukuk Kurumu (Komisyon):

Türk Hukuk Lûgatı, Ankara, Maarif
Matbaası, 1944

Türkgeldi, Ali Fuad:

Mesâil-i Mühimme-i Siyâsiyye, Haz.
Bekir Sıtkı Baykal, C. 1-3, 2. Baskı,
Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1987

Türkezâde Hafız Mehmed Ziyâeddin Efendi: **Osmanlı Hukuk Sözlüğü: Mükemmel
İstılâhât-ı Kavânin Yâhut Mâlûmât-ı
Kanûniye Hülâsası**, Haz.: Fethi Gedikli,
İbrahim Enes Onat, İstanbul, On İki
Levha Yayınları, 2017

Tütüncü, Ayşe Nur:

İnsancıl Hukuka Giriş, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2006

Velican, Vehbi:

Beynelmilel Harp Hukuk Prensipleri Montreux Antlaşması ve Boğazlar Rejimi, Gölcük, Donanma Komutanlığı Basımevi, 1965

Woods, Henry:

Ganaim-i Bahriye Kavaidi, Çev. Sağkolağası Giridî Ahmed Efendi, İstanbul, Mihran Matbaası, 1298

Wright, Quincy:

“Devletler Hukukunda Yeni Değişiklikler”, Çev.: Prof. Dr. Hikmet Belbez, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 7, S. 3, 1950, s. 105-118

Y.y.:

“İtirâzü'l-gayr”, **Muhâmat**, İkinci Sene, Nu.: 14, 10 Ağustos 1328, s. 420

Y.y.:

Kırım Harbi'ne Dair Notlar, Haz.: Erdoğan Keleş, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2013

Y.y.:

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Üçüncü Devre, Dördüncü İçtima, 10 Mayıs 1330 [23 Mayıs 1914]

Y.y.:

Paris ve Lahey Konferanslarının Bahriyeye Müteallik Mukarreratı, İstanbul, Selanik Matbaası, 1329

Y.y.:

TSK Tarihi Osmanlı Devri-1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi, C. 3 (Deniz

Harekâtı), Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1980

Y.y.:

Türk İstiklâl Harbi, C. 5 (Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı), Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1964

Y.y.:

“The Treaty of Peace Between Turkey and Greece”, **The American Journal of International Law**, Vol: 8, No: 1, 1914, s. 46-55

EKLER

EK-1: Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati

Numero 34: *Ganaim-i Bahriye Kanun-ı Muvakkati*

11 Safer 1330 – 18 Kanunisani 1327 [31 Ocak 1912]

(Takvim-i Vekayi ile neşir ve ilanı: 25 Safer 1330-2 Şubat 1327 [15 Şubat 1912] – Nu: 1051)

Fasl-ı Evvel

Zapt ve Müsadereye Dair

Madde 1: Düşmana ait harp ve ticaret sefineleri hamuleleriyle beraber zapt ve müsadere edilir. Ancak düşman bayrağını hâmil sefinede bulunan bitaraf devletlere veya tebaasına ait hamule harp kaçağı olmadıkça zapt ve müsadere edilemeyeceği gibi bîtaraf devletler sancağını hâmil olan sefinede bulunan düşmana ait hamule keزالik harp kaçağı olmadıkça zapt ve müsadere kılınamaz ve yolcularla sefine mürettebatının eşya-yı zatiyesi dahi zapt ve müsadere olunmaz. Düşman sefine ve hamulelerini ve şüpheli addolunan sair sefine ve hamuleleri tevkif ve teftiş ve zapt etmek hakkı kuvve-yi berriye ve bahriye-yi Osmaniye'ye aittir. Tüccar sefâini dahi bu hakkı ancak düşman sefinesi veyahut şüpheli bir sefine tarafından kendisine fiilen taarruz vukuunda veyahut düşman tarafından fiilen düçar-ı taarruz olan Devlet-i Aliye sefâinine veya bîtaraf bir devlet sancağını hâmil sefâine muavenet suretiyle istimal edebilirler. Ahvâl-i mezkûrede tüccar sefâini tarafından zapt olunan tüccar sefine ve hamuleleri beşinci maddede muayyen mahallere sevk olunur fakat sefâin-i mezkûre ile hamulelerinin müsaderesine karar verildiği takdirde zapt eden kimselerin bu kanun ile muayyen avâidi mutâlebe etmek hakkı bâkidir. Maa-zâlik devletçe bunların ashâbına reddi tasvip olunduğu halde avâid ahzına mahal kalmaz.

Madde 2: Bir tüccar sefine veya hamulesinin zaptı takdirinde zapt eden kapudan zaptın esbab ve keyfiyetini mübeyyen bir zapt varakası tanzimine ve zapt olunan sefine ile hamulesinin muhafazası için icap eden tedâbiri ittihaza mecburdur.

Bundan mâadâ geminin hin-i zaptında evvelen harp esiri addolunup olunmayacakları meselesi bâde hal olunmak üzere gemi ile beraber kapudan ve hamule muhafızı ve zapt eden kapudanın reyine göre zapt maddesinin tetkikine şürû olunduğu zaman hakikatin inkişafı zımnında ifadelerinin ahzına lüzum görülen sair tâife muvakkaten taht-ı tevkife alınırlar. Sâniyen sefine dahilinde bulunan bilcümle evrak ve senedât ve defâtirin bir kıta müfredat defteriyle hamulesinin nevi ve mikdarını mübeyyen bir zabıtname tanzim olunarak anbarlarlar beraber mühür altına alınır. Anbarlarda bozulacak eşya var ise kapudanın muvafakatiyle açık bulundurulur.

Madde 3: Zapt olunan sefine kapudânın ve mahal-i zapta mevcut bulundukları takdirde sefine ve hamule ashâbının veya vekillerinin madde-yi sabıkanın sâniyen fıkrasında beyan olunan muâmelâtta hazır bulunarak buna dair mutâlaât ve tekliflerini dermeyan ve mühür tahtına alınan eşya ve mahaller üzerine kendi mühürlerini vaz' etmeğe salâhiyetleri vardır.

Madde 4: Zapt olunan sefinenin harâb bir halde bulunmasından veya kıymetinin azlığından veya iltica olunacak limanların uzak veya mahsur bulunması sebebiyle düşman tarafından istirdat olunmak tehlikesine maruz kalınmasından veya zapt eden sefinenin hareketine suûbet irâs veya harekât-ı harbiyenin muvaffakiyetle neticelenmesine mâni teşkil edecek olmasından nâşi muhafazası mümkün olmamak gibi ahvâl-i fevkaladede zapt eden sefinenin kumandanı mesuliyeti üzerine alarak mazbut sefine derûnundaki eşhâsı ve mümkün olduğu derecede hamuleyi evvelce aktarma ettikten ve Ganaim-i Bahriye Meclisince tenvir-i hakikat için lüzumu olabilip gemi dahilinde bulunan evrak ve eşyanın muhafazası için icap eden tedâbiri ittihâz eyledikten sonra onu ihrâk veya gark etmeye mezundur. Müteakiben kumandan sefine-yi mazbutanın imhasını iktiza eden ahvâli mübeyyen bir zapt varakası tanzim eder.

Madde 5: Zapt olunan sefâin ve bunların hamuleleri zapt eden sefine tarafından Devlet-i Aliye limanlarından birine sevk olunur ve eğer o civarda Devlet-i Aliye limanı yok ise müttefik devletlerden birinin limanına veya Donanma-yı Hümayûnun seyr u sefer ettiği mevkîe sevk ve izâm olunur. Fırtına zuhurunda veya lüzum-ı kat'î halinde zapt eden sefine zapt olunan sefine ile beraber bîtaraf

bir devlet limanına iltica edebilir. Bunların mezkûr limanda müddet ve şerâit-i ikâmetleri hükümet-i mahalliyece ittihâz olunacak mukarrerâta tevfiik olunur.

Madde 6: Zapt olunan sefine veyahut hamulesi Devlet-i Aliye limanlarından birine veyahut donanmanın bulunduğu mevkie sevk olunduktan sonra lazım gelen bilcümle evrak ile beraber liman riyasetine veya donanma kumandanlığına ve bunların fıkdanı takdirde limanın en büyük mülkiye memuruna teslim olunur. Mühür tahtında bulunan bilcümle evrak liman riyaseti veyahut kumandanlık veya mülkiye memurluğu tarafından tetkik ve mütalaa olunduktan sonra teslim olunan hamulenin kabzı ve bir kıta müfredât defterinin tanzim ve eşya-yı mevcûdenin muhafazası ve hal ve tabiatları iktizasınca muhafazaları kâbil olamayan eşyanın müstâcilen bey‘ ve fîrûhatı emr olunur. Zapt eden sefine kapudanı veya vekili ve zapt olunan sefine kapudanı gemi ile hamulenin mutasarrıfları veya vekilleri zapt olunan mahalde bulundukları takdirde bunlar dahi muâmelât-ı mezkûrenin icrası esnasında hazır bulunarak bu babdaki mutaala ve tekliflerini dermeyan edebilirler. Zapt olunan sefine veya hamulesi müttefik devletlerden birinin limanına sevk olunduğu takdirde yapılacak muamele devletyn beyninde ittihâz olunan karara tâbidir.

Madde 7: Gemi ve hamulenin teslim olunduğu liman dairesi veya kumandanlık ve bunların fıkdanı takdirde limanın en büyük mülkiye memuru gemi ile hamulenin limana vâsıl olduğunu Ganaim-i Bahriye Meclisine derhal ihbar ve altıncı maddede beyan olunan tedâbiri ittihâz ettikten sonra sefine-yi mazbûtenin kapudan ve hamule muhafızıyla sair efrâd ve tâifesini bu maslahata müteallik bilcümle evrak ile beraber isticvap ve istihsal-i malumât olunmak üzere meclis-i mezkûre sevk eyler.

Madde 8: Sefine ve hamulelerin hin-i zaptında ve zaptını müteakip icra olunacağı mevâdd-ı sâbıkada beyan olunan muamelata adem-i riâyet müsaderenin butlanını müstevcib esbâb-ı kanuniyeden madûd olmayıp sair bilcümle vesâit-i subûtiyeye istinaden müsaderenin sıhhat ve meşruiyetine hükm edilebilir.

Fasl-ı Sâni

Ganâim-i Bahriye Meclislerinin Suret-i Teşkil ve Vezâif ve Usûl-i

Muhakemesine Dair

Madde 9: Esnâ-yı harpte tutulan ganâim-i bahriyeye müteallik deâviyi rüyet etmek ve bir reis ile dört azadan mürekkeb olmak üzere icap eden limanlarda birer Ganâim-i Bahriye Mahkemesi teşkil olunur ve her meclisin nezdinde bir hükümet komiseri bulunur ve bu meclislerin daire-yi memuriyetleri hükümetçe tayin edilir. Bu meclisin azasından üçü memûrîn-i adliyeden ve ikisi ümerâ-yı bahriyeden intihap ve tayin olunur.

Vazife-yi riyâset memûrîn-i adliyeden birine tevcih olunur. Reis ile azaların ve komiserin memuriyeti ba-irade-yi seniyye icra olunur. Heyetten üç zatın vücuduyla da masâlih rüyet ve karar ittihaz olunur. Kararlar ekseriyet-i ârâ ile verilir. Tesâvi-yi ârâ vukuunda reisin bulunduğu taraf tercih olunur.

Madde 10: Ganâim-i Bahriye Meclisleri kararlarının merci-yi istinafi olmak üzere Dersaadette bir divan-ı istinaf teşkil olunur. Divan-ı istinaf bir reis ile altı azadan mürekkebirdir. Bunların üçü adliye mahkeme-yi temyiz ve istinaf azasından ve ikisi Şura-yı Devlet mehâkim kısmı azasından ve ikisi erkân-ı bahriyeden intihap ve ba-irade-yi seniyye tayin olunur. Vazife-yi riyâset adliye mahkeme-yi temyiz azasından bulunan zata tevcih olunur. Heyetten beş zatın vücuduyla da masâlih-i rüyet ve karar ittihâz olunabilir.

Kararlar ekseriyet-i ârâ ile verilir. Tesâvi-yi ârâ vukuunda reisin bulunduğu taraf tercih olunur. İşbu divan-ı istinaf nezdinde dahi bir hükümet komiseri bulunur.

Madde 11: Ganâim-i Bahriye Meclisleri evvelen zapt olunan sefâin-i ticariye ile hamulelerinin müsadere veyahut ashâbına red olunmasına ve bunların kıymetine ve sefine ile hamulesi kefalet ahzıyla ashâbı yedinde ibkâ olunmuş ise bilâhare bunların müsaderesi icap ettiği takdirde kefilin mesuliyetine sâniyen sefine ve hamulelerinin zapt ve tahrip ve ziyayı ve hasarından mütevellit zarar ve ziyanın tazminine sâlisen düşman tarafından zapt olup bilâhare istirdat olunan sefine ve hamulelerinin mutasarrıf-ı asliyelerine iadesine ve bunların tediye edecekleri masârifla sefine ve hamuleyi istirdat edenlerin avâidinin tayin-i miktarına râbian

düşman sefine ve hamulesini zapt hususunda muaveneti sebk eden tüccar sefâini ashâbının aidatının tayin-i miktarıyla bunların taksimine müteallik münâzaâtı fasl ve rüyet ederler.

Madde 12: Ganâim-i Bahriye Meclisleri huzurunda bir taraftan hükümet komiseri hazine namına ve diğer taraftan sefine ve hamule sahipleri kendi namlarına ve bunlar bulunmadığı ve vekilleri dahi olmadığı halde sefine kapudanı sefinenin mutasarrıf ve mücehhizleri namına hareket ederler. Sefine ve hamulesini zapt edenler avâidine veyahut işbu hakkın tayin-i miktarına müteallik deâvide zapt muamelesini icra eden sefine kapudan veya kumandan veya vekili müddei sıfatıyla mecliste hazır bulunur.

Madde 13: Zapt olunan sefine müttefik veya bîtaraf bir devlet sancağını hamil olup da muğtenim tarafından yine o devlet limanlarından birine sevk edilir ise ganaim-i bahriye meclis-i Osmanîsi müsadereye ait deâviyi rüyete vazifedar değildir.

Madde 14: Tarafeyn-i münaziin ve sair alakadarlar Ganâim-i Bahriye Meclisinde cereyan edecek kaffe-yi muamelatta hazır bulunmağa ve bu babda izahat itasına ve izahat-ı mezkureyi ispat için lazım gelen delâili irade ve reis-i meclisin müsaadesiyle hasım olan tarafa sualler tevcihine ve münaziin-fih maslahata dair olan mutaleb-i zatiyelerini tahriren beyana ve şifahen tenvir-i müddeaya ve yekdiğerine levayih ve senedât suretleri tebliğine ve derdest-i rüyet olan deâvi evrakını mütalaa ve musaddak suretlerini ahza mezundurlar.

Madde 15: Ganâim-i Bahriye Meclisinin zaman ve mahal-i içtimai reis-i meclis tarafından tayin olunarak tarafeyn ve dâhil-i dava olan sair alakadarlar usul-ı muhakemât-ı hukukiyeye tevfikân davetiye varakası tebliğiyle celp olunurlar. Tarafeyn ve sair alakadarlar lisan-ı Osmanîye vâkıf olmadıkları halde ifade-yi şifahiye makamından olarak iddia ve müdafaalarını diğer bir lisan ile tahriren ve musaddak tercümeleriyle mâan meclise itâ edebilirler.

Madde 16: Ganâim-i Bahriye Meclisi zapt olunan sefine veyahut hamulenin vürudundan haberdar edildiği ilk celsede gerek zapt eden ve gerek zapt olunan sefine kapudan ve taifesinin ve kezâlik ifadelerinin alınmasına meclisçe lüzum görülerek

celp olunan veyahut kendilerinden gelen eşhâsın isticvaplarına ibtidar eder. Zapt olunan gemi ve hamulenin isâl olunduğu limanda Ganâim-i Bahriye Meclisi olmadığı halde isticvabın ifası zımnında heyet-i meclis mahal-i mezkûre azimet eder veyahut azasından birini naip tayin ederek mezkûr gemi kapudan ve tâifesi ânın(onun) tarafından isticvap olunur. Bu da kabil olmadığı takdirde isticvap muamelesi sefinenin bulunduğu mahallin mahkeme heyeti veyahut memurin-i mülkiyesinden biri vasıtasıyla ve istinabe suretiyle icra olunur.

Madde 17: İsticvap muamelesinden mâadâ meclis lüzumu takdirinde re'sen veyahut tarafeynden veyahut alakadarlardan birinin talebi üzerine bizzat veyahut azasından birinin niyâbeti ile zapt olunan sefine ve hamulenin bulunduğu mahalde muayenesine karar verir veyahut işi ehl-i hibreye havale eder.

Madde 18: Eğer zapt olunan gemi hamulesinin kıymetine muadil kefalet akçası ita veyahut kıymet-i mezkureyi zâmin bir kefil irâe olunur ise Ganâim-i Bahriye Meclisi davanın faslından evvel gemi ve hamuleyi müddeilerine teslim edebilirler. Gemi ve hamulenin kıymeti azadan birinin nezareti tahtında ve lâakal iki ehl-i hibre tarafından takdir olunur.

Madde 19: Zapt olunan sefine ve hamulenin ahvâl-i tabiiyeleri iktizasınca muhafazaları mümkün olamaz veyahut ehl-i hibrenin ihbarlarına nazaran kıymetleri muhafazaları için vuku bulacak masârıfa muadil bulunmaz ise tarafeynden birinin talebi üzerine veyahut re'sen meclis kararıyla bilmüzayede bey' olunarak bedeli mal sandığında hıfz olunur. Bundan mâadâ zapt olunan sefine ve hamulenin muhafazası davanın edvâr-ı müteakibesi için lüzum görülmediği ve tarafeyn rıza gösterdiği takdirde meselenin hallinden evvel mezkûr gemi ve hamulenin aynı suretle bey'i câizdir.

Madde 20: On beşinci ve on altıncı maddelerde mezkûr olan muâmelâtın ikmâlinden sonra Ganâim-i Bahriye Meclisi meselenin tetkik ve rüyetine ve evvel-be-evvel zapt olunan sefine ve hamulenin devam-ı mevkûfiyetinde faide olmayan aksamının bilâ-tehir red ve iadesine ibtidar eyler.

Madde 21: Tarafeyn müddeiyâtını evrak ve defâtir-i mutebere ile ispat etmek iktiza edip meclis hakikatin inkişâfı için lüzum görür ise delâil-i mütemmimeme dermeyan edilmesini emr ve delâil-i mezkûrenin irâdı için bir gün tayin eder. Bu cümleden evvel olarak şühûd istimâna da lüzum görülür ise tarafeynin ikâme ettikleri şühûdu meclis ya bizzat istimâ eder yahut istinabe tarikiyle ifadelerini zapt ettirir.

Zapt olunan sefine ve hamulenin hakk-ı mülkiyetine dair münazaatın faslı Ganâim-i Bahriye Meclisinin vazifesi haricindedir şu kadar ki müsadere-yi vâkıanın meşruiyet veya adem-i meşruiyeti kaziyesinin taht-ı karara alınabilmesi maruzzıkr mülkiyet meselesinin halline mütevakkıf idüğü meclisçe tahkik eder ise mülkiyet meselesini dahi fasl ve rüyet eder.

Madde 22: Bitaraf devletler tebaasına ait olan tüccar sefâinine yahut tâbiyeti münâzaun-fih olan gemilere yahut bunların hamuleleri harp kaçağından mâadâ eşya-yı saireyi de hâvi olur ise mezkur hamuleye müteallik mesâilde Ganâim-i Bahriye Meclisi onların sahib-i asliyelerinin gaybubetleri halinde vuku bulacak ilânât ile müddet-i muayyene zarfında ispat-ı vücud ederek delâil-i kanuniyeleri neden ibaret ise beyan etmek üzere kendilerini meclise davet eder. Müddet-i mezkure meclisin bulunduğu mahallin bâ'de mesafesine ve ahvâl-i saireye nazaran tayin olunur. Fakat ilan ahir tarihinden itibaren iki aydan ziyade olamaz.

İlânât-ı mezkure yekdiğerini müteakiben üç defa resmî gazete ile ve elsine-yi ecnebiyye üzere intişar eden gazeteler var ise kezâlik onların biri vasıtasıyla icra olunur. Lüzumu halinde ilannamelerin metni gazete idarehanesine telgraf vasıtasıyla irsal olunur. Gazete ile vuku bulan davet masârıfı zapt olunan sefâin ve hamulenin bey'î takdirinde semeninden istifa olunur. Bey' vuku bulmaz ise hazine-yi devletten tesviye edilir ve bu son surette masârıf-ı mezkûre ya zapt olunan sefine ve hamulenin kıymetinden tenzik veya mutasarrıf-ı asliyelerinden tahsil yahut hazine hesabına zimmet kayd olunur.

Madde 23: İlanat ile mecliste ispat-ı vücuda davet olunan sefine ve hamule sahiplerinin müddet-i muayyene zarfında vürudundan evvel yevm-i muhakeme tayin

olunamaz. İlanatta muayyen olan müddet zarfında sefine ve hamule sahipleri ispat-ı vücut etmeyip de müddet-i münkazi olduğu takdirde muhakemeye devam olunur.

Madde 24: Ganâim-i Bahriye Meclisince muhakemeye azadan biri canibinden dava hakkında tanzim olunacak takririn kıraatiyle ibtidar olunur. Ândan sonra meclis ibtida komiserini ve müteakiben hâzır bulunan alâkadarânı istima eder. Zapt ve müsadere muamelesinin hilâf-ı usûl ve uhud olduğunu ispat etmek bunu iddia edenlere aittir.

Müddeiyât-ı vakıanın ispatı zımnında dermeyan olunan delâilin kuvveti meclisçe vicdanen takdir edildikten sonra gerek esas mesele ve gerek deâvi-yi hâdisе hakkında bir karar ita olunur.

Zapt olunan sefine ve hamulesi hükümetin emriyle imha edilmiş olsa bile bunların müddeilerine iadesi veyahut müsaderesi lazım geleceğine meclis karar verebilir. Gemi veya hamulesi bitaraf bir devletin karasularında veyahut mukâvelât-ı mahsusa mucibince bitaraflığı karargir olmuş olan denizlerde zapt olunmuş bulunursa zapt tarihinden itibaren bir sene zarfında mezkur gemi veya hamulesinin istirdadı zımnında bir güne dava vuku bulmamış olduğu takdirde bunların müsaderesine karar verilebilir.

Madde 25: Ganâim-i Bahriye Meclisleri kararlarının tarih-i tebliğlerinden itibaren bir ay zarfında istinafen tetkiki talep olunabilir. İstinaf istidanamesi alâkadarânın adedince rabt olunacak nüsha-yı sâniyeleriyle beraber davayı bidayeten rüyet etmiş olan meclise ita olunur. Meclis-i mezkûr nüsha-yı sâniyeleri alâkadarâna tebliğ ettikten sonra nüsha-yı asliyesini işbu davaya müteallik ilâm ve evrak-ı müteferriasıyla beraber on gün zarfında divan-ı istinafa irsâl eder. Divan-ı istinaf evrakın kendisine vüsûlu tarihinden on gün zarfında tarafeyni ve icap eden alâkadarları celp ederek muhakemeyi icra eder ve netice-yi muhakemede kararı muvafık-ı usûl ve kanun gördüğü halde tasdik ve kanuna mugayir gördüğü halde fesh ederek icab-ı kanunîsi veçhile hükmünü ita eyler. Gerek Ganâim-i Bahriye Meclisinde ve gerek divan-ı istinafta hüküm verilmezden evvel alâkadarlar tarafından dermeyan olunacak dâhil-i dava olmak talebi mesmu'dur ancak bunların

mukarreratına karşı itirâz ale'l-hükm ve itirâzü'l-gayr ve iade-yi muhakeme ve temyiz davaları mesmu' değildir.

Madde 26: Mehâkim-i âdiyeden biriyle Ganâim-i Bahriye Meclisi veyahut iki Ganâim-i Bahriye Meclisi esasen ganâim-i bahriyeden mütehaddis olan bir müsadere davasının vazife veya salâhiyetleri haricinde olduğuna hükmederlerse divan-ı istinaf o davayı bidayeten ve suret-i kat'iyede fasl ve hasm eder. Bir müsadere davasının rüyeti kendilerine ait olduğu içtihadıyla mehâkim-i âdiyeden biriyle Ganâim-i Bahriye Meclisi veyahut iki Ganâim-i Bahriye Meclisi arasında ihtilaf zuhûru halinde tayin-i merci' için divan-ı istinafa müracaat iktiza eder.

Madde 27: Zapt olunan sefine ve hamulenin serbest bırakılmasına dair ita olunan karar hükümet komiserinin iddiasına ve zapt eden kapudanın veya vekilinin beyanatına muvafık olarak sadır olmuş ise tefhimini müteakip mevki'-i icraya konulur ve eğer karar-ı mezkûr bilakis hükmet komiserinin iddiasına ve zapt eden kapudanın beyanatına muhalif olarak sudur etmiş ise müddet-i istinaf mürur etmedikçe lazımlu' icra olamaz. Muhakeme-yi istinafiyenin hitamından evvel sefine veya hamuleyi kefaletle veyahut bilâ-kefalet muvakkaten serbest bırakmak divan-ı istinafın yedd-i iktidarındadır. Kefaletle serbest bırakmak lazım geldiği takdirde sefine ve hamule kıymeti on yedinci maddede beyan olunan kaideye tevfiakan takdir olunur. Muvakkaten serbest bırakılan sefinenin yahut hamulenin mülkiyeti münaziün-fih bulunursa bunların mutasarrıf-ı asliyelerine teslimi davanın halline yahut bunlardan biri tarafından sefine ve eşya-yı mazbûtanın kıymetlerine müsavi kefalet akçası itasına kadar tehir olunur. Sefine ve eşya-yı mazbutanın mutasarrıf-ı asliyelerine teslimi takdirinde muhafazaları için vuku bulan masârıf ânlar tarafından ifa olunur. Kavâid-i ânifeden başka zapt ve müsadere avâidinin alâkadarları beyinde suret-i kat'iyede tevziine dair kararlar müstesna olmak üzere istinaf dava Ganâim-i Bahriye Meclisinden sudur eden mukarreratın icrasını tehir etmez ancak divan-ı istinaf mukarrerat-ı mezkurenin lede'l-hâce ihtiyaten tehirine karar vermek hakkını haizdir.

Madde 28: Zapt olunan sefine ve hamulenin serbest bırakılmasına karar verilmeyip de işbu kararın kaziye-yi muhakeme halini iktisap ettiği tarihten itibaren

altı ay zarfında kimesne tarafından talep edilmediği halde bilmüzayede bey'î caiz olur. Yine tarih-i mezkûrden itibaren beş sene zarfında sefine ve hamule-yi mazbuta hiçbir kimesne tarafından iddia ve delâil-i kanuniye ile ispat-ı müddei olunmadığı takdirde mezkûr sefine ve hamule veya bunların bey'inden hâsıl olan semen hazine-yi devlete ait olur ve bu takdirce hazine muhafaza masârıfının ifasını deruhte eder.

Madde 29: Düşmandan istirdat olunan tüccar sefine ve hamulesinin mutasarrıf-ı asliyelerine iadesine ve bunları istirdat eden sefine kapudan ve taifesine ita olunacak avâid miktarının tayinine müteallik münazaatta istirdat olunan sefine ve hamulenin mutasarrıf-ı aslileri ve bunları istirdat eden gemi kapudanı ve vekilleri ve hükümet komiseri mecliste hazır bulunur. Ganâim-i Bahriye Meclisleri bu misillü deâvinin rüyeti zımında sefine ve hamule mutasarrıflarını veya vekillerini ilânât vasıtasıyla celp ve davet ettikten sonra bunlar hâzır oldukları halde vicâhen ve davete icâbet etmedikleri halde ilânâtta muayyen olan müddetin inkızasında gıyaben esas meseleyi rüyet ederek hükme rabt eyler.

Madde 30: Düşmandan istirdat olunan sefine ve hamuleler evvelen bunların ashâbına iadesi hakkında kesb-i katiyet etmiş bir hüküm sadır olmaksızın sahipleri tarafından ânları zapt eden kesanın hükmen istihsal edebilecekleri avâid ile masârıfın miktarına muâdil kefalet-i nakdîye ita olunmak ve sâniyen mezkûr sefine ve hamulelerin ashâbına iadesi hakkında sâdır olan hüküm kesb-i katiyet ettikten sonra mutasarrıfları tarafından mahkûm oldukları avâid ve masârıfât tesviye edilmek şartıyla mutasarrıf-ı aslîyelerine red ve iade olunur ve düşmandan istirdat olunan sefine ve hamulelerin bey'î mutasarrıf-ı aslîleri tarafından talep edildiği takdirde bunların ale'l-usûl bilmüzâyede fûrûhtüne ibtidar olunur.

Madde 31: Gerek düşman sefâinini zapt eden ve gerek sefâin-i tüccarîye hamulelerini düşman yeddinden istihlâs eyleyen gemi kapudan ve tâifeleri Ganâim-i Bahriye Meclislerine müracaat ederek icap edenlerden bu kanun ile muayyen avâidi talep edebilirler.

Madde 32: Yirmi sekizinci madde mucibince sefine ve hamulenin hazine-yi devlete kaldığı halde zapt edenlere usulüne tevfikân hazine-yi devletten avâid-i lâzıme ve masârıf ita olunur.

Fasl-ı Sâlis

Müsadereye Dair

Madde 33: Harp gemileriyle hamulelerinin müsaderesi Şura-yı Bahriye kararıyla icar olunur. Diğer sefâin ve eşya-yı mazbûtanın müsâderesi Ganâim-i Bahriye Meclisinden karar sudûruna mütevakkıftır.

Madde 34: Zapt olunan hamule ganâim-i bahriyeden madud olmak üzere kâbil-i müsadere bulunan eşyayı hâvi olmadıkça ve usûl-i meriyye dairesinde zapt edilmedikçe müsadere olunamaz. Aksi takdirde hamulenin serbest bırakılmasına ve sahib-i aslîyesine iadesine karar verilir. Harp kaçağı addolunan eşya ilan-ı harbi müteakip taraf-ı devletten suret-i mahsûsada ilan olunur.

Madde 35: Mutasarrıf-ı aslîsine iadesi lazım gelen hamule kefalet ile satılmış veya serbest bırakılmış ise mutasarrıf semen-i mebî'î veyahut kefalet akçasını ahza salâhiyettar olur. Mutasarrıfına iadesi lazım gelen hamule hükûmetin emriyle tahrip olunmuş veyahut muhafazasına memur olan kimesnenin teseyyübünden dolayı telef ve zâyî olmuş veya bozulmuş ise bu suretle tahrip veya izâa edilen hamulenin erbâb-ı vukuf tarafından verilecek malumata müsteniden meclisçe takdir edilen kıymeti mutasarrıfına tediye olunur.

Madde 36: Adem-i meşruiyetine hükm olunan zapttan münbais tazminat davası muğtenim tarafından hata-yı fâhiş vukuu tahkik etmedikçe mesmu' olmaz. Tazminat-ı mezkûre mücerret müddeinin maddeten düçâr olduğu zarar ve ziyandan ibaret olup mahrum kaldığı kâr ve ticarete işmâl edilmez.

Madde 37: Bitaraf veyahut mukavele-yi mahsusa mucibince bitaraflığı ilan edilmiş olan devlet sularında tevkif edilmiş olan hamule mutasarrıf-ı aslîsi hamule-yi mezkûreyi veyahut otuz beşinci maddede muharrer esbabdan dolayı kendisine itası lazım gelen tazminatı ancak o bitaraf devletin veyahut mukavele-yi mezkûreye iştirak etmiş olan diğer bir devletin talebi üzerine ve taleb-i mezkûr hamulenin zaptı tarihinden itibaren bir sene zarfında dermeyan olunmak şartıyla ahz ve istifa edebilir. Eğer taleb-i mezkûr müddet-i muayyenesi zarfında dermeyan olunmaz ise zapt eden kimseye bir gûna aidat verilmeyerek hamule-yi mazbuta hazine menfaatine olarak müsadere olunur.

Madde 38: Otuz beşinci ve otuz altıncı maddeler mucibince hamulenin tahribinden veyahut zapt veya bozukluğundan neşet eden zayiata mukâbil itası lazım gelen tazminat akçası hazine tarafından tediye olunur. İşbu tazminat akçasından dolayı hazinenin müsebbiplere hakk-ı rücuu vardır.

Madde 39: Ganâim-i bahriyeden olmak üzere müsadere olunan eşya devlete aittir. Evvel emirde eşya-yı mezkûrenin kıymetleri takdir olunup bunlardan Bahriye Nezaretince muhafazalarına lüzum görülmeyenleri bilmüzayede bey' olunur. Satılın satılmasın herhalde eşya-yı mezkûreyi zapt edenlerin avâidi kendilerine verilir. Ganaim-i mezkûrenin suret-i müzayedesıyla bey'i devletçe kararlaştırılır.

Madde 40: Devlet-i Aliye veyahut düvel-i ecnebiyeye ait sefine ve hamulelerin istirdadına ve bu sefine ve hamulelerin sevk ve teslimlerine gelince bu hususta düşman sefineleriyle sair şüpheli sefinelerin zaptı ve sevk ve teslimi hakkında cari olan kavâid-i umumîyeden mâadâ kavâid-i mahsusa-yı âtiyeye dahi riâyet olunur şöyle ki:

Evvelen düşmandan istirdat olunan sefine veya hamule düşman canibinden ganimet olmak üzere müsadere edilmiş olsa bile ganâim-i bahriye meclisi kararıyla mutasarrıf-ı evveline iade olunur fakat sefine veya hamule mutasarrıfı istirdat eden kimseye avâidi ve istirdadın icap ettiği masârıfı tediye mecburdur. İstirdat olunan sefâin derûnundaki hamule düşmana ait olduğu takdirde işbu hamuleye kav3aid-i umumîyeye tevfikân iğtinâm ve müsadere olunmuş nazarıyla bakılır.

Sâniyen mirîye ait olan sefine ve hamuleler düşmandan istirdat olunduğu takdirde ganâim-i bahriye meclisinin hükmüne hâcet kalmaksızın hall-i aslîsine avdet eder.

Sâlisen düşmandan istirdat olunan hamule tebaa-yı ecnebiyeden birine ait bulunduğu surette buna düşman tarafından ganimet nazarıyla bakılmayıp serbest bırakılması iktiza ettiği ispat olunursa istirdada mahsus bir gûna avâid itasına ve istirdat masârıfını ifaya mecbur tutulmaksızın sahibine iade olunur.

Fasl-ı Râbi‘

Ganâim-i Bahriye Avâidine Dair

Madde 41: İğtinâm aidatı donanmanın sefine ve hamuleyi zapt eden veya istirdat eden veyahut zapt veya istirdat esnasında harekât-ı askerîyeye iştirak eden veyahut harekât-ı mezkûre esnasında hazır bulunarak donanmanın muvaffakiyetine hizmet eden kısmına münhasırdır.

Madde 42: Osmanlı donanması sefâini tarafından zapt olunan sefine ve hamulelerin müsaderesine karar verildiği halde müğtenimlerin bu babdaki avâidi icap eden masârifin tenzilinden sonra ber-vech-i âti tayin olunur:

Evvelen düşman donanması sefâini ile teferruatı ve hamuleleri harben zapt olunduğu halde ganâim-i mezkûre kıymetlerinin nısfı ve bunlar bilâ-harp zapt olundukları takdirde kıymetlerinin sülüsü

Sâniyen harben zapt olunan tüccar sefâini ile hamuleleri kıymetlerinin sülüsânî ve bilâharp zapt edilen tüccar sefâin ve hamuleleri kıymetlerinin nısfı

Sâlisen düşmandan istirdat olunan Devlet-i Aliye veyahut bir devlet-i ecnebiye sefâini dâhilinde bulunan düşman hamulesi kıymetinin sülüsânî bunları zapt edenlere ait olur.

Madde 43: Tüccar sefâini düşman sefine ve hamulelerini zapt ettikleri halde ganâim-i mezkûre kıymetlerinin sülüsânî sefâin-i mezkûreye ait olur.

Madde 44: Düşmandan zapt olunan hamulelerin tahribi Bahriye Kumandanlığı tarafından emr olunup badehu bunların usul-ı mevzua iktizasınca kâbil-i müsadere olmadıkları tebeyyün ettiği veyahut Ganâim-i Bahriye Meclisi tarafından bunların serbest bırakılmasına karar verilmiş olduğu halde muahharen karar-ı mezkur fesh ile müsaderesine hükmolunur veyahut şerâit-i mütareke veya musalaha iktizasınca icap edenlere iade edilir ise zapt muamelesini icra edenlerin avâidi her madde için davanın ahvâl ve keyfiyetine nazaran bâlâdaki iki madde-yi kanunîyede muayyen olan nispeti tecavüz etmemek şartıyla Şura-yı Bahriye tarafından tayin olunarak tasdik-i âlîye arz edilir.

Madde 45: Düşman tarafından zapt olunan Osmanlı ve ecnebi sefine ve hamuleleri istirdat olunduğu takdirde avâid istirdat olunan sefine ve eşya kıymetinin sekizde birinden ibarettir fakat istirdat keyfiyeti gayet müşkül ve tehlikeli ahvâl içinde icra kılınmış ise avâid miktarı kıymet-i mezkurenin rub'una müsavi olmak lazım gelir.

Madde 46: Zapt veya istirdat olunan sefine ve hamuleler satılmış ise semen-i mebi' ve eğer satılmamış ise ehl-i hibrenin takdir edeceği miktar bunların kıymetini teşkil eder şu kadar ki gerek semen-i mebi'den ve gerek kıymet-i muhammeneden evvelen gümrük resmi ve sâniyen geminin sevki ve hamulesinin ihracı ve kıymeti takdir olunduğu surette ehl-i hibre ücreti ve muhafaza masârıfı ve eğer bey' olunmuş ise bey' masârıfı kıymet-i mezkureden tenzil olunur ve bu veçhile tayin eden meblağın yüzde onu Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti sandığına ita kılınmak üzere tevkif kılınır. Düşmandan istirdat olunan hamule veya bedeli ashâbına iade olunduğu zaman madde-yi sabıkanın tatbiki halinde ikinci fıkrasında beyan olunan masârıf sahibinden istifa olunur.

Madde 47: Donanma sefâini tarafından iğtinâm olunan sefâin ve eşyadan dolayı itası lazım gelen avâid Maliye ve Bahriye Nezaretleri memurlarından mürekkep bir komisyonca tanzim olunan cedâvil-i mahsûsaya tevfikân ashâb-ı hukuk beyninde taksim olunur. Bu cetvellerde ashâb-ı hukuk derece-yi mesuliyetleri ve rütbe ve memuriyetlerinin ehemmiyeti ve iğtinâm hususunda sebk eden hizmetleri nispetinde sunûf-ı mütefâviteye taksim olunurlar. Mezkûr cetveller Şura-yı Bahriyece tetkik olunduktan sonra tasdik-i âlîye arz olunur.

Madde 48: Tüccar sefâini tarafından ganâim-i bahriye zapt edildiği surette iğtinâm eden sefâin mutasarrıfları esna-yı zaptta gemilerinin duçar olduğu hasârât nispetinde ganâim-i mezkure miktarının rub'undan nısfına kadar hisse alırlar. Her mutasarrıfın hisse-yi avâidi kendisinin gemideki hisse-yi tasarrufu nispetinde tayin olunur. Avâid-i mezkurenin bakiyesi dahi tüccar sefâini canibinden ika olunan hizmetin ahvâl-i mahsusasının icap ettirdiği tadilat nazar-ı itibara alınmak şartıyla iğtinam muamelesi donanma tarafından icra kılındığı takdirde mer'î olan taksim kavaidine tevfikân zapt eden sefine tâifesi beyninde tevzi' olunur.

Madde 49: Donanma veyahut fırka-yı bahriye kumandanlarının taht-ı idarelerinde bulunan sefâin tarafından iğtinam olunan sefine ve hamulelerin kıymetinden Şura-yı Bahriye tarafından tanzim olunacak cetvelde gösterileceği üzere bir hisse talebine hakları vardır. Bunlardan mâadâ iğtinam muamelesine iştirak etmemekle beraber zaptı lazım gelen sefâin ve eşyanın bulundukları mahallere dair idare-yi bahriyeye malumat veren eşhâsa dahi kıyem-i sâfiyesinin yüzde dördü avâid olarak ita olunur.

Madde 50: Ganâim avâidinin itasını istilzam eden muamelata iştirak ettikten sonra veyahut muamelat-ı mezkurenin icrasını müeddî olan muharebe esnasında vefat edenlerin hakkı olan avâid hisseleri ber-nehc-i şer‘i veresesine ita edilir.

Madde 51: Yirmi ikinci ve yirmi üçüncü ve yirmi dördüncü ve yirmi beşinci maddelerde beyan olunan müddetler işbu kanunun mer‘iyeti tarihinden itibaren cereyan edecek muhâkemâta mahsustur.

Madde 52: İşbu kanun tarih-i tasdikinden sekiz gün sonra mevki‘-i icraya vaz‘ olunacaktır.

Madde 53: İşbu kanunun icrasına Bahriye ve Adliye ve Dahiliye ve Maliye Nezaretleri memurdur.

İşbu lâyiha-yı kanunîyenin Meclis-i Umumînin küşadında kanuniyeti teklif olunmak üzere muvakkaten mevki‘-yi icraya vaz‘ına ve kavânîn-i devlete ilavesine irade ederim.

11 Safer 1330-18 Kanunusâni 1327 [31 Ocak 1912]

Mehmed Reşad

**Sadrazam Said/Maliye Nazırı Nail/Adliye Nazırı Memduh/Dahiliye Nazırı
Âdil/Bahriye Nazırı Hurşit**

EK-2: Müsadereleri Ganaim-i Bahriye Mehakimince Tasdik Edilen Sefâin ve Merâkib-i Bahriye Hakkında Kanun-ı Muvakkat

Numero 313: *Müsadereleri Ganaim-i Bahriye Mehakimince Tasdik Edilen Sefâin ve Merâkib-i Bahriye Hakkında Kanun-ı Muvakkat*

8 Şevval 1333 – 6 Ağustos 1331 [19 Ağustos 1915]

(Takvim-i Vekâyi ile neşir ve ilanı: 12 Şevval 1333 – 10 Ağustos 1331 [23 Ağustos 1915] – Nu: 2268)

Madde 1: Emr-i müsaderelerinin meşruiyeti Ganaim-i Bahriye Mehâkiminin ilâmâtıyla kesb-i katiyet eden sefâin ve merâkib-i bahriyenin cihet-i bahriyeye lüzumu olanlardan mâadası bilâ-bedel Osmanlı Seyr ü Sefâin İdaresine verilecek ve bunlara Bahriye ve Maliye Nezaretleriyle Osmanlı Seyr ü Sefâin İdaresinden müntehib birer memurdan müteşekkil bir komisyon marifetiyle takdir edilecek kıymetler idare-yi mezkurenin sermayesine ilave olunacaktır.

Madde 2: İşbu kanun tarih-i neşrinden muteberdir.

Madde 3: İşbu kanunun icrasına Harbiye ve Bahriye ve Maliye Nazırları memurdur.

Meclis-i Umumînin içtimasında kanuniyeti teklif olunmak üzere işbu layiha-yı kanunun muvakkaten mevki-i meriyete vaz'ını ve kavânîn-i devlete ilavesini irade eyledim.

8 Şevval 1333-6 Ağustos 1331 [19 Ağustos 1915]

Mehmed Reşad

Sadrazam Mehmed Said/Maliye Nazırı Vekili Talat/Harbiye Nazırı ve Bahriye Nazırı Vekili Enver

EK-3: Dersaadette Teşekkül Eden Ganaim-i Bahriye [Meclisi] Nizamnamesi

(HR. TO. 475/43/2)

Dersaadette Teşekkül Eden Ganaim-i Bahriye Nizamnamesi

Birinci madde: Dersaadette (Preze) yani Ganaim-i Bahriye Meclisi teşkil olunmuştur.

İkinci madde: Meclis-i mezkur muharebe-yi hazıra esnasında istihsal olunacak kâffe-yi ganaim-i bahriyenin meşruiyeti hakkında ita-yı hüküm ve karar eder.

Üçüncü madde: Meclis-i mezkur bir reis ve altı aza ve bir devlet komiserinden mürekkep ve cümlesi bâ-irade-yi seniyye mansupdur. Yalnız meclisin zabıt katibi irade-yi aliye ile tayin olunur.

Dördüncü madde: Komiser-i mumaiyleh her bir işte rey ve kararını beyan eder. Mumaiylehin gaybubeti veya mazereti halinde meclis azasından biri icra-yı vekalet eyler.

Beşinci madde: Meclisin müzakeratı alenidir. Meclis-i mezkurda cereyan edecek müzakerat beş aza hazır ve mevcut bulunmadıkça makbul olamaz.

Altıncı madde: Meclis kararları Hariciye ve Bahriye Nezaret-i celilelerine resmen tebliğinden sekiz gün sonra icra olunur.

Yedinci madde: Meclis tarafından verilen kararlara iade-yi muhakeme tarihiyle itiraz olunamaz. Ancak bu kararlar kanun veya hukuk-ı mileli nakz veya meclisin daire-yi mezuniyetini tecavüz etmiş veyahut muamelatça noksanı zuhur eylemiş ise gerek devlet komiseri ve gerek ashab-ı dava tarafından Divan-ı Temyize havale olunabilir.

Divan-ı mezkura müracaat eden devlet komiseri ise tarih-i karardan iki mah ve eğer alakadarlar ise kararın tarih-i tebliğinden iki mah zarfında müracaat etmeleri iktiza eder. Müracaat vukuu yalnız ganaim-i bahriye emvalinin taksimi maddesince

tehiri mucip olabilir. Mamafih meclis kendi tarafından verilen kararın icrasını kefil iraesine talik edebilir. Divan-ı Temyiz herhalde istinaf veya temyiz edilmiş kararların icrasını tehir veyahut kable'l-icra bir kefil irae olunmasına hükmeder.

Sekizinci madde: Alakadarlar haklarını gerek bizat ve gerek vekil ve avukatları vasıtasıyla tervice salahiyet-i kamileleri olacağı gibi tercümanlarını dahi beraber bulundurabileceklerdir.

EK-4: Ganaïm-i Bahriye Meclis-i Muvakkatine Dair Kararname

(A.}DVN. MKL. 15/10/2)

Teşkil Olunan Ganaïm-i Bahriye Meclis-i Muvakkatine Dair Kararnamedir

Birinci madde: Dersaadette Ganaïm-i Bahriye Meclisi namıyla bir meclis-i muvakkat teşkil olunmuştur.

İkinci madde: Meclis bir reis ve altı azadan ve bir komiser ve bir katipten mürekkebe ve bunlar irade-yi seniyye ile mansubdur.

Üçüncü madde: Bu meclis muharebe-yi hazırda esnasında derdest edilen ganaïm-i bahriyenin muvafık-ı kaide olup olmadığını tetkik ve hükm eder.

Dördüncü madde: Komiser her işte müddeâsını beyan eder. Komiserin gaybubet veya mazereti halinde azasından biri icra-yı vekalet eyler ve o halde kararda reyî olamaz.

Beşinci madde: Meclisin muhakemâtı alenîdir. Reisten başka dört aza hazır olmadıkça meclis münakid olamaz.

Altıncı madde: Meclisin karar ve hükümleri Hariciye ve Bahriye Nezaret-i celilelerine resmen tebliğden sekiz gün sonra icra olunur.

Yedinci madde: Meclis lüzum gördüğü halde verdiği ilâm hükmünü iktiza edenleri kefaletle rabt ile icra edebilir.

Sekizinci madde: Meclisin hükümleri kati olup iade-yi muhakeme ve itiraz-ı alelhüküm ve istinaf olamaz. Bu hüküm ve kararlar kanun veya hukuk-ı mileli nakz veya meclisin daire-i mezuniyetini tecavüz eylediğine veyahut usûl-ı muhakemece büyük bir kusur olduğuna dair devlet komiseri veya ashâb-ı dava tarafından dava vuku bulur ise Mahkeme-i Temyize havale olunur. Mahkeme-i Temyize müracaat eden devlet komiseri ise tarih-i hüküm ve karardan bir ay ve alakadarlar ise hüküm ve kararın kendilerine tebliği tarihinden bir ay zarfında müracaat etmeleri lazımdır. Temyiz istidası ancak ilâmın ganaïm-i bahriye hasılatının katiyen taksimi maddesine

ait hükmün icrasını tehir edebilir. Mahkeme-i Temyiz her halde temyizi istida olunan hükümlerin icrasını tehir veyahut kable'l-icra bir kefil irae olunmasına hükmeder.

Dokuzuncu madde: Alakadarlar haklarını gerek bizzat ve gerek vekil ve avukatları vasıtasıyla iddiaya salahiyetleri olacaktır.

İşbu kararnamenin infaz-ı ahkamına irade-i seniyye-i hazret-i padişahî müteallik ve şerefsünuh buyurulmuş olunmağla Divan-ı Hümayun kalemine kaydettirilerek inde'l-icab icra-yı icabına Hariciye Nezaret-i celilesi canibinden himmet buyurulmak.

Veziriazam İbrahim Edhem (mühür)

Fi 23 Cemaziyelevvel sene 294 - 24 Mayıs 293 [5 Haziran 1877]

EK-5: Ganaim-i Bahriye Hakkında Talimat

(A.) DVN. MKL. 15/15/2)

Ganaim-i Bahriye Hakkında Talimattır.

Birinci madde: Her ne sebeple olursa olsun bir gemi zapt olundukta zapt eden fırka-ı bahriye veya sefine kumandanı takdir ve tensibi lüzumuna ait olduğu veçhile bulunduğu mevki ve mesafeye ve geminin haline ve usûl ve muamelat-ı bahriyenin mukteziyatına ve usul-i saireye göre zapt olunan gemiyi Dersaadet Limanına veya en yakın mahalde vaki Devlet-i Aliye limanına götürecek veya gönderecek ve bu gemiyi İstanbul Limanında liman reisine ve sair limanlarda hükümet-i mahalliyeye teslim edecektir.

Gemiyi zapt eden kumandan ve rical, geminin zapt olunduğu mahal ile zaptın esbab ve ahvalini havi bir takrir tanzim ederek zapt olunan geminin hamulesiyle eşya-yı sairesini ve evrak ve defatirini tahrir eder ve tahririn bir suretini zapt olunan geminin kapudanına ve aslını derhal Bahriye Nezaretine irsale mecburdur.

Zapt olunan geminin muhafazası ve taifesinin ahvale göre salıverilmesi veyahut esir sıfatıyla hapsi hususlarında tedabir-i icabiyenin ittihazı Bahriye Nezaretine aittir.

İkinci madde: Zaptı caiz olmayan bî-taraf bir gemide eşya-yı memnua-ı harbiyye bulunup da zapt olunduğu halde fırka-ı bahriye veya sefine kumandanı eşya-yı mazbutayı sefine-i hümayuna nakl ile bî-taraf geminin kapudanı yedine bir makbuz pusulası vererek kapudanı gemiyle beraber salıverecektir.

Bî-taraf gemi hamulesinin kısm-ı azîmi zapt olunan eşyadan ibaret bulunur veya eşya-yı mezkurenin esbab-ı saireden dolayı sefine-i hümayuna nakli gayr-ı kâbil görünüyorsa ise ol halde gemi hamulesiyle beraber en yakın bulunan Devlet-i Aliye limanına götürülerek eşya-yı mezkure hükümet-i mahalliyeye tevdi ve teslim ve hükümet-i mahalliyeye marifetiyle tahliye olunur ve taifesiyle beraber gemiye ruhsat verilir.

Her halde zapt olunan eşya hakkında icap eden takririn tanzimiyle eşyanın muhafazası hususunda birinci maddeye tatbiken hareket olunur.

Üçüncü madde: Gemi ve eşya-yı memnua-ı harbiyenin zaptına müteallik usul ve muamelat-ı istintakiye ber-vech-i âtî icra olunacaktır.

Dersaadette Liman Reisi veyahut onun vekili ve sair limanlarda hükümet-i mahalliye tarafından tayin olunacak memurlar gemiyi zapt eden kumandanın takriri ile gemide bulunan rapor ve evrak-ı saireyi tetkik ve muayene ve zapt olunan geminin kapudan ve taife ve yolcularını ve inde'l-hace gemiyi zapt eden sefinenin zabitan ve taifesini ve bu gemiyi götüren sefinenin zabıt ve taifesini istintak ederek istintaknamelerini bi't-tanzim kapudanın veyahut gemiye veya hamulesine alakadarların verecekleri layiha ve arzuhalleri kabul ve hitâm-ı istintakında kâffe-i evrakı bir takrir ile doğrudan doğruya bilâ-vasıta Bahriye Nezaretine göndereceklerdir.

Dördüncü madde: İstintaknameler ile memurların takriri ve evrak-ı saire Ganaim-i Bahriye Meclisi riyasetine gönderilerek devlet komiserine tebliğ olunacaktır. Komiserin talebi üzerine ganaim hakkında davanın rüyeti için riyasetten verilen karardan lâakal on beş gün sonra olmak üzere bir gün tayin olunacak ve keyfiyet Dersaadette meclisçe tayin olunacak üç gazete vasıtasıyla üç gün zarfında ilan olunacaktır.

Esas madde hakkında verilecek hükme değin işte alakadar olup da şahsiyetini ispat edecek olanlar ya bizzat kendileri veyahut usulü veçhile tayin eylediği vekil meclisin zabıt katibinden davaya müteallik evrakı isteyip mütalaatıyla ve başka yere götürmeksizin orada bir suretini almaya ve hüküm lâhik oluncaya kadar hülasa-ı müddeâ ve delillerini havi kati ve arzuhallerini riyasete ita etmeğe salahiyetleri olacaktır.

Vaki olan istida üzerine canib-i riyasetten bir karar-ı cedid ile muhakeme icrası başka bir güne talik olacaktır.

Davada alakadar olanlar tarafından verilecek layiha ve arzuhaller riyasetten komiser tebliğ olunup komiser lüzum göreceği mütalât ve mülahazâtı beyan eyleyecektir.

Beşinci madde: Devlet komiseri netice-i mütalebini rüyet-i dava için tayin olunan günden lâakal üç gün evvel tahiren riyasete tebliğ edecektir.

Altıncı madde: İşte alakadarlar mülahazâtını şifahen beyan etmek için meclisin kararıyla meclise kabul olunabilecektir.

Yedinci madde: Meclis, işi derece-i kifâyede tetkik olunmamış görürse tetkikat-ı mütemmime icrasına karar verecek ve ehemmiyet-i maslahata göre meclis azasından birini tayin edebilecektir.

Alakadarlara delâil-i cedide ibrazı için bir mehil ita edebilir. Esas dava hakkında bir hüküm vermezden evvel sefine ile hamulenin durmasında [teh]like ve mazarrat olduğu halde hukukun muhafazasıyla beraber bunların satılmasına karar verecektir.

Sekizinci madde: Gemi ve eşyanın zapt yolunda olduğundan bahisle geminin veyahut hamulenin veya ikisinin birden satılmasına dair meclis tarafından verilecek ilâm Dersaadette ikametgah ittihaz etmiş ise alakadarlara veya vekiline tebliğ olunacaktır. Alakadarlar veya bunlardan biri Dersaadette ikametgah ittihaz etmemiş ise ilamın sureti Dersaadette üç gazete ile ilan olunacaktır.

Metn-i ilamın esbab-ı âcilesine mebni ahkâmının hemen icrası musarrah olmadıkça ilamın hükmü icap edenlere tebliğ veya ilan tarihinden itibaren sekiz günden sonra icra olunacaktır.

Dokuzuncu madde: Meclisin verdiği hüküm ve kararın temyizine evvela devlet komiseri tarafından ilam tarihinden itibaren bir ay ve sâniyen alakadarlar tarafından ilamın tebliği veya gazetelerle ilanı tarihinden itibaren bir ay zarfında mübaşeret olunmak lazım gelip bu müddetlerden sonra hakk-ı temyiz sakıt olacaktır.

Bu babda Adliye Nezaretine bir arzuhal verilerek derhal mahkeme-i temyize havale olunacak ve oradan dahi hemen Bahriye Nezaretine bildirilecektir.

Bu arzuhaller alakadarlardan biri veya vekili tarafından verilmiş ise ikametgahlarını dahi tasrih eyleyeceklerdir. Temyiz istidası ancak esas-ı davaya dair verilen hüküm ve ilam aleyhinde kabul olunacaktır. Temyiz istidası ilamın icrasını temyiz edemez. Ancak ilam geminin veya hamule ve eşya-yı sairesinde fûruhtuyla esmân-ı hasılasının taksim ve tevziine ve münasebatın katı‘ ve tesviyesine müteallik ise ilam hükmünün icrası tehir olunabilir.

İşbu talimatın infaz-ı ahkamına irade-i seniyye-i hazret-i padişahî müteallik ve şerefsünuh buyurulmuş olmağla Divan-ı Hümayun kalemine kaydettirilerek inde’l-icab icra-yı icabına Hariciye Nezaret-i celilesi canibinden himmet buyurulmak.

Veziriazam İbrahim Edhem (mühür)

Fi 6 Recep sene 294 ve fi 5 Temmuz 1293 [17 Temmuz 1877]

EK-6: İstanbul [Dersaadet] Ganaim-i Bahriye Mahkemesi Heyetinin Bir Fotoğrafi

(Şehbal, 2. Sene, S. 48, 15 Şubat 1327 [28 Şubat 1912], s. 464.)

İstanbul Ganaim-i Bahriye Mahkemesi Heyeti

Sağdan sola doğru oturanlar: Bahriye Muhakemat Dairesi azasından Kaymakam Münir Bey, Dersaadet Liman Reisi muavini Miralay Aziz Bey, Ticaret-i Bahriye Mahkemesi azasından Hrand Asadur Efendi, Ticaret-i Bahriye Mahkemesi reisi olup Ganaim-i Bahriye Mahkemesi riyasetini ifa eden Arifi Bey, Ticaret-i Bahriye Mahkemesi azasından Cemaleddin Bey, Baş Müddei-i Umumi muavinlerinden Vehbi Bey, Seyr-i Sefain Meclis-i İdare azasından Binbaşı Hilmi Bey. *Ayakta duranlar sağdan:* Beyoğlu Birinci Ceza zabıt katibi Adil Bey, Beyoğlu Müdde-i Umumisi Ananyas Efendi, Ticaret-i Bahriye Mahkemesi zabıt katibi Muharrem Nail Bey.

Memleketin hadisat-ı mühimmesini daima resimleriyle tespit ve takibe çalışan “Şehbal”, Osmanlı-İtalya muharebe-i hazırası münasebetiyle teşekkül eden bu ilk ganaim-i bahriye mahkeme-i tarihiyesinin fotoğrafisini ma’a'l-memnuniye derc ediyoruz. Yukarıda isimleri munderiç zevattan Arifi Bey bu mevkutü'l-heyet-i mahkemenin riyasetini, Ananyas Efendi müddei-i umumiliği ve Adil ve Nail beyler kitabetini ifa eylemekte ve diğer zevat azalığında bulunmaktadır.

Vekâyi‘-i harbiyenin tetimmâtından bir mahkeme-i tarihiye